



Monitor Integratie van Gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden

Onderzoek naar de ervaringen van sportbonden bij de integratie van de sport voor mensen met een handicap



Raoul Notté
Janine van Kalmthout
Caroline van Lindert

W.J.H. Mulier Instituut

Monitor integratie van gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden

Onderzoek naar de ervaringen van sportbonden bij de integratie van
de sport voor mensen met een handicap

in opdracht van het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport

**Raoul Notté
Janine van Kalmthout
Caroline van Lindert**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, september 2011

W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch

t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i <http://www.mulierinstituut.nl>

Vormgeving omslag en realisatie drukwerk: *Arko Sports Media, Nieuwegein*

Voorwoord

Nederland is nog ver verwijderd van een situatie waarin mensen met een handicap dezelfde kansen en mogelijkheden hebben als mensen zonder handicap om door sport en bewegen deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Het streven hiernaar wordt bemoeilijkt doordat de doelgroep van mensen met een handicap zeer divers is: mensen kunnen lichamelijke, verstandelijke en/of zintuiglijke handicaps hebben. Mensen met een chronische aandoening vormen eveneens een grote, diffuse groep. Samen vormen zij ongeveer een vierde van onze samenleving!

De sportdeelname van mensen met een handicap blijft nog steeds sterk achter bij die van mensen zonder handicap. Gemiddeld sporten mensen met een handicap 33 procent minder dan mensen zonder handicap. Wil de gehandicaptensport tred houden met de reguliere sport, dan moet niet alleen deze forse achterstand worden ingelopen, maar bovendien een extra aanwas van 10 procent worden gerealiseerd, conform het streven van de Nederlandse sportwereld om de participatie te verhogen van 65 naar 75 procent.

Het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport werkt eraan om, samen met de sport, deze achterstandssituatie te slechten. De ambitie is de achterstand in een periode van tien jaar in te lopen. Met de juiste interventies en middelen is dit moet dit haalbaar zijn.

Om de juiste interventies in te kunnen zetten, is kennis vereist over de stand van zaken in de sport: hoe staat het er nu in Nederland voor met de gehandicaptensport? In hoeverre lukt het sportbonden om deze doelgroep een goede plaats te geven? Werken sport, revalidatie, zorg en onderwijs voldoende samen? Hoe kan de overheid haar rol optimaal invullen? Met andere woorden: wat zijn succesfactoren en waar liggen knelpunten?

De geschiedenis leert dat gehandicaptensport niet vanzelfsprekend integraal onderdeel is en blijft van beleid en uitvoering. Het vergt specifieke aandacht om de belangen van de groep sporters met een handicap te behartigen.

Voor u ligt het rapport van een kwantitatieve en kwalitatieve meting onder sportbonden. Het geeft ons inzicht in de successen en knelpunten die invloed hebben op het integreren van gehandicapte sporters in de sport en biedt daarmee handvatten tot verbetering.

Met deze data hopen we de initiatieven in de toekomst beter te kunnen richten en eraan bij te dragen dat sport en bewegen voor mensen met een handicap een structureel onderdeel wordt van de (beleids)uitvoering in de sport.

Willemijn Baken

Manager Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding	7
1.1 Doel- en vraagstelling van het onderzoek	8
1.2 Leeswijzer	9
2. Mensen met een handicap en sport	11
2.1 Historie	11
2.2 De term gehandicapt	12
2.3 Aantal mensen met een handicap	12
2.4 Sportdeelname van mensen met een handicap	14
2.5 Het project Organisatorische Integratie	16
2.6 Praktijk Organisatorische Integratie	17
3. Integratie van gehandicaptensport in cijfers	21
3.1 Steekproef en respons	21
3.2 Bonden zonder aanbod voor sporters met een handicap	22
3.3 Bonden met een aanbod voor gehandicapte sporters.	23
3.4 De inbedding van gehandicaptensport	27
3.5 Ondersteuning ontvangen door sportbonden	33
3.6 Financiering van de sport voor mensen met een handicap	39
3.7 Knelpunten, ambities en inspanningen	40
3.8 Verenigingsondersteuning	45
3.9 Evaluatie vraag en aanbod	47
4. Integratie van de gehandicaptensport in sportbonden	49
4.1 Methode en respons	49
4.2 Inbedding van de gehandicaptensport	51
4.3 Het aanbieden van sport aan een ‘nieuwe’ doelgroep	56
4.4 Ledenwerving, het creëren van vraag naar gehandicaptensport.	66
4.5 De benadering van sporters met een handicap	70
5. Terugblik op integratie	75
5.1 Resultaten webenquête	75
5.1 Resultaten kwalitatief onderzoek	78
5.2 Stand van zaken en de toekomst	80
Literatuur	83
Bijlagen	85
Bijlage 1. Bonden in project Organisatorische Integratie	86
Bijlage 2. Sportbonden in webenquête Integratie van gehandicaptensport	87
Bijlage 3. Tabellen	89
Bijlage 4. Vragenlijst webenquête Integratie van gehandicaptensport	92

1. Inleiding

Tijdens de Paralympische Spelen van 2000 in Sidney ondertekenden de besturen van NEBAS, NSG¹ (later samen NebasNsg en inmiddels Gehandicaptensport Nederland) en NOC*NSF een intentieverklaring die moest leiden tot intensivering van de samenwerking tussen de organisaties. In de verklaring, die tot stand kwam op initiatief van Margo Vliegthart, de toenmalige staatssecretaris van VWS, werd vastgelegd dat de organisaties gezamenlijk verantwoordelijkheid wilden nemen om de sport voor mensen met een handicap zoveel mogelijk te organiseren vanuit reguliere kaders binnen de georganiseerde sport. De ondertekening was een aanzet tot de overdracht van de sportbondfunctie van NebasNsg (Gehandicaptensport Nederland) naar de reguliere sportbonden. Met 43 verschillende sportbonden² werden afspraken gemaakt om de gehandicaptensport officieel te integreren binnen reguliere sportorganisaties. Inmiddels, ruim tien jaar later, hebben (bijna) alle betrokken sportbonden de formele verantwoordelijkheid voor de organisatie van sport voor mensen met een handicap overgenomen van Gehandicaptensport Nederland.

Na het overdragen van de sportbondfunctie heeft Gehandicaptensport Nederland zich ontwikkeld tot het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport, met als doel gehandicaptensport een blijvende impuls te geven, door organisaties te ondersteunen die hierbij een rol kunnen spelen. Gehandicaptensport Nederland heeft aldus haar directe bondsverantwoordelijkheid voor de verschillende takken van sport overgedragen en houdt op andere manieren zicht op de ontwikkeling van de gehandicaptensport, onder andere door onderzoek.

Na tien jaar acht het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport de tijd rijp om de stand van zaken ten aanzien van de integratie van gehandicaptensport in de reguliere sport in beeld te brengen. Hoe ver zijn sportbonden inmiddels gevorderd met de integratie van de gehandicaptensport, wat gaat er goed in dit proces, welke knelpunten komen bonden tegen en welke wensen leven er bij bonden ten aanzien van ondersteuning? Met behulp van de inzichten uit het onderzoek wil het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport, in nauwe samenwerking met NOC*NSF, de ontwikkeling van de gehandicaptensport een stap verder brengen. Doel is sportbonden optimaal te ondersteunen bij hun taak om de sport voor mensen met een handicap in te bedden in de reguliere kaders van de georganiseerde sport.

In deze rapportage beschrijven we de resultaten uit dit onderzoek. In de volgende paragrafen staan we kort stil bij de doelstelling en vraagstelling van het onderzoek en de gekozen onderzoeksinstrumenten, en geven we de structuur van de volgende hoofdstukken weer.

¹ NEBAS en NSG vormden later samen NebasNsg, de voorloper van de organisatie Gehandicaptensport Nederland.

² Zie bijlage 1: Bonden in project Organisatorische Integratie.

1.1 Doel- en vraagstelling van het onderzoek

De doelstelling van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de stand van zaken wat betreft de integratie van gehandicaptensport in de reguliere sport. Met meer inzicht in goede ervaringen, knelpunten, wensen en behoeften kunnen sportbonden in de toekomst beter geïnformeerd en ondersteund worden. Dit alles om het succes van de organisatie van gehandicaptensport door reguliere sportbonden blijvend te bevorderen.

Om de beschreven doelstellingen te realiseren, staat in dit onderzoek de volgende vraagstelling centraal:

Hoe is de stand van zaken met betrekking tot het proces van de integratie van gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden, welke factoren zijn op dit proces van invloed, en welke inzichten kunnen het succes van de integratie van gehandicaptensport in de toekomst bevorderen?

Om bovenstaande vraag goed te kunnen beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- Welke sportbonden hebben een aanbod voor sporters met een handicap?
- Hoe ziet dit aanbod eruit?
- Hoe ver zijn bonden gevorderd met het integreren van gehandicaptensport?
- Op welke manier is de gehandicaptensport binnen sportbonden georganiseerd en wat zijn de gevolgen hiervan?
- Welke succes- en faalfactoren herkennen sportbonden in de organisatie van gehandicaptensport?
- Welke knelpunten ervaren bonden in de organisatie van gehandicaptensport en hoe denken zij deze op te lossen?
- Welke ondersteuningsbehoefte hebben sportbonden met het oog op de huidige ervaringen en de toekomst? Of
- Waarin verschillen bonden van elkaar met betrekking tot de bereikte resultaten en welke factoren zijn mogelijk een verklaring voor deze verschillen?

Om bovenstaande vragen te kunnen beantwoorden is een tweeledig onderzoek uitgevoerd. In februari 2011 is een webenquête uitgezet onder 69 bij NOC*NSF aangesloten sportbonden.³ Doel van deze webenquête was inzicht te krijgen in de stand van zaken betreffende de integratie van gehandicaptensport in de reguliere sport en de ervaringen van sportbonden hiermee. Daarnaast zijn face-to-face-interviews afgenomen met medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de organisatie van gehandicaptensport, binnen 14 sportbonden⁴ die betrokken zijn geweest in het project Organisatorische Integratie (OI) van NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland. Deze interviews zijn gehouden in de periode tussen december 2010 en april 2011.

³ Zie bijlage 2: Sportbonden in webenquête Integratie van gehandicaptensport.

⁴ Om anonimiteit van de respondenten te kunnen verzekeren zijn deze sportbonden niet gespecificeerd.

Voorafgaand aan de enquête en interviews is deskresearch verricht naar eerder onderzoek op het gebied van de gehandicaptensport, en in het bijzonder de Nederlandse praktijk ervan. Daarnaast is ook gekeken naar het project Organisatorische Integratie en naar eerdere onderzoeken over dit project.

Het onderzoek is uitgevoerd door Raoul Notté, masterstudent van de USBO⁵ onder supervisie van en in nauwe samenwerking met onderzoekers van het W.J.H. Mulier Instituut. Raoul Notté heeft hiertoe een traineeship volbracht als studentonderzoeker bij het W.J.H. Mulier Instituut. In de periode tussen juli 2010 en september 2011 heeft de studentonderzoeker het onderzoek opgezet en uitgevoerd in nauwe samenwerking met onderzoekers van het W.J.H. Mulier Instituut.

1.2 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 geeft een weergave van de bevindingen uit deze literatuurstudie. Hoofdstuk 3 gaat kort in op de uitvoering van de webenquête en bespreekt de resultaten die naar voren kwamen uit de antwoorden op de vragenlijst die aan alle sportbonden is voorgelegd. Hoofdstuk 4 beschrijft de resultaten van de face-to-face interviews met de bonden die in het project Organisatorische Integratie de verantwoordelijkheid voor de organisatie van gehandicaptensport hebben overgenomen van Gehandicaptensport Nederland. Het rapport sluit af met een concluderend hoofdstuk. Hoofdstuk vijf besteedt aandacht aan de beantwoording van de hoofd- en deelvragen, en formuleert op basis hiervan enkele discussiepunten.

⁵ Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap van de Universiteit Utrecht

2. Mensen met een handicap en sport

Voorafgaand aan de webenquête en face-to-face-interviews is deskresearch verricht. Het doel van dit vooronderzoek was, om op basis van inzichten uit literatuur en eerder onderzoek naar gehandicaptensport, tot methodische keuzes te komen in de selectie van respondenten en de te bevragen topics.

Dit hoofdstuk zet de resultaten van het deskresearch kort uiteen. Allereerst komt de historie van gehandicaptensport aan bod. Daarna wordt de term handicap besproken, alsmede de differentiëring naar verstandelijke en lichamelijke handicaps die voorliggend onderzoek hanteert. Vervolgens wordt gekeken hoeveel mensen in Nederland een handicap hebben en in welke mate zij aan georganiseerde sport deelnemen, in vergelijking met zowel het totaal aantal mensen met een handicap als de sportparticipatie van valide sporters. Ten slotte komt het project Organisatorische Integratie aan de orde, gevolgd door een omschrijving van de praktijk van het project in Nederland, zoals in eerder onderzoek beschreven.

2.1 Historie

Gehandicaptensport vindt zijn oorsprong in het Engeland van na de Tweede Wereldoorlog. In het ziekenhuis van Stoke Mandeville werden oorlogsgewonden in staat gesteld sport te beoefenen in aangepaste vorm. In 1948 werden hier de eerste *International Stoke Mandeville Games*⁶ georganiseerd. In de hierop volgende jaren verspreidde de sport in deze categorie zich via deze spelen internationaal en kwamen ook de Nederlandse oorlogsgewonden in aanraking met de gehandicaptensport (Stokvis, 2010).

In Nederland werd de gehandicaptensport na verspreiding op verschillende manieren georganiseerd. Oorspronkelijk bestonden er sportbonden voor mensen met een zelfde aard handicap, voor auditief gehandicapten⁷, voor visueel gehandicapten, verstandelijk gehandicapten en invaliden. Daarnaast werden ook binnen sommige sporten aparte bonden opgericht voor mensen met een handicap (Stokvis, 2010).

In de loop der jaren fuseerden de verschillende bonden tot een bond voor lichamelijke gehandicapten, de NEBAS⁸ en werd er een bond opgericht voor verstandelijk gehandicapten, de NSG. Uiteindelijk fuseerden NEBAS en NSG in 2001 tot NebasNSG. Sinds een naamsverandering gaat NebasNSG verder onder de naam Gehandicaptensport Nederland.

⁶ Tegenwoordig staan deze spelen bekend als de World Wheelchair and Amputee Games, deze wedstrijden zijn een grote inspiratiebron geweest voor de Paralympische Spelen.

⁷ De NDSB (Nederlandse Dovensportbond) is in 1926 opgericht.

⁸ Hiertoe behoorden ook visueel en auditief gehandicapten.

2.2 De term gehandicapt

In de literatuur, in beleidskringen en in het dagelijks leven worden verschillende termen gehanteerd om mensen met een handicap te duiden. Over de te hanteren terminologie bestaat vaak discussie, zoals over het (veronderstelde) verschil tussen de termen handicap en beperking, begrippen die vaak als synoniemen worden gebruikt. Beide begrippen zijn echter niet gelijk in betekenis en worden gevormd door de manier waarop naar mensen en/of groepen gekeken wordt. Wel bestaat overeenstemming over het uitgangspunt dat het fundament vormt voor de begripsvorming: betrokkenen willen benaderd worden als mens of individu. Zij leggen de nadruk op de mogelijkheden die zij hebben om deel te nemen aan de maatschappij, en niet op hun beperkingen, handicaps of stoornissen.

In dit rapport wordt gesproken over mensen met stoornissen in verstandelijke (begrijpen), zintuiglijke (zien en horen) en motorische functies (bewegen) – hierna aangeduid met ‘handicaps’ – die daarvan mogelijk hinder ondervinden bij de participatie in georganiseerde sport – hierna aangeduid met ‘gehandicapt zijn’. Stoornissen in zintuiglijke en motorische functies zijn in dit onderzoek gecategoriseerd onder de term ‘lichamelijk gehandicapt’.⁹ In deze rapportage is gekozen voor het hanteren van de termen ‘gehandicapt’, ‘gehandicaptensport’ of ‘mensen met een handicap’.¹⁰ De keuze van de voormalige sportkoepel NebasNSG om voortaan als Gehandicaptensport Nederland op te treden, sterkt de onderzoeker hierin.

2.3 Aantal mensen met een handicap

Deze paragraaf beschrijft hoeveel mensen in Nederland een handicap hebben en in welke mate zij, vergeleken met mensen zonder handicap, aan sport doen. We maken daarbij onderscheid tussen mensen met een lichamelijke handicap en mensen met een verstandelijke handicap.

Het is niet eenvoudig om het totale aantal mensen met een handicap in de Nederlandse samenleving te schatten. In de eerste plaats vindt er geen centrale registratie plaats van mensen met een handicap. Daarnaast komt het regelmatig voor dat een persoon meerdere soorten handicaps tegelijkertijd heeft. Mensen met een ernstige meervoudige handicap combineren bijvoorbeeld vaak een lichamelijke met een verstandelijke handicap. Een persoon met een chronische ziekte kan ook moeite hebben met bewegen of door de ziekte een beperking aan het zicht hebben.

Gelukkig zijn wel schattingen bekend, zodat het toch mogelijk is een goed beeld te krijgen van de omvang van de verschillende groepen mensen met een handicap. Het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) van het SCP is een belangrijke bron voor het schatten van het aantal mensen met een lichamelijke handicap. De rapportage *Meedoen met beperkingen, Rapportage gehandicapten 2007* (De Klerk, 2007) geeft weer hoeveel mensen in Nederland te maken hebben met een motorische, visuele of auditieve handicap.¹¹ De aantallen per categorie

⁹ Zie ook Van Lindert, e.a., 2008.

¹⁰ Zie ook Van Lindert, e.a., 2008.

¹¹ Het gaat hier om zelfstandig wonende mensen van zes jaar en ouder (exclusief de instituutsbevolking).

handicap mogen echter niet zo maar bij elkaar worden opgeteld; mensen die op verschillende gebieden een handicap hebben, worden dan meerdere keren in de telling meegenomen.

Als alle mensen met een matige of ernstige handicap op minimaal één van de terreinen worden samengenomen, komt het SCP uit op ongeveer 1,7 miljoen mensen met een matige of ernstige lichamelijke handicap en 1,8 miljoen mensen met een lichte lichamelijke handicap (Van Lindert, De Jong & Van den Dool, 2008). Hierbij zij aangetekend dat het onderscheid tussen geen, een lichte, een matige of een ernstige handicap arbitrair is en dat er binnen de categorieën ook grote verschillen kunnen bestaan tussen personen met een handicap (Maia & De Klerk, 2007). Volgens de schattingen van het SCP heeft in totaal ongeveer 23,5 procent van de bevolking (3,5 miljoen mensen) te maken met lichte, matige of ernstige lichamelijke beperkingen (zie De Klerk, 2007).

Als wordt gekeken naar mensen met een zintuiglijke handicap, hebben naar schatting ongeveer 430.000 mensen een matige of ernstige visuele handicap (2,8% van de bevolking) en zo'n 360.000 mensen een matige of ernstige gehoorbeperking (2,3% van de bevolking).

De groep mensen met een verstandelijke handicap is veel minder groot. Naar schatting zijn er in Nederland ongeveer 112.000 mensen met een verstandelijke handicap (IQ beneden de 80). Iets minder dan de helft daarvan is licht verstandelijk gehandicapt en iets meer dan de helft matig tot zeer ernstig (Woittiez en Crone, 2005).

In totaliteit heeft bijna een kwart van de gehele Nederlandse bevolking een handicap (Stokvis, 2010).

Tabel 2.1 Prevalentie van motorische, visuele en auditieve beperkingen, naar ernst van de beperking en leeftijd, 6-plussers (excl. Instituutsbevolking), 1 januari 2006 (in absolute aantallen x 1000)*

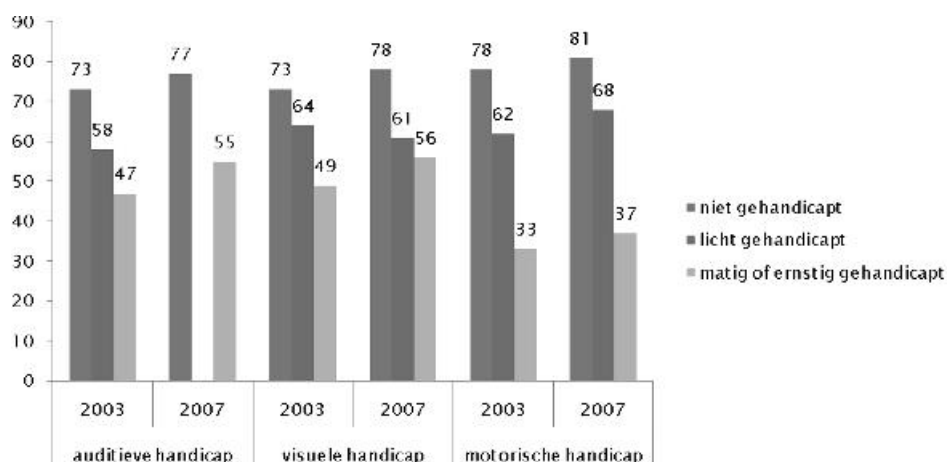
	Totaal (x1000)	6-19 jaar	20-64 jaar	65 jaar en ouder
Motorische beperkingen				
Licht	1.871	98	1.239	533
Matig + ernstig	1.506	74	685	746
Visuele beperkingen				
Matig + ernstig	432	24	178	230
Auditieve beperkingen				
Matig + ernstig	359	18	123	218
Lichamelijke beperkingen totaal				
Licht	1.800			
Matig + ernstig	1.700			

*Het SCP heeft de aantallen berekend door de gemiddelde prevalentie in de jaren 1999 en 2003 op basis van de 'Mokkenmaat voor beperkingen' (zie De Klerk e.a., 2006) te vermenigvuldigen met het aantal 6-plussers op 1-1-2006

2.4 Sportdeelname van mensen met een handicap

Uit (On)beperkt Sportief (Van Lindert e.a., 2008) blijkt dat de sportdeelname van mensen met een handicap nog steeds achterblijft bij die van mensen zonder handicap. Dit geldt zowel voor mensen met een lichamelijke handicap als voor mensen met een verstandelijke handicap. Hieronder beschrijven we in welke mate mensen met een handicap aan sport doen, vergeleken met mensen zonder handicap.

Figuur 2.1 Aandeel sporters (in afgelopen 12 maanden) naar mate en aard van de lichamelijke handicap in 2003 en 2007*, bevolking 6 jaar en ouder (in procenten).



Bron: SCP (AVO 2003 en 2007) in Van Lindert et al. 2008

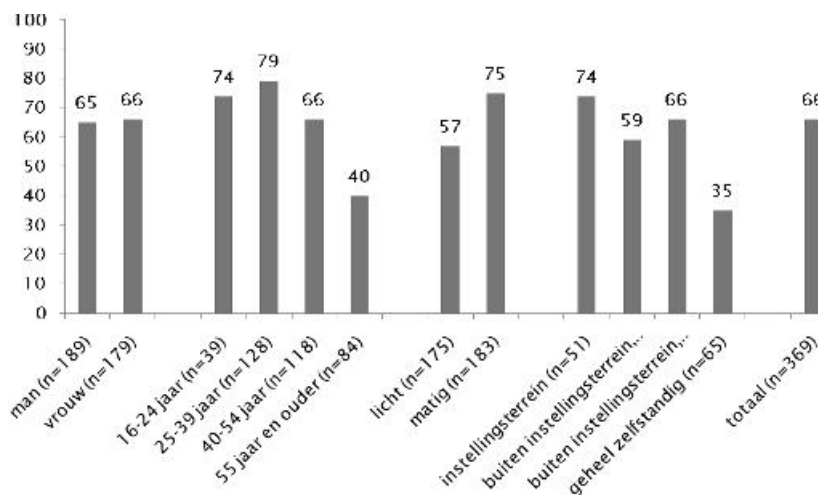
*in 2007 was er een te klein aantal waarnemingen voor mensen met een licht auditieve handicap voor het betrouwbaar vaststellen van het aandeel sporters

Uit analyses van het AVO blijkt dat mensen met een lichamelijke handicap minder vaak aan sport doen dan mensen zonder een handicap. Zowel de leeftijd als de mate van handicap bepaalt mee of iemand aan sport deelneemt. Van de mensen met een lichte lichamelijke handicap doet 69 procent aan sport, van de matig of ernstig lichamelijk gehandicapten doet 41 procent aan sport. Bij mensen zonder handicap is de sportdeelname 82 procent. Sportdeelname betekent in dit geval dat men minstens eenmaal per jaar aan één of meer sportieve activiteiten deelneemt, inclusief wandelen en fietsen. Jongeren van 6 tot en met 19 jaar met een lichte lichamelijke handicap sporten het meest (93%) en 65-plussers met een matige of ernstige lichamelijke handicap het minst (24%). Hoewel de sportdeelname van mensen met een handicap nog steeds achterblijft bij die van de gezonde bevolking, is de sportdeelname de laatste jaren wel toegenomen (Van Lindert, De Jong & Van den Dool, 2008).

Lichamelijk gehandicapten zijn minder vaak lid van een vereniging dan sporters zonder handicap. Sinds de jaren negentig schommelt het cijfer van georganiseerde lichamelijk gehandicapte sporters rond de 25.000 (Stokvis, 2010).¹² Ook geldt dat mensen met een zwaardere handicap minder vaak lid zijn van een vereniging dan mensen met een lichtere handicap. Ruim de helft van de mensen met een matige of ernstige handicap beoefent een aangepaste sport (Van Lindert, De Jong & Van den Dool, 2008).

Ook voor verstandelijk gehandicapten geldt dat zij minder vaak sporten dan mensen zonder handicap. Twee derde van de verstandelijk gehandicapten (66%) doet aan sport. Mensen met een matige verstandelijke handicap (75%) sporten echter vaker dan mensen met een lichte verstandelijke handicap (57%). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de eerste groep vaak in instellingen woont, waar een sportaanbod voor handen is. Mensen met een lichte verstandelijke handicap wonen vaak zelfstandig en zijn daardoor op eigen initiatief aangewezen voor sport (Van Lindert, De Jong & Van den Dool, 2008). Verstandelijk gehandicapten die sporten, doen dit wekelijks. Zij zijn vaker lid van een vereniging dan mensen met een lichamelijke handicap, maar minder vaak dan mensen zonder handicap. Verstandelijk gehandicapten zijn over het algemeen lid van een reguliere vereniging, waar zij sporten in een aparte groep voor mensen met een handicap (Van Lindert, De Jong & Van den Dool, 2008).

Figuur 2.2 Aandeel sporters met een verstandelijke handicap, naar geslacht, leeftijd, mate van handicap en woonvorm (in procenten)



Bron: NIVEL, Panel Samen Leven (2008) in Van Lindert et al. (2008)

¹² Ter vergelijking: Het NOC*NSF vertegenwoordigt ruim 4,9 miljoen sporters (NOC*NSF, 2010).

Deze paragraaf heeft een beeld geschetst van een groot gedeelte van de Nederlandse bevolking, dat geplaatst kan worden in de categorie 'gehandicapt'. Deze groep is minder vaak in de sport actief dan mensen zonder een handicap. Zowel het aantal gehandicapte sporters als het aantal reguliere sporters neemt toe, maar relatief gezien blijft het verschil even groot (Maria & De Klerk, 2007). Met name de beoefening van georganiseerde sport ligt laag bij mensen met een handicap.

2.5 Het project Organisatorische Integratie

Om de sportdeelname van mensen met een handicap te bevorderen sloegen NEBAS en NSG¹³, het Ministerie van VWS en NOC*NSF de handen ineen tijdens de Paralympische Spelen van 2000. Zij tekenden een intentieverklaring tot samenwerking, die een jaar later leidde tot het project *Integratie Sport en Beperking*, dat zich met name richtte op de overdracht van de sportbondfunctie van NebasNsg naar de reguliere sportbonden (Janssens & Van den Heuvel, 2006). Eind 2003 werd hiertoe het *Plan van aanpak 'Sporters onder sporters'* gepresenteerd (Duijf, Hoendersloot & Meeuwsen, 2003).

Het plan van aanpak definieerde het begrip organisatorische integratie als het proces waarmee sport voor mensen met een beperking inbedding zou krijgen binnen de reguliere sport. De doelstelling van organisatorische integratie werd in eerste instantie kwantitatief omschreven als het 'vergroten van de sportmogelijkheden voor mensen met een beperking'. Het plan sloot aan bij de overtuiging dat mensen met een handicap moeten kunnen leven als ieder ander, en dat een scheidslijn onacceptabel is. Daarnaast was het doel dat de samenwerking naast kwantitatieve groei ook kwalitatieve verbetering zou opleveren voor de gehandicaptensport (Janssens & Van den Heuvel, 2006). Deze verbetering zou tot stand komen doordat de gehandicaptensport gebruik kon gaan maken van de bestaande (reguliere) sportinfrastructuur, zoals bonden, verenigingen, accommodaties en ondersteuners. Sportbonden zouden aldus verantwoordelijk worden voor alle doelgroepen die de betreffende tak van sport beoefenen, van breedtesport tot topsport. De beoogde 43 sportbonden¹⁴ zouden in de toekomst de bondstaken van Gehandicaptensport Nederland (toen nog NebasNsg) overnemen (Duijf, Hoendersloot & Meeuwsen, 2003).

Sportbonden werden gedurende het proces geconfronteerd met drie mogelijke organisatievormen waarbinnen mensen met een beperking sporten: specifieke sportverenigingen voor mensen met een handicap (categorale verenigingen), reguliere verenigingen waarbinnen specifieke teams of afdelingen voor mensen met een handicap bestaan en volledig geïntegreerde verenigingen waar mensen met en zonder een handicap samen sporten.

Het risico bestond dat bonden en verenigingen zich zouden laten afschrikken door de aanname dat het einddoel van organisatorische integratie zou zijn: volledige integratie van gehandicapten in de verenigingen, met bijvoorbeeld verplicht gemengde teams. Duidelijke communicatie was daarom van essentieel belang voor het slagen van het proces (Janssens & Van den Heuvel,

¹³ NEBAS en NSG fuseerden tot NebasNsg en vormen tegenwoordig samen Gehandicaptensport Nederland.

¹⁴ Zie bijlage 1: Sportbonden in Ol.

2006). Het proces van organisatorische integratie was gebaseerd op een gelijkheidsbeginsel, dat impliceerde dat mensen met een handicap binnen bonden en verenigingen niet alleen de beschikking over dezelfde accommodaties en materialen krijgen, maar ook dat zij dezelfde rechten en plichten hebben als andere sporters (Janssens & Van den Heuvel, 2006).

Tegelijk met de overdracht van de bondstaak naar reguliere sportbonden, gaf Gehandicaptensport Nederland ook de verantwoordelijkheid voor (de uitzending van) de Paralympische ploeg over aan NOC*NSF.¹⁵

Gedurende de overdracht van de bondstaken zouden Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF een ondersteunende en motiverende rol moeten vervullen voor de bonden. De te volgen strategie was marktgericht: ten eerste top-down stimulatie van de bonden om het aanbod van gehandicaptensport te vergroten en ten tweede bottom-up enthousiasmeren van sporters en sportverenigingen, om aldus de vraag naar gehandicaptensport bij sportbonden te vergroten. Een integrale aanpak was hierbij niet mogelijk; het integratieproces vroeg om maatwerk (Duijf, Hoendersloot & Meeuwsen, 2003).

2.6 Praktijk Organisatorische Integratie

Zoals omschreven in het *Plan van aanpak 'Sporters onder sporters'* is het proces van organisatorische integratie een proces 'van de lange adem'. *Organisatorische Integratie: evaluatie beleid 2001-2006* (Janssens & Van den Heuvel, 2006) geeft de resultaten weer van een eerste onderzoek naar de stand van zaken van het project Organisatorische Integratie. Het proces was een aantal jaren op weg en het bleek dat er tussen de reguliere sportbonden verschillen optraden in de uitvoering, vordering en succes van de verschillende organisatorische integratieprocessen.

Het organisatieproces besloeg meerdere fasen. In de eerste fase ondertekende de bond een intentieverklaring. De tweede fase besloeg de samenwerking tussen sportbond en Gehandicaptensport Nederland. De derde en laatste fase was logischerwijs de volledige overdracht van de sportbondfunctie aan de sportbond (Janssens & Van den Heuvel, 2006). Het tempo waarin de sportbond de fasen doorliep, leek af te hangen van de beschikbare capaciteit en de mogelijkheid tot uitbesteding waarover de bond beschikte. Ook het aanwezigheid van draagvlak bleek van belang (Van der Waaren, 2005).

Uit eerder onderzoek in 2006 naar het proces van Organisatorische Integratie (OI) bleek dat slechts een beperkt aantal bonden in het eindstadium van OI was beland. Opvallend was, dat verscheidene bonden die in 2002 een intentieverklaring hadden ondertekend, in 2006 nog aangaven gehandicapte sporters niet als doelgroep te zien (Janssens & Van den Heuvel, 2006). Sportbonden kenden problemen met sponsoring; bedrijven dachten dat gehandicaptensport een soort activiteitenbegeleiding was. Daarnaast waren evenementen gescheiden waardoor

¹⁵ Het Nederlands Paralympisch Comité (NPC) (als een onderdeel van het NOC*NSF) was nu lid geworden van het Internationale Paralympische Comité (IPC).

gehandicaptensport te weinig zichtbaar was. Ook in bondsbladen bleef gehandicaptensport vooralsnog vaak uit zicht (Janssens & Van den Heuvel, 2006).

Het leek erop dat Organisatorische Integratie weinig structurele aandacht en betrokkenheid kreeg in het beleidstraject van de sportbonden. Reden voor de lage prioriteitstelling was dat de groep gehandicapte sporters klein was en relatief veel kosten meebracht. Als een van vele aandachtsterreinen was het een thema dat makkelijk geschrapt werd bij reorganisaties en bezuinigingen. Bij implementatie bleek er vaak weinig draagvlak te bestaan. De (overheids)subsidies die bonden ontvingen voor het project, kenden geen prestatieafspraken. De bonden sprongen hierdoor vrijblijvend om met hun beleidsinspanningen en gaven weinig en laat aan intentieverklaringen (Janssens & Van den Heuvel, 2006).

Er waren verenigingen voor gehandicapte sporters die klaagden: zij kenden financiële problemen doordat zij aan de reguliere bonden een veel hogere afdracht betaalden dan voorheen aan Gehandicaptensport Nederland. Een ander financieel probleem was dat omnisportverenigingen voortaan meerdere afdrachten betaalden aan verschillende reguliere sportbonden. Voorheen betaalden zij slechts één afdracht aan Gehandicaptensport Nederland (Janssens & Van den Heuvel, 2006).

Ook bestond er angst en onduidelijkheid bij zowel gehandicapten als bij reguliere verenigingen. Gehandicapte sporters waren bang dat hun stem verloren zou gaan, dat zij niet geaccepteerd zouden worden en dat 'de reguliere massa' hen zou ondersneeuwen. Er weinig geloof in de voorspelde voordelen: meer voorzieningen dichterbij huis en een hoger spelniveau.

Toch waren er ook bonden die voortvarend van start gingen. De handboogbond, roeibond en atletiekunie bereikten als eerste een volledige overdracht. Alle drie de bonden vertelden in een reflectie hierop gebruik te hebben gemaakt van een speciale aandachtsfunctionaris als aanjager en bewaker van het proces. Dit werd als zeer nuttig ervaren (Janssens & Van den Heuvel, 2006). De positieve geluiden die bonden en verenigingen lieten horen, waren principieel van aard ('gehandicapten moeten ook mee kunnen sporten') of betreffen de voorziene voordelen van bijvoorbeeld een betere infrastructuur voor de sporters.

Over de ondersteuning en stimulering van NOC*NSF waren bonden gematigd tevreden. Zeer positief toonden de bonden zich over de ondersteuning van de sportkoepel op paralympisch gebied; NOC*NSF beschikt op dit vlak vanzelfsprekend over grote expertise. Het bleek echter moeilijker dan gedacht voor Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF om het sportbondbeleid top-down te stimuleren. Bottom-up-stimulansen via verenigingen en sporters sorteerden meer effect (Janssens & Van den Heuvel, 2006).

Eind 2010 is het project van Organisatorische Integratie definitief afgesloten. 43 reguliere sportbonden dragen nu verantwoordelijkheid voor de gehandicaptensport in hun eigen sporttak. Voor een aantal sporttakken blijft Gehandicaptensport Nederland de sportbondfunctie vervullen, te weten: boccia, goalball, ID-voetbal (alleen topsport), rolstoelrugby, showdown, sledgehockey, fitness en koersbal. Deze sporten bleken vooralsnog niet overdraagbaar aan een reguliere sportbond. Daarnaast is bij één sportbond, de Koninklijke Nederlandse Zwembond, het traject nog niet voltooid. De zwembond organiseert en ontwikkelt in de tussentijd al wel sport voor mensen met een handicap.

Ook behoudt Gehandicaptensport Nederland de verantwoordelijkheid over de classificatie van gehandicapte sporters. Classificatie was (vooralsnog) te complex om aan de bonden over te dragen, aldus een medewerker van Gehandicaptensport Nederland.

Daarnaast hebben Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF in maart 2008 het programma *Gehandicaptensport 2008-2012* opgesteld. NOC*NSF is hierin verantwoordelijk voor de georganiseerde sport en heeft in 2008 het vierjarige project *Uitdagend sportaanbod* gestart. In dit project werken bonden samen met de sportkoepel aan de verhoging van de sportdeelname onder mensen met een handicap. Behalve individuele ondersteunings- en adviestrajecten organiseert NOC*NSF in het kader van dit project ook collectieve kennisdelingsbijeenkomsten. In 2010 is bij een tussenevaluatie waargenomen dat door dit project inmiddels 177 verenigingen versterkt zijn en 62 nieuwe verenigingen met een sportaanbod zijn opgezet (NOCNSF, 2011).

3. Integratie van gehandicaptensport in cijfers

Voorliggend hoofdstuk bespreekt de resultaten van de webenquête¹⁶ onder sportbonden. Allereerst geeft paragraaf 3.1 een verantwoording van de steekproef en respons. Paragraaf 3.2 behandelt kort de sportbonden die aangeven geen aanbod te hebben voor sporters met een handicap. Vanaf paragraaf 3.3 handelt het hoofdstuk alleen nog over sportbonden die wel een aanbod hebben. Paragraaf 3.3 geeft een algemene beschrijving van deze bonden, geïllustreerd met tabellen met zowel aantallen als percentages. In de komende paragrafen tonen tabellen en figuren echter enkel het betreffende percentage sportbonden. De totaalaantallen zijn boven de percentages gegeven. Paragraaf 3.4 beschouwt hoe de reguliere sportbonden de gehandicaptensport inbedden binnen sporten. Paragraaf 3.5 kijkt welke ondersteuning sportbonden kregen en welke ondersteuning zij voor de toekomst vragen. Paragraaf 3.6 gaat over de financieringswijze van de sport voor mensen met een handicap. Paragraaf 3.7 behandelt de knelpunten die sportbonden hebben ervaren, hun ambities en de inspanningen die zij leveren om de sport verder te ontwikkelen. De manier waarop bonden de verenigingen ondersteunen komt aan de orde in paragraaf 3.8. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk, 3.9, geeft een evaluatie van het tweesparenbeleid: is er voldoende vraag en aanbod gerealiseerd? Enkele aanvullende tabellen zijn opgenomen in bijlage 3.

In de loop van dit hoofdstuk zal het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport aangeduid worden met de benaming Gehandicaptensport Nederland. De naam Gehandicaptensport Nederland is hier overgenomen omdat de benaming Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport pas in september 2011 wordt geïntroduceerd. Om verwarring te voorkomen is daarom in de benadering van bonden en rapportage van data gekozen om de naam Gehandicaptensport Nederland te hanteren.

3.1 Steekproef en respons

Het sportlandschap in Nederland bestaat uit 73 bij NOC*NSF aangesloten sportbonden. Op basis van de door NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland aangeleverde contactgegevens, zijn 69 sportbonden¹⁷ succesvol benaderd voor medewerking aan het onderzoek. In totaal is de vragenlijst door 51 sportbonden in zijn geheel ingevuld, dit is een totale respons van 74 procent.

Niet alle bonden waren in staat om elke vraag uit de vragenlijst te beantwoorden. Ook waren bepaalde vragen niet van toepassing voor iedere sportbond. In de tabellen in de rapportage is aangegeven hoeveel bonden de desbetreffende vraag beantwoord hebben (bijv. n= 19). Deze aantallen kunnen per tabel verschillen.

¹⁶ Zie bijlage 4: Vragenlijst webenquête

¹⁷ Zie bijlage 2: Bonden in webenquête.

In de analyse van de data zijn gegevens uitgesplitst naar vijf onderscheidende kenmerken van sportbonden die van invloed kunnen zijn op de integratie van gehandicaptensport:

- de aard van de sport (teamsport, semi-individuele sport of individuele sport)¹⁸
- het ledenaantal
- het beschikbare aantal fte op een bondsbureau
- het jaar waarin een sportbond met een aanbod voor gehandicapten is gestart
- het wel of niet deel uit maken van een paralympisch traject

Verschillen en/of overeenkomsten tussen sportbonden worden besproken op basis van deze achtergrondkenmerken. Per vraag is bekeken welke achtergrondkenmerken voor verschillen zorgen in de resultaten. Niet elk achtergrondkenmerk is bij elke tabel weergegeven; wanneer het betreffende achtergrondkenmerk niet bijdraagt aan de interpretatie van de betreffende data, is het weggelaten. Wanneer achtergrondkenmerken wel leiden tot verschillen in beantwoording van de vragen, zijn deze meegenomen in de analyse.

Paragraaf 3.2 gaat over sportbonden die geen gehandicaptensport aanbieden en hun motivatie daarvoor. De data laten overigens zien dat dit ook bonden betreft die deelnamen aan het project Organisatorische Integratie. Hierna volgt een beschrijving van de sportbonden die wel gehandicaptensport aanbieden. Allereerst is gekeken hoe bij deze bonden de vijf onderscheidende kenmerken zijn vertegenwoordigd. Vervolgens komen kort de bonden aan de orde die het organisatorische integratietraject hebben doorlopen. Ten slotte worden de resultaten van de webenquête per thema besproken, waarbij met behulp van de onderscheidende kenmerken wordt onderzocht welke verschillen en/of overeenkomsten tussen verschillende bonden bestaan.¹⁹

3.2 Bonden zonder aanbod voor sporters met een handicap

Acht sportbonden geven aan geen aanbod te hebben voor sporters met een handicap. Zij geven als verklaring dat de vraag naar gehandicaptensport ontbreekt, de bond specifieke kennis mist, de bond onvoldoende middelen heeft en gehandicapten niet tot de doelgroep behoren. Geen enkele van deze bonden heeft in het verleden een aanbod gehad, ervaring ontbreekt dan ook.

Twee bonden zonder aanbod hebben wel meegedaan aan het project Organisatorische Integratie en hiervoor een intentieverklaring getekend. Deze bonden zijn er echter niet in geslaagd een aanbod te behouden of te creëren. Beide bonden waren betrokken in een versneld traject, wat

¹⁸ Teamsporten worden in teamverband beoefend (zoals voetbal, hockey en volleybal), semi-individuele sporten vereisen een tegenspeler om de sport te kunnen beoefenen (zoals tennis, judo en badminton), individuele sporten kunnen door één persoon beoefend worden (zoals gymnastiek, golf en atletiek)

¹⁹ De uitkomsten zijn significant wanneer de verschillen op basis van deze achtergrondkenmerken dermate groot zijn, dat er bij deze steekproefomvang niet meer gesproken kan worden van uitkomsten op basis van toeval. De toelichting bij de tabellen geeft aan welke verschillen tussen sportbonden significant zijn. De significantie is in de tabellen aangegeven met * (significant ten opzichte van één andere antwoordcategorie, de hoogste score is significant ten opzichte van de laagste score binnen die antwoordcategorie) of ** (significant ten opzichte van beide antwoordcategorieën).

inhoudt dat het aanbod voor overdracht zeer klein (maximaal negen verenigingen) en enkel lokaal georganiseerd was.

Alle bonden zonder aanbod geven aan ook in de toekomst niet van plan te zijn een aanbod voor sporters met een handicap te realiseren. Redenen hiervoor zijn: 'geen vraag' en 'onvoldoende middelen'. Voor twee bonden wordt de betreffende sporttak al (gedeeltelijk) binnen een andere sportbond aangeboden.

3.3 Bonden met een aanbod voor gehandicapte sporters.

In deze paragraaf volgt een beschrijving van de sportbonden met een aanbod voor gehandicapte sporters. De beschrijving geschiedt aan de hand van vijf onderscheidende kenmerken: de soort sport (team/semi-individueel/individueel), ledenaantal, grootte van het bondsbureau (in fte), paralympisch traject en ten slotte de deelname aan het project Organisatorische Integratie.

Doel is om na te gaan of op basis van deze onderscheidende kenmerken verschillen en/of overeenkomsten zijn te constateren in de praktijk van de integratie van gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden. Van de 51 bonden die hebben meegewerkt aan de webenquête, hebben 43 bonden een aanbod voor sporters met een handicap.

Twee bonden zijn specifiek opgericht voor een gehandicapte doelgroep: de Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond en het bondsdeel van Gehandicaptensport Nederland. Deze beide bonden zijn buiten de analyse gehouden, omdat dit onderzoek gaat over de integratie van gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden. De analyse richt zich daarom op een uiteindelijke groep van 41 reguliere sportbonden die gehandicaptensport hebben geïntegreerd.

23 van de 41 reguliere sportbonden met een aanbod die de enquête hebben ingevuld (56%), bieden een individuele sport aan. Semi-individuele sporten en teamsporten zijn evenredig verdeeld met beide een kwart van de sportbonden (22%) (tabel 1.1). Deze verhoudingen komen aardig overeen met die in het Nederlandse sportlandschap, waar meer sportbonden zijn die een individuele sport (41) aanbieden dan sportbonden die een semi-individuele sport (15) of teamsport (18) aanbieden (NOC*NSF, 2010).

De verschillen in ledentallen tussen sportbonden zijn groot en variëren tussen 26 en 1.200.000 leden (NOC*NSF, 2010). Samen kennen deze sportbonden een gemiddelde van 105.697 leden. Voor de analyse is daarom een grens van 100.000 leden getrokken om een onderscheid tussen (bovengemiddeld) grote en (ondergemiddeld) kleine sportbonden te kunnen maken. In dit onderscheid valt twee derde van de sportbonden in de categorie <100.000 leden. Om meer nuance aan te brengen in het verschil tussen groot en klein qua ledenaantal, is een tweede onderscheid gemaakt op basis van het ledental: bonden met minder dan 25.000 leden (44%), bonden die tussen de 25.000 en 100.000 leden hebben (24%) en bonden met meer dan 100.000 leden (32%) (tabel 1.1). In de bespreking van de resultaten blijkt dat deze indeling in een aantal gevallen verschillen aan het licht brengt.

De mate van professionaliteit van sportbonden is zeer divers. De term professionaliteit duidt op de beschikbaarheid van betaald personeel. De aanwezigheid van betaald personeel op het bondsbureau van sportbonden varieert van 0 fte (een compleet door vrijwilligers gerunde

organisatie) tot 260 fte (een organisatie vergelijkbaar met het ambtelijk apparaat van een gemeente met 50.000 inwoners). Tussen beide uitersten ligt een wereld van verschil wat betreft de professionaliteit en de mogelijkheden om gehandicaptensport binnen de organisatie te integreren. Gemiddeld genomen beschikken de sportbonden met een aanbod over 22,7 fte. In de classificering van haar sterrenprofiel, op basis waarvan subsidies worden toegekend, hanteert NOC*NSF een grens van 10 fte om bonden tot een 'professionele organisatie' te rekenen: 'In de huidige praktijk blijkt dat een bondsbureau van minimaal 10 fte nodig is om de gewenste deskundigheid en kwaliteit te waarborgen.' (NOC*NSF, 2008)

In dit onderzoek is deze grens van 10 fte overgenomen, zodat blijkt of verschillen te verklaren zijn door de tegenstelling tussen 'grote en professionele' en 'kleine' bondsbureaus. De verdeling tussen deze twee groepen is gelijk: 54 procent versus 46 procent.

Omdat onder de bonden met minder dan 10 fte veel bonden voorkomen met weinig of helemaal geen betaalde krachten, is een extra categorie aangemaakt. De groep met minder dan 10 fte beschikbaar is opgedeeld in een categorie met minder dan 3 fte (32%) en een categorie met 3 tot 10 fte (22%) beschikbaar (tabel 3.1). In de bespreking van de resultaten blijkt dat deze indeling in een aantal gevallen een verschil aan het licht brengt.

Tabel 3.1 Sportbonden met een aanbod naar aard van sport, ledenaantal en fte op bondsbureau (in aantallen en procenten)

n=41	Aantal	%
Aard van de sport		
Individuele sport	23	56
Semi-Individuele sport	9	22
Team sport	9	22
Leden van de sportbond		
< 25.000	18	44
25.000 - 100.000	10	24
≥ 100.000	13	32
Aantal fte bondsbureau		
< 3 fte	13	32
3 - 10 fte	9	22
≥ 10 fte	19	46

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Zestien (39%) sportbonden met een aanbod organiseren een paralympische sport, met bijbehorend traject (tabel 3.2). Deze sportbonden vertegenwoordigen samen bijna alle paralympische sporten in Nederland. Op dit moment zijn er in totaal 24 paralympische sporten. Dit betekent dat van acht paralympische sporten geen resultaten bekend zijn. Bij een aantal van deze paralympische sporten ligt de verantwoordelijkheid nog steeds bij Gehandicaptensport Nederland. Het overdragen van deze trajecten is op dit moment niet mogelijk. Daarnaast laat één sportbond de verantwoordelijkheid voor haar paralympische traject over aan een andere reguliere sportbond. Slechts twee reguliere sportbonden met een paralympisch traject hebben de webenquête niet ingevuld. Dit betekent dat de uitkomsten van de enquête een goed beeld schetsen van de sportbonden die een paralympisch traject hebben geïntegreerd.

In het jaar 2000 spraken Gehandicaptensport Nederland en de gezamenlijke sportbonden de intentie uit om sport voor mensen met een handicap binnen reguliere sportbonden te integreren. 21 sportbonden (51%) hadden hiervoor al een aanbod voor sporters met een handicap (tabel 3.2). Deze groep bestaat voornamelijk uit sporten zoals precisiesporten en denksporten, die door hun vorm laagdrempelig zijn voor bepaalde groepen gehandicapten. Vaak is er dan ook vaak geen sprake van een aangepast of speciaal aanbod voor gehandicapten, maar kunnen sporters met een handicap, indien de handicap het toelaat, deelnemen in reguliere trajecten. 'Een handicap beperkt vaak niet in onze sport,' aldus een respondent van de webenquête. Daarnaast maakt een aantal van de meest beoefende (nationale) sporten deel uit van de groep bonden die al voor 2000 een aanbod had. Mogelijk is het door de grootte van de sport en de vanzelfsprekendheid ervan, eerder als 'normaal' ervaren dat ook gehandicapten deelnemen.

Tabel 3.2 Sportbonden met een aanbod naar paralympisch traject en startdatum (in aantallen en procenten)

n=41	Aantal	%
Paralympisch		
Ja	16	39
Nee	25	61
Aanbod GS is ontstaan		
voor 2000	21	52
2000-2008	10	24
na 2009	10	24

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

26 sportbonden met een aanbod voor sporters met een handicap (63%) geven aan te hebben meegedaan met het project Organisatorische Integratie (OI). De aanwezigheid van een aanbod voor sporters met een handicap is niet alleen afhankelijk geweest van het project OI. 15 bonden met een aanbod geven immers aan niet in OI te hebben geparticipeerd. Daarnaast beschikten 12 van de sportbonden die meededen aan OI al over een aanbod voor deelname aan dit project.²⁰ Voor deze groep betekende OI niet het starten met gehandicaptensport maar een groei naar een structurele aanpak en meer verantwoordelijkheid.

Wat opvalt, is dat acht van de sportbonden die volgens Gehandicaptensport Nederland (2010) hebben deelgenomen aan het OI-project en een intentieverklaring tot overdracht hebben getekend, zich niet meer bewust zijn van hun deelname aan het OI-project (tabel 3.3). Een mogelijke verklaring hiervoor is, dat zeven van deze acht sportbonden deelnamen in een versneld (overgangs)traject²¹, wat vaak slechts bestond uit een gesprek en de ondertekening van de overdracht. Dit is bonden mogelijk niet bijgebleven. Een andere verklaring voor het vergeten

²⁰ Zie bijlage 3: tabel A.

²¹ Voorwaarden voor een versneld traject waren als volgt: De betreffende sporttak kende maximaal negen verenigingen en kende slechts een ontwikkeling op lokaal niveau.

van de deelname kan een (groot) verloop onder medewerkers die verantwoordelijk zijn voor gehandicaptensport zijn.

Sportbonden die hebben deelgenomen in het OI-project, hebben naast de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van gehandicaptensport ook een aantal verenigingen en sporters 'overgenomen' van Gehandicaptensport Nederland. De helft van de sportbonden (13) die hebben meegedaan aan het OI-project heeft naar eigen zeggen een dergelijk aanbod overgenomen.

Tabel 3.3 Kennis over deelname bond aan OI, naar informatie Gehandicaptensport Nederland en kennis bij de bond zelf

n=41	Meegedaan met OI volgens de sportbonden zelf		Meegedaan met OI volgens gegevens Gehandicaptensport Nederland	
	Aantal	%	Aantal	%
Ja	26	63	34	83
Nee	15	37	7	17

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Zes van de bonden hebben het van Gehandicaptensport Nederland overgenomen aanbod weten te behouden. Vijf bonden hebben het aanbod zien toenemen. Twee bonden zagen het aanbod krimpen (tabel 3.4).

Hoewel er te weinig data zijn om directe relaties te leggen, lijken bonden met meer dan 100.000 leden en 10 of meer fte succesvoller te zijn in het vergroten van het aanbod, terwijl 'kleinere' (<100.000 leden en <10 fte) bonden juist minder vaak groei en vaker afname laten zien. Een bredere basis in de organisatie en achterban zorgt mogelijk voor een soepelere integratie van gehandicapten in de reguliere infrastructuur. Een andere mogelijke verklaring is dat het voor de grotere reguliere bonden makkelijker is de sport te laten groeien, omdat de sporten die zij vertegenwoordigen onder gehandicapten ook populairder zijn dan kleinere sporten. Daarnaast bewerkstelligen paralympische bonden vaker groei dan bonden die niet paralympisch zijn. Mogelijk zijn de extra aandacht en bijbehorende middelen hiervoor verantwoordelijk, die vanuit de Top10-ambitie (NOC*NSF, 2009) op sporten ligt waarbij paralympisch succes te behalen valt.²²

Tabel 3.4 Huidige toestand overgenomen aanbod OI (in aantallen)

	n=13
Toegenomen	5
Behouden	6
Gekrompen	2

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

²² Zie bijlage 3: tabel B/C.

3.4 De inbedding van gehandicaptensport

Voor de integratie van gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden bestaat veel draagvlak. Twee op de drie bonden geeft aan organisatiebreed draagvlak te ervaren, slechts één bond (2%) geeft expliciet aan geen draagvlak te ondervinden. Een op de drie bonden ervaart draagvlak, maar niet organisatiebreed (tabel 3.5).

Wat betreft draagvlak is er verschil te zien tussen bonden op basis van ledenaantal en de professionaliteit van het bondsbureau (beschikbaarheid van fte). Elf ‘grote’ bonden met meer dan 100.000 leden (85%) en zestien bonden met 10 of meer fte (84%) ervaren organisatiebreed draagvlak. Terwijl kleinere bonden vaker wel draagvlak ervaren, maar niet organisatiebreed (tabel 3.5). Het verschil is het opvallendst tussen de ‘grootste’ sportbonden (<100.000 leden en ≥10 fte) en de allerkleinsten (<25.000 leden en <3 fte).

De duur dat gehandicaptensport reeds wordt aangeboden heeft invloed op de mate waarin draagvlak wordt ondervonden: met de jaren blijkt meer draagvlak te worden ervaren. Naarmate een sportbond langer gehandicaptensport organiseert, ontstaat er meer draagvlak. Het creëren van draagvlak lijkt een kwestie te zijn van lange adem.²³

Tabel 3.5 Draagvlak voor de organisatie van gehandicaptensport, naar ledenaantal en fte (in procenten)

Stelling: Ik ervaar binnen mijn bond een organisatiebreed draagvlak voor het organiseren van sport voor mensen met een handicap.

	Totaal n=41	Ledenaantal sportbond			fte van bondsbureau		
		< 25.000 n=18	25k - 100k n=10	≥ 100.000 n=13	< 3 fte n=13	3 - 10 fte n=9	≥ 10 fte n=19
Eens	66	50	70	85*	46	56	84*
Neutraal	32	50*	20	15	54*	33	16
Oneens	2	0	10	0	0	11	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Het organiseren van gehandicaptensport valt voor reguliere sportbonden niet altijd mee. Veertien sportbonden (34%) vinden het lastiger dan vooraf verwacht. Achttien (44%) sportbonden zijn neutraal of had mogelijk weinig verwachtingen. Voor acht sportbonden (20%) is het organiseren van gehandicaptensport zo gegaan als verwacht (tabel 3.6).

²³ Zie bijlage 3: tabel D.

Tabel 3.6 Mening over complexiteit organisatie van gehandicaptensport (in procenten)

Stelling: Het organiseren van de sport voor mensen met een handicap blijkt lastiger dan verwacht.

	Totaal n=41
Eens	34
Neutraal	44
Oneens	20

*Totaal telt niet op tot 100%, dit komt doordat de groep 'Geen mening/Weet niet' buiten de tabel is gelaten.

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Het *Plan van aanpak 'Sporters onder sporters'* had als intentie om de gehandicaptensport gebruik te laten maken van de infrastructuur van de reguliere sport. Sportbonden is daarom de stelling voorgelegd dat het organiseren van gehandicaptensport gelijk is aan het organiseren van reguliere sport. De meningen over de complexiteit van de organisatie van gehandicaptensport blijken verdeeld (tabel 3.7). Ongeveer even grote groepen zijn het met de stelling eens (37%) of juist oneens (39%). Negen (22%) sportbonden staan niet positief, maar ook niet negatief tegenover de bewering. Het integreren van gehandicaptensport lijkt voor 25 sportbonden (61%) iets anders dan simpelweg het openstellen van de reguliere infrastructuur voor gehandicapte sporters. En daarmee is voor deze bonden het organiseren van gehandicaptensport niet volledig gelijk aan de organisatie van reguliere sport.

Binnen de teamsporten is deze verdeeldheid nog groter: de teamsportbonden vinden het organiseren van gehandicaptensport óf hetzelfde als de reguliere sport (56%), óf juist niet hetzelfde (44%). Een neutrale mening is in deze groep niet te vinden (tabel 3.7).

Tabel 3.7 Mening over organisatorische gelijkenis tussen reguliere sport en de gehandicaptensport, naar aard van de sport en paralympisch traject (in procenten)

Stelling: Het organiseren van gehandicaptensport is organisatorisch gezien hetzelfde als het organiseren van de reguliere sport.

	Totaal n=41	Soort sport			Paralympisch	
		Individueel n=23	Semi-ind. n=9	Team n=9	Ja n=16	Nee n=25
Eens	37	35	22	56	38	36
Neutraal	22	22	44	0	6	32
Oneens	39	39	33	44	56	28

*Totaal telt niet op tot 100%, dit komt doordat de groep 'Geen mening/Weet niet' buiten de tabel is gelaten.

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Ten slotte is te zien dat paralympische sportbonden het vaker oneens zijn met de stelling dan niet paralympische bonden. Een verklaring hiervoor is mogelijk dat paralympische sportbonden vaak een (sportinhoudelijke) bondscoach in functie hebben²⁴ die ook verantwoordelijk is voor

²⁴ Zie paragraaf 4.2.

de organisatie en ontwikkeling van de breedtesport, terwijl niet-paralympische sportbonden vaker werken met een ‘reguliere’ medewerker breedtesport die gehandicaptensport ‘erbij’ heeft gekregen. Een medewerker gehandicaptensport die tegelijkertijd optreedt als paralympisch bondscoach, is wellicht eerder geneigd de stelling sportinhoudelijk te beschouwen. Daardoor ziet hij of zij mogelijk eerder verschillen dan overeenkomsten.

Motivatie

Bij de motieven om te investeren in gehandicaptensport overheersen twee motieven: het besef dat dit hoort bij de maatschappelijke verantwoordelijkheid die men als bond ervaart (veertien sportbonden, 34%), en het idee dat gehandicaptensport simpelweg tot de doelgroep behoren (13 bonden, 32%). Bij bonden met een bureau van meer dan 10 fte delen tien sportbonden (53%) deze mening, in tegenstelling tot drie bonden met een kleiner of geen bondsbureau (14%). Uit de open antwoorden bleken vijf sportbonden (12%) gehandicaptensport organiseren, omdat mensen met een handicap door de vorm van de sport mee kunnen komen in reguliere trajecten.

Een minderheid van de sportbonden noemt een specifiek doel als motivatie om gehandicaptensport te organiseren. Doelen kunnen zijn: een mogelijkheid tot groei (5%), het bevredigen van een behoefte die bij verenigingen leeft (7%) of het voldoen aan de wens van Gehandicaptensport Nederland (10%). Opvallend is dat deze motieven met een concreet doel vaker worden genoemd door bonden die na 2000 met hun aanbod startten (tabel 3.8). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF sinds 2000 de bonden stimuleren om te starten met een aanbod. Genoemde motieven zijn wellicht destijds als argument gebruikt om de bonden te overtuigen, waarna de bonden deze hebben geïnternaliseerd als motivatie.

De enige bonden die primair gehandicaptensport organiseren om als bond te kunnen groeien, zijn paralympische bonden. Groei blijft echter een motivatie die voor slechts twee paralympische bonden opgaat (13%).

Tabel 3.8 Belangrijkste motivatie voor de organisatie van gehandicaptensport, naar fte paralympisch en startdatum (in procenten)

	Totaal n=41	Bonds­bureau		Paralympisch		Start Aanbod		
		< 10 fte n=22	≥ 10 fte n=19	Ja n=16	Nee n=25	pre 2000 n=21	2001-2008 n=10	post 2008 n=10
Maatschappelijke verantwoordelijkheid	34	36	32	31	36	38	30	30
Gehandicaptensport zijn de doelgroep	32	14	53*	38	28	33	40	20
Handicap beperkt deelname niet in onze sport	12	17	5	0	20	24	0	0
Wens van GSN	10	14	5	19	4	0	30	10
Behoeft verenigingen	7	14	0	0	12	5	0	20
Mogelijkheid tot groei	5	5	5	13	0	0	0	20

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

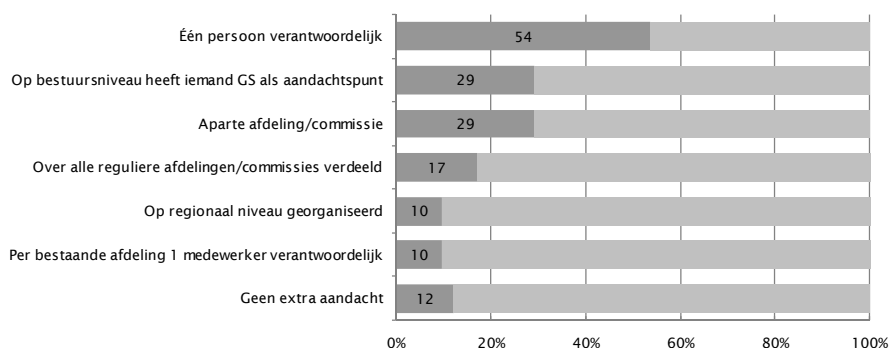
Organisatie

Bij de helft van de bonden (54%) is één medewerker verantwoordelijk gemaakt voor de organisatie van gehandicaptensport (figuur 3.2). Voor sommige bonden betekent dit, dat de gehele verantwoordelijkheid voor gehandicaptensport bij één persoon ligt. Bij andere bonden behelst deze functie een coördinerende positie tussen verschillende afdelingen, die zowel intern

als extern als aanspreekpunt dient. Twaalf bonden (29%) maken gebruik van een aparte afdeling of commissie voor de organisatie van gehandicaptensport. Dergelijke commissies bestaan vaak uit mensen uit het veld die ervaring hebben met de gehandicaptensport en die op vrijwillige basis meewerken.²⁵ Ook hebben twaalf bonden (29%) minimaal één persoon op bestuursniveau gehandicaptensport als aandachtspunt.

Volledige integratie van gehandicaptensport, door de verantwoordelijkheid over alle bestaande afdelingen te verspreiden, is het geval bij zeven sportbonden (17%). Vijf sportbonden (12%) besteden organisatorisch geen extra aandacht aan gehandicaptensport. Dit zijn allemaal bonden met minder dan 25.000 leden en minder dan 3 fte beschikbaar op het bondsbureau.²⁶

Figuur 3.2 Hoe is de organisatie van gehandicaptensport binnen de sportbond ingebed? (meerdere antwoorden mogelijk)



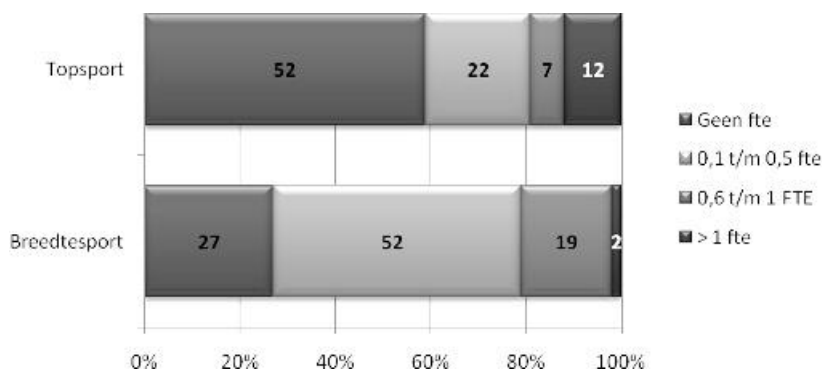
Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

²⁵ Zie paragraaf 4.2.

²⁶ Zie bijlage 3: tabel E.

Sportbonden hebben relatief weinig fte beschikbaar voor de organisatie van gehandicaptensport als breedtesport. Elf sportbonden (27%) hebben geen betaalde uren beschikbaar voor de organisatie van gehandicaptensport en zijn puur afhankelijk van vrijwilligerswerk. De grootste groep, 21 sportbonden (52%), hebben tussen 0,1 en 0,5 fte beschikbaar voor de breedtesport (figuur 3.3). Vaak betreft het uren die een bestaande medewerker ‘erbij’ heeft gekregen, of gaat het om een coördinerende medewerker die vrijwilligers aanstuurt.²⁷

Figuur 3.3 Aantal fte beschikbaar voor de organisatie van breedtesport en topsport



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

In vergelijking met de breedtesport komt het vaker voor (59%, tegen 27% bij breedtesport) dat bonden daar geen fte beschikbaar voor hebben (figuur 1.3). Dit is niet verwonderlijk aangezien er met uitzondering van de paralympische trajecten weinig topsport beoefend wordt. Voor de organisatie van topsport heeft een minderheid, 5 sportbonden (12%), 1 fte of meer beschikbaar. Dat op zich, is weer vaker dan bij de organisatie van de breedtesport. Het maximum ligt op 2 fte. Dit komt doordat er voor paralympische trajecten middelen beschikbaar zijn, waarmee sportbonden een of meerdere bondscoaches of andere betaalde medewerkers in dienst kunnen nemen.

Doelstellingen

De belangrijkste doelstellingen die bonden met betrekking tot gehandicaptensport nastreven zijn een toename van verenigingen (56%) en een toename van het aantal sporters (54%). Hoe meer verenigingen, hoe makkelijker het is om competities en wedstrijden te organiseren. Daarnaast vermindert de vervoersproblematiek als er meer verenigingen komen in de nabije omgeving van sporters en van andere verenigingen.²⁸ Dezelfde voordelen gelden voor een toename van sporters. Zeven sportbonden (17%) hebben geen doel geformuleerd voor de gehandicaptensport (tabel 3.9).

²⁷ Zie paragraaf 4.2.

²⁸ Zie paragraaf 4.3.

Tabel 3.9 Doelstellingen met betrekking tot gehandicaptensport, naar paralympisch en aantal fte in bondsbureau (in procenten, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal n=41	Paralympisch		Bonds-bureau	
		Ja n=16	Nee n=25	< 10 fte n=22	≥ 10 fte n=19
Toename verenigingen	56	81*	40	36	79*
Toename sporters	54	75*	40	41	68
Het aanbieden van sport aan alle mogelijke doelgroep(en)	51	56	48	36	68*
Het behalen van (internationaal) topsportsucces	39	88*	8	23	58*
Landelijke dekking breedtesport	24	38	16	14	37
Bestaand aanbod niet laten krimpen	24	31	20	18	32
Overnemen sportbondfunctie van GSN	12	25*	4	5	21
Geen doel	17	0	28	32	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Paralympische sportbonden noemen elke afzonderlijke doelstelling vaker dan de andere bonden. Behalve het voor hun vanzelfsprekende ‘behalen van internationaal topsportsucces’ (88%), noemen meeste van hen ook een toename van sporters en verenigingen. Er zijn geen paralympische sportbonden die zichzelf geen doel hebben gesteld (tabel 3.9). Onder de niet-paralympische bonden geldt dit voor zeven bonden (28%). Een mogelijke verklaring hiervoor is, dat er relatief veel middelen voor paralympische trajecten beschikbaar zijn.

Grotere sportbonden (≥10 fte) stellen zichzelf meer doelen dan kleinere bonden (< 10 fte), met name op het gebied van een toename van verenigingen (79%), het behalen van topsportsucces (58%) en het aanbieden van sport aan alle mogelijke doelgroepen (68%). Daarnaast is de groep grotere bonden nooit zonder doel. Zeven van de sportbonden (32%) met een bondsbureau kleiner dan 10 fte hebben daarentegen geen doelstellingen (tabel 3.9).

Activiteiten

De meest voorkomende structurele activiteit van de sportbonden is het ondersteunen van verenigingen met een aanbod (of verenigingen die hiermee willen starten), 27 bonden (66%) houden zich hiermee bezig.

Negen sportbonden (22%) geven aan geen structurele activiteiten te hebben. Het lijkt erop dat deze bonden simpelweg een aanbod hebben overgenomen en de verantwoordelijkheid voor ontwikkelingen overlaten aan verenigingen of andere initiatieven op regionaal niveau.

Professionelere bonden (≥10 fte) ontplooiën praktisch allemaal structurele activiteiten. Slechts een sportbond in deze groep (5%) heeft geen structurele activiteiten.

Het is opvallend dat bonden die meer dan 10 fte beschikbaar hebben op het bondsbureau praktisch allemaal structurele activiteiten kennen: alle opgesomde activiteiten komen voor in het aanbod van een meerderheid van de meer professionele sportbonden (tabel 3.10).

Tabel 3.10 Structurele activiteiten gehandicaptensport naar fte en paralympisch (in procenten, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal n=41	Bonds­bureau			Paralympisch	
		< 3 fte n=13	3 - 10 fte n=9	≥ 10 fte n=19	Ja n=16	Nee n=25
Ondersteuning aan verenigingen met een aanbod	66	38*	56*	89**	88*	52
Opzetten en begeleiden competities/wedstrijden	51	23*	56	68**	75*	36
Opleidingen/modules	49	23*	22*	79**	69*	36
Specifieke kaderondersteuning	46	15*	44	68**	63	36
Het werven van nieuwe leden met een handicap	46	23*	22*	74**	81*	24
Talentontwikkeling en/of topsportprogramma's	41	23*	22*	63**	88*	12
Geen structurele activiteit	22	38*	33*	5**	0	36

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Het is logisch dat paralympische sportbonden (88%) vaker structureel aan talentontwikkeling en topsportprogramma's doen dan niet paralympische bonden (12%). Daarnaast ontplooiën zij echter ook alle andere activiteiten naar eigen zeggen vaker dan andere bonden. Een verklaring lijkt wederom te liggen in de beschikbare middelen voor paralympische trajecten en in de gedachte vanuit 'de sportpiramide' dat activiteiten in breedtesport bijdragen aan (toekomstig) succes in de topsport.

Ten slotte valt op dat zeven van de bonden die een teamsport aanbieden (78%) structureel actief zijn in het werven van nieuwe leden, in tegenstelling tot de semi-individuele en individuele sporten, waar een derde van de sportbonden structureel nieuwe sporters zoekt. Een verklaring is dat bij teamsport meer sporters nodig zijn om spelmomenten te kunnen (blijven) creëren. Werving is daarom een grotere noodzaak voor deze groep.

3.5 Ondersteuning ontvangen door sportbonden

Twee op de drie bonden (63%) heeft naar eigen zeggen geen ondersteuning ontvangen voor de organisatie van sport voor mensen met een handicap (tabel 3.11). Het hoge aantal sportbonden dat geen ondersteuning heeft ontvangen is vooral veroorzaakt door elf bonden met minder dan 10 fte (85%) en zestien bonden met minder dan 25.000 leden (89%) (tabel 1.11). In principe zou ondersteuning voor alle bonden gelijkelijk beschikbaar moeten zijn. Mogelijk hebben kleinere en minder professionele bonden onvoldoende mankracht en tijd om ondersteuningsmogelijkheden te vinden en aan te trekken. Daarnaast ontvingen twintig niet-paralympische sportbonden (80%) geen ondersteuning, terwijl slechts zes paralympische

sportbonden (38%) geen ondersteuning kregen.²⁹ Dit verschil komt mogelijk voort uit de extra middelen die vanuit de Top10-ambitie beschikbaar zijn voor paralympische trajecten. Mogelijk is de kans op paralympisch succes een extra aansporing voor de bond om te zoeken naar ondersteuning, of voor de omgeving om deze te bieden.

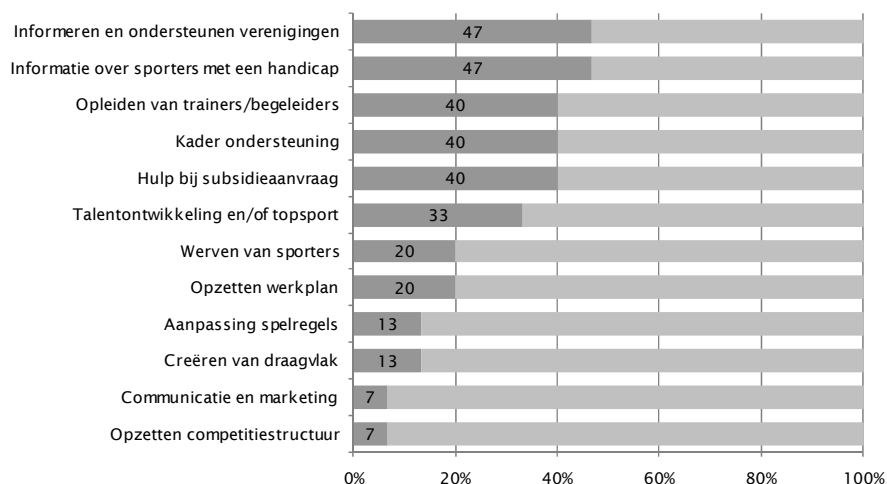
Tabel 3.11 Door de bond voor de gehandicaptensport ontvangen ondersteuning in de afgelopen twee jaar, naar fte en ledental (in procenten).

	Totaal n=41	Bondsbureau			Ledental		
		< 3 fte n=13	3 - 10 fte n=9	= 10 fte n=19	< 25.000 n=18	25k - 100k n=10	=100.000 n=13
Geen ondersteuning	63	85**	78	42	89*	40	46
Wel ondersteuning	37	15	22	58*	11	60**	54**

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

De vijftien sportbonden die in de afgelopen twee jaar ondersteuning ontvingen, kregen dit met name op de terreinen informatie over gehandicaptensport en informeren en ondersteunen van verenigingen (beide 47%) (figuur 3.4). Kennis kan immers twijfels en angsten over gehandicaptensport wegnemen, twijfels en angsten die de bereidheid in de weg kunnen staan om sport voor gehandicapten te gaan organiseren.

Figuur 3.4 Terreinen waarop afgelopen twee jaar ondersteuning is ontvangen (n=15, meerdere antwoorden mogelijk)



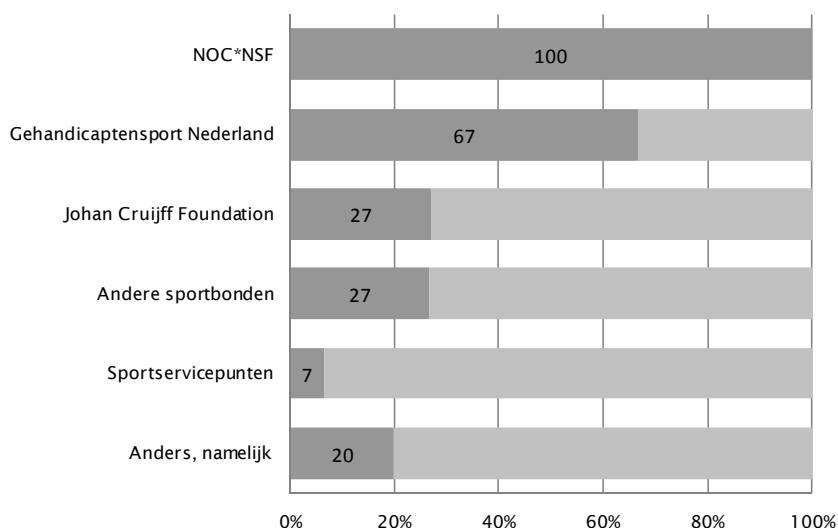
Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

²⁹ Zie bijlage 3: tabel F.

Zes sportbonden hebben ondersteuning ontvangen (40%) bij het opleiden van trainers/begeleiders en ondersteuning van het kader. Bonden zien een dergelijke opleiding vaak als een eenmalige investering waarmee kennis over de gehandicaptensport voor de komende jaren wordt geformaliseerd en overgedragen. Door op het kader te ondersteunen en mensen op te leiden raakt de kennis mogelijk voor langere tijd verankerd binnen verenigingen en bonden. De ondersteuning in talentontwikkeling en topsport valt volledig ten deel aan paralympische sporten.

Alle sportbonden die ondersteuning ontvingen, geven aan ondersteuning van het NOC*NSF te hebben gekregen. Mogelijke verklaringen voor dit hoge percentage zijn dat bonden automatisch via accountmanagers contact hebben met het NOC*NSF en de Lotto-gelden ontvangen via het NOC*NSF. Twee op de drie bonden die ondersteuning ontvingen, ontvingen die steun van Gehandicaptensport Nederland. De Johan Cruijff Foundation is de afgelopen twee jaar ook een belangrijke speler geweest in de ondersteuning van sportbonden (figuur 3.5). Onder 'anders, namelijk' werden verschillende stichtingen en eigen sportverenigingen genoemd. Sportbonden gaven aan tevreden te zijn over de ontvangen ondersteuning.

Figuur 3.5 Partijen waarvan bonden ondersteuning hebben ontvangen (n=15, meerdere antwoorden mogelijk)



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Driekwart van de bonden (75%) zegt ook in de nabije toekomst ondersteuning nodig te blijven hebben (figuur 3.6). Deze groep bonden is op basis van achtergrondkenmerken niet te onderscheiden van andere groepen. De ondersteuningsvormen die voor de toekomst het meest noodzakelijk worden geacht, zijn kennisuitwisseling, het informeren en/of ondersteunen van verenigingen en het werven van nieuwe sporters. Een derde van de bonden geeft aan deze punten in de toekomst noodzakelijk te vinden. Ondersteuning die veel bonden in het verleden ontvingen zoals 'hulp bij subsidieaanvraag' en 'informatie over sporters met een handicap'

wordt in de toekomst minder noodzakelijk geacht. Mogelijk was dit eenmalige ondersteuning om doelgroepgerichte kennis te verwerven en is deze kennis inmiddels in bonden verankerd.

Alle bonden die aangeven in de toekomst ondersteuning nodig te hebben op het gebied van 'topsport en/of talentontwikkeling' zijn bonden met een paralympisch traject. Onder 'anders, namelijk' werd onder meer aanpassingen aan accommodaties genoemd en vervoersproblemen bij verenigingen.

Figuur 3.6 Terreinen waarop sportbonden in de komende twee jaar ondersteuning verwachten nodig te hebben



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Vragen

Omdat Gehandicaptensport Nederland naar eigen zeggen na de overdracht vanuit bonden weinig vragen krijgt over gehandicaptensport³⁰, leeft bij deze partij de vraag of bonden tegen vragen aanlopen tijdens de ontwikkeling en organisatie van sport voor mensen met een handicap. Negentien sportbonden (46%) geven aan inderdaad vragen te hebben (tabel 3.12).

De meer professionelere bonden (≥ 10 fte) (63%) en de grote bonden qua ledental (≥ 100.000 leden) (69%) lopen vaker tegen vragen aan dan hun kleinschaliger tegenhangers (tabel 3.12). Eerder is geconstateerd dat deze 'grotere' en 'professionelere' bonden meer structurele activiteiten kennen. Mogelijk is het zo dat bonden die actiever bezig zijn met gehandicaptensport, vaker ontdekken dat ze bepaalde kennis missen.

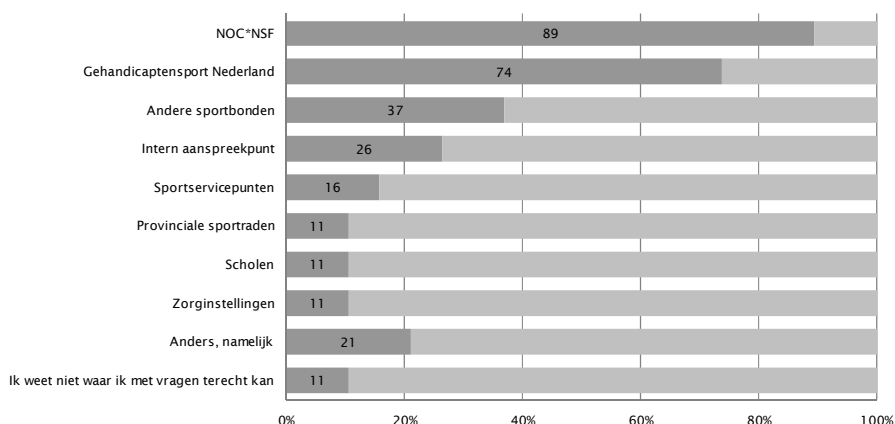
³⁰ Bij overdracht is afgesproken dat vragen in eerste instantie via accountmanagement bij NOC*NSF terecht komen. Hierna kunnen vragen, waar nodig, worden doorverwezen naar Gehandicaptensport Nederland.

Tabel 3.12 Bonden die bij organisatie van gehandicaptensport tegen vragen aanlopen, naar fte en ledental (in procenten)

	Totaal n=41	< 10 fte n=22	≥ 10 fte n=19	< 100.000 n=28	≥ 100.000 n=13
Heeft vragen over GS	46	32	63*	36	69*
Geen vragen	54	68	37	64	31

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Zeventien bonden (89%) die zeggen vragen tegen te komen tijdens de organisatie en ontwikkeling van gehandicaptensport, geven aan dat zij hiermee terecht kunnen bij het NOC*NSF. Veertien bonden (74%) noemen Gehandicaptensport Nederland als vraagbaak. Daarnaast wenden zeven bonden (37%) zich met vragen tot andere sportbonden. Onder ‘anders, namelijk’ noemen bonden internationale (sport)- organisaties en het eigen (persoonlijke) netwerk. Twee sportbonden (11%) met vragen weten niet waar ze met deze vragen terecht kan (figuur 3.7).

Figuur 3.7 Partijen waar bonden met vragen terecht kunnen (n=19, meerdere antwoorden waren mogelijk, in procenten)

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Samenwerking

23 sportbonden (56%) weten het NOC*NSF te vinden als samenwerkingspartner voor gehandicaptensport (tabel 3.13). Dit is niet alleen te verklaren doordat het NOC*NSF actief is met onder meer talentendagen en kennisdelingsbijeenkomsten, maar ook doordat sportbonden via accountmanagers automatisch contact hebben met NOC*NSF. In dit contact wordt geprobeerd gehandicaptensport mee te nemen. Het NOC*NSF geeft zelf ook aan dat zij met name sinds 2008 ‘haar verantwoordelijkheid heeft genomen en er sindsdien grote stappen zijn

gemaakt:³¹ Het lijkt erop dat de sportbonden met een aanbod deze opvatting delen, doordat zij het NOC*NSF naar eigen zeggen weten te vinden als zowel vraagbaak (figuur 3.8) als samenwerkingspartner (tabel 3.13). Zeventien sportbonden (41%) noemen Gehandicaptensport Nederland als samenwerkingspartner. Veertien sportbonden noemen de Johan Cruijff Foundation (JCF) als een partij waarmee samengewerkt wordt. En de betrokkenheid van de JCF bij de sportbonden kan nog toenemen, gezien de vraag van sportbonden naar ondersteuning bij de werving van nieuwe sporters (figuur 3.6) en de activiteiten die de JCF op dit vlak uitvoert, zoals Van sportdag naar vereniging.

Waar sportbonden elkaar voor vragen redelijk wisten te vinden (figuur 3.7), is de samenwerking tussen sportbonden onderling beperkt (tabel 3.13). Vier sportbonden (10%) werken samen met andere sportbonden. Onder 'anders, namelijk' worden genoemd: internationale sportorganisaties, de Academie voor Sportkader, sponsors, stichtingen en handicapspecifieke sportbonden. Elf sportbonden (27%) hebben geen samenwerkingspartners op het gebied van de gehandicaptensport.

Tabel 3.13 Samenwerkingspartners op het gebied van de gehandicaptensport, naar fte en paralympisch (in procenten)

	Totaal n=41	Bonds bureau			Paralympisch	
		< 3 fte n=13	3 - 10 fte n=9	≥ 10 fte n=19	Ja n=16	Nee n=25
NOC*NSF	56	46	33*	74**	88*	36
Gehandicaptensport Nederland	41	23*	11*	68**	69*	24
Johan Cruijff Foundation	34	15*	11*	58**	56*	20
Scholen	27	23	0	42	44	16
Zorginstellingen	24	8	0	47*	44*	12
Gemeentelijke sportservicepunten	10	0	11	16	13	8
Esther Vergeer Foundation	10	0	0	21	25	0
Andere sportbonden	10	15	0	11	13	8
Provinciale sportraden	7	8	0	11	6	8
Anders, namelijk	20	8	33	21	31	12
Geen samenwerkingspartners	27	46**	33	11*	0	44

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Paralympische sportbonden hebben allemaal een samenwerkingspartner. Veertien bonden van deze groep (88%) werken samen met NOC*NSF. Echter hebben elf niet-paralympische sportbonden (44%) geen samenwerkingspartner. Dit verschil treedt ook op tussen professionelere en kleinere sportbonden. Professionelere sportbonden (≥10 fte) zijn vaker betrokken bij meer samenwerkingspartners, terwijl met name de kleinste bondsbureaus (46%) geen samenwerkingspartners vinden (tabel 3.13). Een verklaring hiervoor kan zijn dat

³¹ Medewerker NOC*NSF, 2010

sportbonden met weinig fte beschikbaar naast de reguliere werkzaamheden geen tijd en middelen vinden om samenwerkingsrelaties te zoeken en onderhouden.

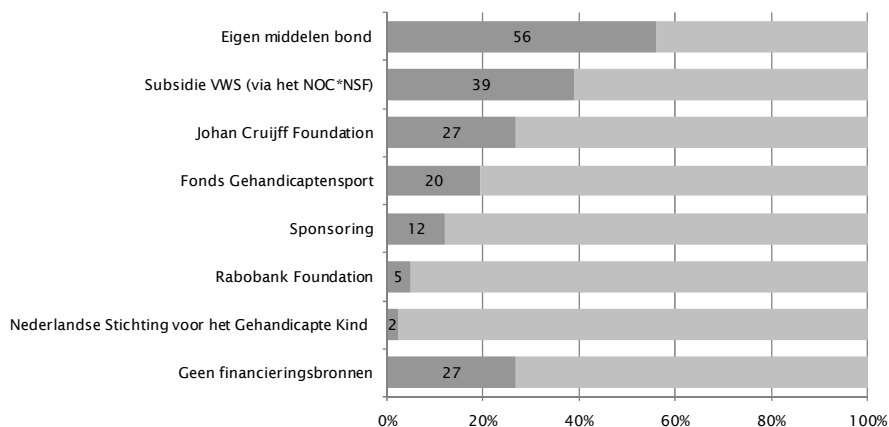
3.6 Financiering van de sport voor mensen met een handicap

Elf sportbonden (27%) hebben geen financieringsbron voor sporters met een handicap. Het betreft bijvoorbeeld sportbonden waar gehandicapten in reguliere trajecten meedoen of die gehandicaptensport enkel op lokaal niveau organiseren.

23 sportbonden (56%) hanteren eigen middelen voor de financiering van gehandicaptensport (figuur 3.8). Doordat de afdracht die gehandicapte sporters aan de middelen van de bond bijdragen (bij lange na) niet opweegt tegen de kosten, is de gehandicaptensport een post waarop bonden vaak verlies maken.³² Naast de eigen middelen hanteren sportbonden voornamelijk subsidies en bijdragen van stichtingen en fondsen om de gehandicaptensport te kunnen realiseren.

Vijf sportbonden (12%) vinden sponsors voor de gehandicaptensport. Wat de financiering betreft lijkt de gehandicaptensport bij veel bonden (nog) niet geïntegreerd, maar wordt het vooralsnog door liefdadigheid draaiende gehouden. In vergelijking tussen bonden³³ valt op dat professionelere bonden (≥ 10 fte) vaker middelen via VWS en de JCF weten te werven. Negen sportbonden die minder dan 10 fte beschikbaar hebben (41%) en elf niet paralympische bonden (44%) hebben geen financieringsbron voor gehandicaptensport.

Figuur 3.8 Voor de gehandicaptensport gehanteerde financieringsbronnen



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

³² Zie paragraaf 4.2.

³³ Zie bijlage 3: tabel G.

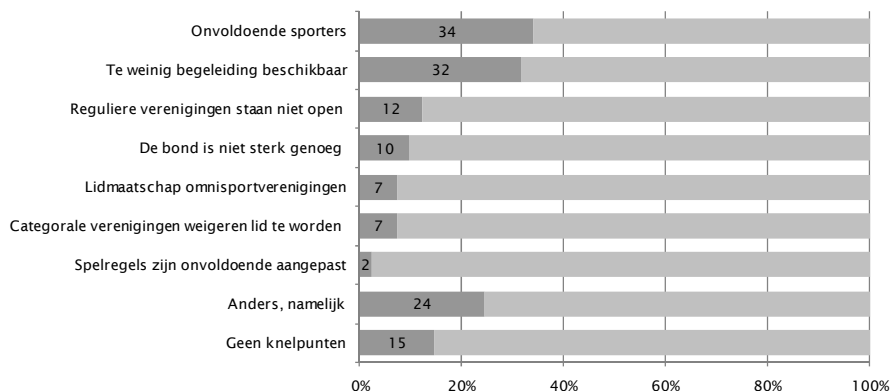
3.7 Knelpunten, ambities en inspanningen

De meeste sportbonden (85%) ervaren knelpunten bij de organisatie van gehandicaptensport (figuur 3.9). Het meest genoemde knelpunt is momenteel dat er onvoldoende sporters zijn (34%) of dat er te weinig begeleiding beschikbaar is (32%). Onder ‘anders, namelijk’ noemen sportbonden onder andere: de onbekendheid met gehandicapten(sport) en te weinig mankracht.

Van de bonden die aangeven dat er onvoldoende sporters zijn, tonen acht (57%) zich niet structureel actief in het werven van nieuwe leden.³⁴ Het meest voorkomende knelpunt wordt op dit moment dus nog onvoldoende aangepakt. Een verklaring hiervoor is, dat veel sportbonden aangeven niet te weten waar zij de doelgroep kunnen vinden.

De duur dat een reguliere sportbond een aanbod voor sporters met een handicap heeft, is van invloed op de knelpunten die een sportbond ervaart: hoe korter de bond een aanbod kent, hoe meer zij bepaalde knelpunten ervaren. De meeste bonden die na 2008 met een aanbod zijn gestart (80%) kampen met het probleem dat er onvoldoende sporters zijn. Ook zijn financiën en het ontbreken van deskundigheid een probleem voor bijna de helft van de bonden met een aanbod dat na 2008 is gestart. De opmerking ‘het is een proces van lange adem’ lijkt daardoor op zijn plaats.

Figuur 3.9 Knelpunten bij gehandicaptensport (meer antwoorden mogelijk)



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Ambities

Sportbonden zijn over het algemeen ambitieus wat betreft de gehandicaptensport. 31 sportbonden (76%) geven aan voor de komende twee jaar een ambitie te hebben geformuleerd. Voor 11 sportbonden (27%) luidt de ambitie het behouden van het huidige aanbod. De meest genoemde ambitie is een toename van het aantal leden: 22 sportbonden (54%) zeggen dit in de komende twee jaar te willen bereiken (tabel 3.14). Voor sportbonden is groei van het

³⁴ Zie bijlage 3: tabel H.

ledenaantal vaak belangrijk, omdat er tot die tijd te weinig sporters zijn om regionale competities of wedstrijden op te zetten. Sporters moeten hierdoor grote afstanden overbruggen om wedstrijden of speelmomenten te creëren. Zestien sportbonden (39%) geven aan meer verenigingen met een aanbod te willen realiseren. Vervoer speelt hierbij vaak een rol. Sportbonden willen geografische gebieden waar geen verenigingen met een aanbod zijn (respondenten noemden dit ‘witte vlekken’) verkleinen. Sporters hoeven dan niet ver meer te reizen om bij een vereniging terecht te kunnen.

Bonden met minder dan 10 fte, minder dan 25.000 leden en zonder paralympisch traject zijn minder ambitieus dan andere bonden. Tien bonden met minder dan 10 fte beschikbaar (45%) stellen geen ambities te hebben geformuleerd. Vijf bonden in deze groep (23%) geven aan enkel het huidige aanbod te willen behouden. Dit houdt in dat vijftien bonden (68%) in deze groep geen groei beogen. Hetzelfde geldt voor de sportbonden met minder dan 25.000 leden. Aan de andere kant van het spectrum tonen professionelere bonden (≥ 10 fte) en bonden met meer dan 100.000 leden zich juist vaak gemotiveerd om het aanbod de komende jaren uit te breiden. Geen enkele bond in deze beide groepen geeft aan geen ambities te hebben en een grote meerderheid (respectievelijk 79% en 85%) van de sportbonden met meer dan 10 fte en meer dan 100.000 leden geeft aan in de komende jaren te streven naar groei van het aantal leden (tabel 3.14). Ook het aantal topsporters is voor de helft van de sportbonden in deze groep een ambitiepunt. Dit zijn vanzelfsprekend vooral paralympische sportbonden.

Tabel 3.14 Ambities gehandicaptensport voor de komende twee jaar naar fte, ledental en paralympisch traject (in procenten, meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Bonds bureau			Ledental			Paralympisch	
	Totaal	< 10 fte	≥ 10 fte	< 25.000	25k - 100k	≥ 100.000	Ja	Nee
	n=41	n=22	n=19	n=18	n=10	n=13	n=16	n=25
Meer leden	54	32	79*	33**	50	85*	75*	40
Meer verenigingen	41	18	68*	17**	60*	62*	63*	28
Meer topsporters	29	14	47*	11**	30	54*	63*	8
Behouden van huidig aanbod	27	23	32	22	30	31	38	20
Geen ambities	24	45	0	44	20	0	0	40

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Animo bij verenigingen

Het *Plan van aanpak ‘Sporters onder sporters’* spreekt over het gebruiken van de reguliere sportinfrastructuur voor de gehandicaptensport. Hiervoor is het van belang dat verenigingen bereid zijn een aanbod te creëren voor sporters met een handicap. Volgens elf sportbonden (27%) is er bij verenigingen te weinig animo om een aanbod te creëren. Dertien sportbonden (31%) geven aan (in zekere mate) voldoende animo bij verenigingen te zien (tabel 3.15). Zeventien sportbonden (41%) reageren niet positief en ook niet negatief op de stelling. Er lijkt op dit gebied dan ook nog een stap mogelijk om bij verenigingen een positievere houding tot stand te brengen tegenover het starten met een aanbod van gehandicaptensport.

Paralympische bonden signaleren vaker aan voldoende animo bij verenigingen (41%) dan bonden die niet paralympisch zijn (24%) (tabel 3.15). Mogelijk is het voor verenigingen binnen een paralympische bond interessanter om gehandicaptensport aan te bieden, omdat hiermee paralympisch succes kan worden behaald.

Tabel 1.15 Stelling: er is vanuit verenigingen voldoende animo om een aanbod te creëren naar paralympisch (in procenten)

	Totaal n=41	Paralympisch Ja n=16	Nee n=25
Volledig eens	7	0	12
Grotendeels eens	24	44*	12
Neutraal	41	25	52
Grotendeels oneens	27	31	24
Volledig oneens	0	0	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Activiteiten met betrekking tot ledenwerving

Het *Plan van aanpak 'Sporters onder Sporters'* noemde niet alleen het enthousiasmeren van verenigingen om met een aanbod te starten, maar ook het enthousiasmeren van sporters om zo de vraag naar gehandicaptensport te vergroten. Zoals eerder genoemd was een te kleine vraag (onvoldoende sporters) een veel genoemd knelpunt (tabel 3.10). De vraag is dan ook gesteld of sportbonden actief op zoek zijn naar nieuwe sporters met een handicap. Negentien sportbonden (46%) geven aan grotendeels of volledig actief op zoek te zijn naar nieuwe leden. Dertien sportbonden (31%) zeggen niet actief op zoek te zijn naar nieuwe leden. Bij het actief zoeken naar nieuwe leden is er veel verschil tussen bonden met 10 fte of meer en kleinere bonden (tabel 3.16). Van de bonden met een relatief groot bondsbureau zoekt slechts 5% niet actief naar nieuwe leden, terwijl bij de kleinere bonden meer dan de helft niet op zoek is. Hetzelfde geldt voor bonden met meer en minder dan 100.000 leden. Kleinere bonden lukt het, voornamelijk in vergelijking met grote bonden, niet om actief op zoek te gaan naar nieuwe leden om de gehandicaptensport te stimuleren. Mogelijk hebben zij hiervoor niet genoeg mankracht beschikbaar.

Tabel 3.16 Stelling: De sportbond is actief op zoek naar nieuwe leden naar fte en ledental (in procenten)

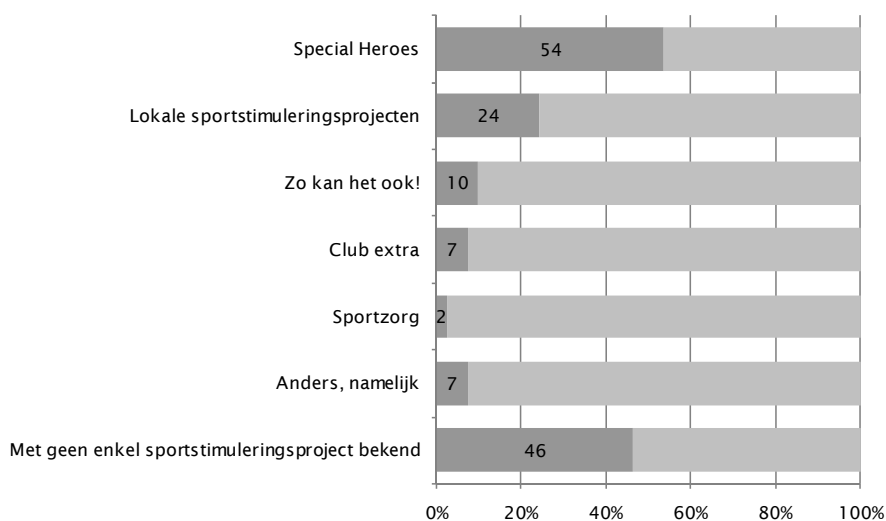
	Totaal n=41	Bonds bureau			Ledental	
		< 3 fte n=13	3 - 10 fte n=9	≥ 10 fte n=19	< 100.000 n=28	≥ 100.000 n=13
Volledig eens	17	23	11	16	18	15
Grotendeels eens	29	8	11	53**	18	54*
Neutraal	22	15	22	26	18	31
Grotendeels oneens	24	38*	44*	5	36	0
Volledig oneens	7	15	11	0	11	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Special Heroes³⁵ is veruit het bekendste sportstimuleringsproject (figuur 3.10). 22 sportbonden (54%) zijn hiermee bekend. Vooral onder professionelere bonden (≥ 10 fte) en paralympische bonden is de bekendheid met Special Heroes groot. Bijna alle bonden in deze beide groepen zijn bekend met Special Heroes.³⁶ Met andere sportstimuleringsprojecten zijn bonden weinig bekend. Tien sportbonden (24%) kent een lokaal sportstimuleringsproject.

Negentien sportbonden (46%) zijn met geen enkel project bekend. Deze hoge score wordt met name veroorzaakt door de minder professionele bonden (<10 fte) (77% kent geen enkel project) en de bonden die geen paralympische sporttak kennen (68% is met geen enkel project bekend). Wederom lijkt het alsof kleinere bonden en niet-paralympische bonden de middelen en manskracht missen om voldoende kennis te vergaren over de mogelijkheden in de sector. Andere sportstimuleringsprojecten die sportbonden noemden, zijn 'Van sportdag naar vereniging', '(S)Cool on Wheels', 'Wheels 2 Sport', 'paralympische talentdagen' en 'Revalidatie en sport'.

Figuur 3.10 Bekendheid met sportstimuleringsprojecten (meerdere antwoorden waren mogelijk)



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

³⁵ Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma voor leerlingen in het speciaal onderwijs. Special Heroes wil leerlingen in het speciaal onderwijs laten ervaren hoe leuk sport en bewegen kan zijn. De school vormt de spil in de aanpak. De kennismakingsactiviteiten starten binnen de sport, in samenwerking met sportverenigingen. Het uiteindelijke doel is dat de leerlingen in hun vrije tijd bij een sportvereniging gaan sporten (zie ook Van Lindert & Van den Dool, 2011).

³⁶ Zie bijlage 3: tabel I.

De 22 bonden die aangaven een (of meer) sportstimuleringsprojecten te kennen, is gevraagd of zij betrokken zijn bij projecten, en zo ja, bij welke. Dertien sportbonden zeggen deel te nemen aan een sportstimuleringsproject, allemaal noemen Special Heroes. Wat hiermee het meest succesvolle sportstimuleringsproject lijkt. Vijf van de sportbonden (23%) die zeggen een sportstimuleringsproject te kennen, zijn betrokken bij een lokaal sportstimuleringsproject.

Activiteiten

Dertien sportbonden (32%) schenken geen structurele aandacht aan de gehandicaptensport (tabel 3.17). Dit zijn met name bonden voor precisie- en denksporten waarbij bepaalde gehandicapten mee kunnen komen in reguliere trajecten. Drie kwart van de sportbonden (71%) die niet hebben meegedaan met het OI-project zegt geen structurele aandacht aan gehandicaptensport te schenken. De mate waarin een sportbond structureel aandacht weet te schenken aan de gehandicaptensport hangt samen met de professionaliteit van het bondsbureau. Hoe meer mankracht een sportbond beschikbaar heeft, hoe meer structurele aandacht de gehandicaptensport krijgt. Slechts één sportbond met meer dan 10 fte besteedt geen structurele aandacht aan gehandicaptensport. Veertien van deze 'professionelere' sportbonden (≥ 10 fte) (74%) geven in trainerscursussen structureel aandacht aan gehandicaptensport. Dit is een groot verschil met de minder professionele sportbonden (< 10 fte): in deze groep is slechts bij een op de tien bonden gehandicaptensport een structureel thema in trainerscursussen.

Het vaakst schenken bonden op hun website (59%) aandacht aan gehandicaptensport, mogelijk doordat dit gemakkelijk te realiseren is. Bonden geven aan dat dit een goede manier is om de gehandicaptensport te 'normaliseren'. Ook in het beleid besteden 23 bonden (56%) structureel aandacht aan de gehandicaptensport. Gehandicaptensport komt verder in trainerscursussen vaak aan de orde in de vorm van een aparte opleiding, een module of als extra aandachtspunt binnen reguliere opleidingen.

Een meerderheid van de sportbonden met meer dan 10 fte beschikbaar slaagt erin op elk genoemd terrein structureel aandacht te schenken aan gehandicaptensport. Integratie lijkt voor deze groep, qua aandacht voor gehandicaptensport, in een gevorderd stadium. Hetzelfde geldt, in mindere mate, voor paralympische bonden. Naast de logisch lijkende aandacht voor 'topsport en/of talentontwikkeling' bieden deze bonden vaker dan andere bonden structureel aandacht aan gehandicaptensport, met name op de website en in het beleid. Er is slechts één paralympische bond (6%) die geen structurele aandacht besteedt aan gehandicaptensport, dit betreft dan ook een van de allerkleinste bonden in het databestand.

Tabel 3.17 Terreinen waarop gehandicaptensport van sportbonden structureel aandacht krijgt naar fte en paralympisch traject (in procenten, meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Totaal n=41	Bondsbureau			Paralympisch	
		< 3 fte n=13	3 - 10 fte n=9	≥ 10 fte n=19	Ja n=16	Nee n=25
Op de website	59	15	56*	89**	94*	36
In het beleid	56	15*	44*	89**	81*	40
In topsport en/of talentontwikkeling	41	23*	22*	63**	88*	12
In trainerscursussen	39	8*	11*	74**	56	28
In kaderondersteuning	37	15*	11*	63**	50	28
In het bondsblad	34	0	22*	63**	50	24
Geen structurele aandacht	32	69*	33*	5**	6	48*

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Afgaande op bovenstaande cijfers, lijkt het erop dat professionelere organisaties, die werken met een sterk bondsbureau, meer mogelijkheden zien om de gehandicaptensport aandacht te geven. Daarnaast lijkt het in huis hebben van een paralympisch traject een drijfveer te zijn om structureel aandacht te geven aan gehandicaptensport.

3.8 Verenigingsondersteuning

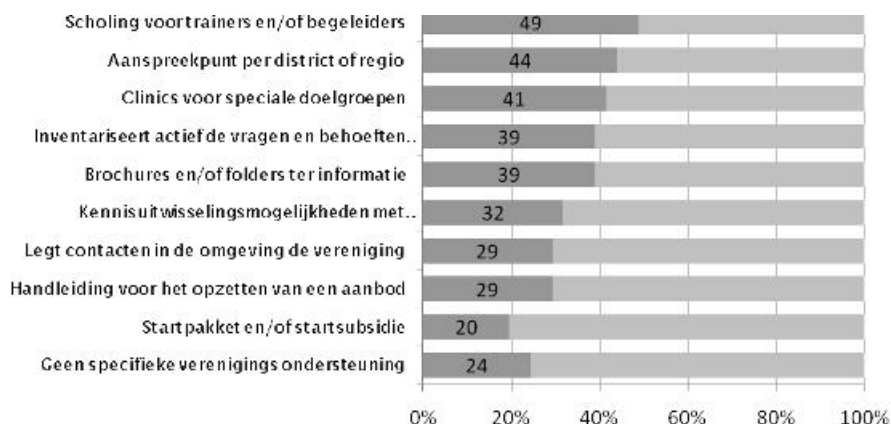
Om meer aanbod te creëren voor sporters met een handicap, proberen sportbonden de verenigingen te stimuleren om sport aan te gaan bieden voor mensen met een handicap. Het ondersteunen van verenigingen kan hierbij een rol spelen. Tien sportbonden (24%) bieden geen specifieke verenigingsondersteuning voor de gehandicaptensport. Dit betreft wederom vooral de bonden voor sporten waar sporters met een handicap aan kunnen deelnemen in reguliere trajecten. Eén paralympische bond heeft geen specifieke verenigingsondersteuning, dit komt doordat de sporters binnen deze tak zich doorgaans bevinden in commerciële instellingen, waarmee de samenwerking enigszins lastig verloopt.

De verenigingsondersteuning die sportbonden specifiek voor gehandicaptensport aanbieden, focust zich met name op het overbrengen van kennis (figuur 3.13). Twintig sportbonden (49%) bieden scholing aan van trainers/begeleiders. Daarnaast bieden de bonden brochures, bijeenkomsten, handleidingen en aanspreekpunten aan om verenigingen te informeren. De gedachte hierachter is dat kennis en ervaringen de bestaande angst en onzekerheid kunnen wegnemen die ontwikkeling mogelijk in de weg staan. Daarnaast leeft de gedachte dat het mogelijk is mensen te enthousiasmeren kunnen door ‘goede voorbeelden’ te communiceren.

Zeventien sportbonden (41%) organiseren clinics voor speciale (gehandicapte) doelgroepen. Het doel hiervan is vaak tweeledig: ten eerste het werven van gehandicapte sporters, maar daarnaast ook het tonen van gehandicaptensport aan verenigingen om deze doelgroep te normaliseren. De minst aangeboden ondersteuning is een startsubsidie of -pakket: Acht bonden (20%) bieden verenigingen financiële middelen of (aangepaste) materialen.

Bonden met een groot ledental (≥ 100.000) en een professioneel bondsbureau (≥ 10 fte) bieden allemaal (minimaal één vorm van) specifieke verenigingsondersteuning aan. Onder de kleinere en minder professionele bonden doet slechts de helft dit. De grote, professionelere bonden bieden elke afzonderlijke vorm van verenigingsondersteuning vaker aan dan de kleinere en minder professionele bonden doen.³⁷ Sportbonden met weinig leden (en daardoor minder financiële middelen) en weinig mankracht lijken aanzienlijk minder goed in staat de eigen verenigingen te ondersteunen bij het organiseren en aanbieden van gehandicaptensport.

Figuur 3.13 Aangeboden vormen van verenigingsondersteuning (in procenten, meerdere antwoorden waren mogelijk)



Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Veel sportbonden kennen een reactief beleid. Dit houdt in dat de sportbond verenigingen ondersteunt zodra zij daarom vragen. De bond gaat niet actief naar verenigingen toe. Daarom kregen de sportbonden de vraag of zij kunnen voldoen aan alle ondersteuningsvragen die ze ontvangen.

³⁷ Zie bijlage 3: tabel J.

Professionelere sportbonden (≥ 10 fte) geven vaker aan dat ze aan alle ondersteuningvragen kunnen voldoen (58% van deze bonden). Dit strookt met de gegevens dat zij vaker en meer verschillende verenigingsondersteuning aanbieden dan andere bonden. Daarnaast lijkt het alsof bonden die pas na 2008 met een aanbod voor gehandicapte sporters zijn begonnen, minder goed in staat zijn om te voldoen aan alle ondersteuningsvragen van de verenigingen: 40% voldoet namelijk niet. (tabel 3.19). Een mogelijke verklaring ligt hierin, dat veel ondersteuning voor de gehandicaptensport aangeboden wordt in een handleiding/boek, flyer of opleiding. Het creëren van dit materiaal is arbeidsintensief. Vaak is het in de eerste jaren van het aanbod nog niet beschikbaar. Bonden met een aanbod dat al langer bestaat, hebben bovendien mogelijk meer ervaring met verschillende ondersteuningsvragen en weten hier daarom beter mee om te gaan.

Tabel 3.19 Stelling: De sportbond is in staat aan alle vragen naar verenigingsondersteuning te voldoen, naar fte en startdatum (in procenten)

	Totaal n=41	Bonds bureau		Start Aanbod		
		< 10 fte n=22	≥ 10 fte n=19	pre 2000 n=21	2001-2008 n=10	post 2008 n=10
Eens	41	27	58*	52	40	20
Neutraal	39	50	26	33	50	40
Oneens	20	23	16	14	10	40

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

3.9 Evaluatie vraag en aanbod

Het tweesparenbeleid in het *Plan van aanpak 'Sporters onder sporters'* legde de nadruk op een marktgerichte benadering van de organisatie van gehandicaptensport. Op basis van dit beleid moest er een aanbod van gehandicaptensport tot stand komen worden bij sportverenigingen. Twee op de drie sportbonden (66%) geven aan dat er volgens hen inmiddels voldoende aanbod van gehandicaptensport is gerealiseerd (tabel 3.20).

Tabel 3.20 Aanbod van gehandicaptensport, naar startdatum (in procenten)

	Totaal n=41	Start Aanbod		
		pre 2000 n=21	2001-2008 n=10	post 2008 n=10
Voldoende aanbod van GS	66	86**	30	60
Onvoldoende aanbod van GS	34	14	70*	40

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Daarnaast moest er volgens het tweesparenbeleid bottom-up (meer) vraag ontstaan naar gehandicaptensport, zodat verenigingen automatisch aangespoord zouden worden om hierop in te spelen. Volgens 25 (61%) van de sportbonden bestaat er echter nog onvoldoende vraag naar gehandicaptensport (tabel 3.21).

Tabel 3.21 Vraag naar gehandicaptensport, naar startdatum (in procenten)

	Totaal n=41	Start Aanbod		
		pre 2000 n=21	2001-2008 n=10	post 2008 n=10
Voldoende vraag naar GS	39	52**	40	10
Onvoldoende vraag naar GS	61	48	60	90*

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Ondanks dat professionelere bonden (≥ 10 fte), bonden met een grotere achterban (≥ 100.000 leden) en bonden met een paralympische sporttak meer activiteiten, aandacht en ondersteuning bieden, resulteert dit niet in meer vraag naar, of aanbod van gehandicaptensport. Er is geen verschil aangetroffen tussen deze en de andere bonden. Mogelijk leggen de professionelere, de grotere en de paralympische bonden de lat hoger.

Een verschil dat wel waarneembaar is, is dat de bonden die pas na 2008 met een aanbod van gehandicaptensport zijn begonnen, vaker onvoldoende vraag ervaren dan bonden die al langer gehandicaptensport aanbieden. Dit lijkt een kwestie van lange(re) adem te zijn.

4. Integratie van de gehandicaptensport in sportbonden

Om de kwantitatieve data, zoals in hoofdstuk 3 beschreven, van verdieping te voorzien, richt het tweede gedeelte van het onderzoek zich op een kwalitatieve analyse. Voor deze kwalitatieve verdieping zijn in eerste instantie zestien sportbonden geselecteerd die hebben deelgenomen aan het project Organisatorische Integratie. Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van interviews met medewerkers van deze bonden.

Allereerst beschrijft paragraaf 4.1 hoe de bonden zijn geselecteerd en het onderzoek is uitgevoerd. Daarna komen de resultaten van de interviews per thema aan de orde. Paragraaf 4.2 vertelt hoe de bonden de gehandicaptensport organisatorisch hebben ingebed, hoe zij de verantwoordelijkheden intern hebben verdeeld en hoe zij de integratie financieel realiseren. Paragraaf 4.3 geeft antwoord op de vragen hoe de sportbonden een aanbod van gehandicaptensport hebben overgenomen en hoe zij dit aanbod mogelijk willen uitbreiden. In paragraaf 4.4 komt vervolgens aan bod of, en hoe bonden de vraag naar de sport voor mensen met een handicap stimuleren. Ten slotte bespreekt paragraaf 4.5 de verschillende benaderingen op sport voor verstandelijke gehandicapten, sport voor lichamelijk gehandicapten besproken en (paralympische) topsport. Evenals in het vorige hoofdstuk zal het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport aangeduid worden met de benaming Gehandicaptensport Nederland.

4.1 Methode en respons

Om de te interviewen bonden te selecteren, zijn tijdens het deskresearch verschillende factoren geselecteerd die het proces van organisatorische integratie kunnen beïnvloeden. Deze factoren zijn: het ledenaantal, aanbod van paralympisch traject, een aanbod voor verstandelijk en/of lichamelijk gehandicapten, de aard van de sport, het jaartal van overdracht, deelname aan een versneld overgangstraject en ontvangen van subsidie van VWS via NOC*NSF in het project *'Uitdagend sportaanbod gehandicapten.'*

De te interviewen bonden zijn geselecteerd op basis van genoemde factoren. Per factor is een aantal categorieën opgesteld waarin de bonden zijn ingedeeld. Bij de keuze van de bonden is ervoor gezorgd dat elke categorie vertegenwoordigd is. Zo zijn er bijvoorbeeld zowel bonden met een paralympische sporttak als bonden zonder paralympische sporttak uitgekozen. Ook is er op gelet dat binnen overlappende factoren alle mogelijke categorieën vertegenwoordigd zijn. Zo is bijvoorbeeld bij de team-, semi-individuele en solosporten van elke categorie een paralympische en een niet-paralympische sportbond gekozen.

Aangezien niet alle geselecteerde bonden konden of wilden meewerken, zijn uiteindelijk vertegenwoordigers van veertien sportbonden geïnterviewd. Hierdoor is niet elke factor vertegenwoordigd door evenveel bonden, echter van elke 'groep' is minstens één respondent geïnterviewd.

Van elke sportbond is een medewerker van het bondsbureau geïnterviewd die (mede) verantwoordelijk is voor de organisatie van gehandicaptensport. Bij één sportbond is het vraaggesprek gehouden met een vrijwilliger die werkzaam is in een speciale commissie voor de gehandicaptensport. Deze vrijwilliger verving de medewerker van het bondsbureau, die wegens omstandigheden verstek moest laten gaan. De vrijwilliger heeft echter, door lange

bestuurservaring binnen de betreffende sportbond, eveneens uitstekende kennis van de organisatorische realiteit aldaar.

Het is belangrijk om in ogenschouw te nemen dat de verkregen data de visie weergeven van medewerkers van sportbonden die verantwoordelijk zijn voor de organisatie van gehandicaptensport. De respondenten stonden de onderzoeker te woord uit naam van de sportbond en hebben geprobeerd een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de integratie van gehandicaptensport binnen de sportbond. Toch kan het dat respondenten af en toe geen volledig zicht hadden op een situatie. Een voorbeeld is dat een aantal geïnterviewde medewerkers niet de exacte benaming wisten van een projectsubsidie zoals Uitdagend Sportaanbod. Zij spraken dan simpelweg over *“de subsidie van VWS via NOC*NSF”*. Binnen de sportbond lag de kennis over de exacte benaming bij de financiële afdeling die de subsidies afhandelt.

De respondenten zijn geïnterviewd in de periode van december 2010 tot en met april 2011. De in dit hoofdstuk gepresenteerde data vormen een momentopname van die periode. Uit de interviews blijkt dat veel sportbonden zich midden in het ontwikkelproces van de gehandicaptensport bevinden. Het is mogelijk dat bondsmedewerkers die toentertijd bijvoorbeeld aangaven nog geen flyer te hebben, dit middel inmiddels wel hebben gerealiseerd.

Om anonimiteit van de respondenten te garanderen, zijn in de rapportage enkele maatregelen genomen. Zo is de bronverwijzing beperkt tot het vermelden van de functie van de respondent: ‘medewerker bondsbureau’ of in één geval ‘medewerker commissie gehandicaptensport’. Ook zijn enkele citaten aangepast. De naam van de sportbond is bijvoorbeeld vervangen door ‘de (sport)bond’ en staat er in plaats van ‘rolstoeltennis’ ‘gehandicaptensport’ of ‘sport voor mensen met een handicap’. Een enkele keer is een voornaam vervangen door ‘die medewerker’.

In mondelinge conversaties, zoals de interviews, formuleren mensen hun zinnen vaak niet dusdanig dat deze goed leesbaar zijn. Daarom zijn in sommige citaten wijzigingen aangebracht om deze voor de lezer begrijpelijker te maken. Dit is in citaten aangegeven door het aangepaste stuk tekst [tussen vierkante haken] te plaatsen. Ook zijn er soms stukken tekst weggelaten om citaten korter en duidelijker te maken. Dit is aangegeven door [...] plaatsen waar tekst is weggelaten. Wanneer een woord door aanpassingen in het citaat vooraan in een zin is komen te staan, heeft dit woord een hoofdletter tussen eveneens vierkante haken gekregen. Overigens is de betekenis van een citaat door de omschreven aanpassingen in geen enkel geval veranderd.

Alle interviews zijn opgenomen, volledig uitgewerkt en vervolgens met behulp van het kwalitatieve dataverwerkingsprogramma MaxQDA gecodeerd naar thema's. De input van de respondenten is hierbij leidend geweest. De komende paragrafen bespreken de data per thema, waarbij de nadruk ligt op overeenkomsten en/of verschillen tussen de uiteenlopende sportbonden.

4.2 Inbedding van de gehandicapten sport

Bij sportbonden heeft veelal één persoon de formele verantwoordelijkheid voor het organiseren en ontwikkelen van breedtesport voor mensen met een handicap. De nadruk ligt hier specifiek op het woord breedtesport, omdat vaak de breedtesportmedewerkers optraden als aanspreekpunt voor de buitenwereld. Deze breedtesportmedewerkers zijn veelal de personen die zijn geïnterviewd. De topsportmedewerkers of bondscoaches die in dit onderzoek zijn geïnterviewd, hadden een dubbelfunctie en waren verantwoordelijk voor zowel (een gedeelte van) de topsport als de breedtesport. Zij spraken hoofdzakelijk vanuit hun rol als breedtesportmedewerker. De realiteit van de topsport staat vaak los van de organisatie van breedtesport en komt daarom in paragraaf 4.5 apart aan de orde.

Zoals in het vorige hoofdstuk is besproken³⁸ is de verantwoordelijkheid voor de breedtesport meestal niet neergelegd in een fulltime functie. Het betreft vaak een aantal uren dat aan de werktijd van een bestaande werknemer is toegevoegd. De uren worden besteed aan het integreren en/of vertegenwoordigen van een nieuwe doelgroep. De bonden hebben hun breedtesportmedewerkers op twee verschillende manieren gevonden.

Paralympische bonden met één of meer betaalde bondscoaches³⁹ hebben vaak een bondscoach als extra taak de verantwoordelijkheid voor de breedtesport gegeven. *“Ik ben talentcoach. Bondscoach van de paralympische selectie. En breedtesportmedewerker [...] Ik heb de combinatie, ik mag mijn eigen visvijver creëren.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). In een enkel geval kreeg niet een bondscoach maar een manager topsport de extra opdracht. Een voordeel van deze constructie is dat bondscoaches vaak al veel kennis over en binding met de doelgroep hebben. Deze respondenten gaven vaak aan *“met veel passie”* te werken, een passie die sociaal en/of sportief gedreven is.

Bonden zonder een paralympisch traject en/of bonden die zich voornamelijk richten op sporters met een verstandelijk handicap, hebben de verantwoordelijkheid voor de doelgroep ondergebracht bij een medewerker die al werkte bij een afdeling die zich richt op (een facet van) de breedtesport.

Binnen het bondsbureau richten deze medewerkers zich in het bijzonder op het onder de aandacht houden en in de gehele organisatie integreren van de doelgroep. *“Ik ben er in 2009 bij betrokken geraakt, eerst vanuit de sector breedtesport [...] en daarna is mij gevraagd of ik die integratie verder wilde coördineren toen die overdracht eenmaal een feit was.”* (medewerker bondsbureau). De uren die een bond vrijmaakt om medewerkers in te zetten voor de gehandicapten sport zijn niet structureel: de functies bestaan op projectbasis. Het doel van de projecten is om de gehandicapten sport een vaste plek te geven binnen de sportbond.

Een risicofactor bij een systeem waarin de kar getrokken wordt door één persoon, is de continuïteit. Wanneer deze persoon wegvalt, kan werk verloren gaan. *“Die persoon is overleden [...] we kunnen wat achterhalen van het schriftelijke archief, maar de details weten wij ook niet.”*

³⁸ Zie hoofdstuk 3, figuur 3.2.

³⁹ Zie hoofdstuk 3, figuur 3.3.

Dat is allemaal opgeslagen in zijn hoofd, en dus weg.” (medewerker bondsbureau). Een ander risico is dat verantwoordelijkheden bij afwezigheid van deze medewerker niet worden overgenomen. “[Die medewerker] kwam terug, en die had 350 mailtjes in de mailbox staan [...] Ik vind dat absurd, dat kan niet en dat mag niet.” (lid commissie gehandicaptensport).

Inbedding binnen het bondsbureau

Om de gehandicaptensport te verankeren binnen de reguliere sportbonden, willen de medewerkers de werkzaamheden zoveel mogelijk spreiden binnen de bondsbureaus. De mate waarin op dit moment sprake is van spreiding van verantwoordelijkheden, varieert. Volgens een aantal respondenten is de gehandicaptensport op dit moment daadwerkelijk in de gehele bond ingebed. Bij andere bonden is in ieder geval binnen elke afdeling één persoon (mede) verantwoordelijk gemaakt.⁴⁰ Volgens respondenten kan er dan ook gebruik gemaakt worden van de diensten van andere afdelingen. Wel moet de medewerker hier vaak zelf actief in sturen. *“[I]k moet wel de communicatie aansturen en de marketing. We hebben daar gewoon een aparte marketingafdeling voor die dat uitvoert. Alleen als ik dat wil, dan moet ik dat wel aangeven [...] en zo is dat eigenlijk met alle afdelingen.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). De medewerker die op projectbasis verantwoordelijk is gemaakt voor de gehandicaptensport, fungeert in dit geval vaak als een *“spin”* in de organisatie, die deze manier probeert de gehandicaptensport *“van de grond te krijgen”* (medewerker bondsbureau).

Een succesvolle integratie binnen de sportbond is volgens veel respondenten een kwestie van tijd. *“Ik denk dat ik er nog zeker wel een of twee jaar goed mee bezig ben [...] en of het dan staat? Laten we zeggen dat het dan voor tachtig procent staat en hier binnen de organisatie [ingebod] is, en dat anderen dan ook dingen oppakken die ze tegenkomen.”* (medewerker bondsbureau).

Het organiseren en inbedden van de gehandicaptensport is in de realiteit niet gemakkelijk.⁴¹ Het is volgens respondenten een tijdrovende taak, terwijl deze tijd niet altijd beschikbaar is. Daarom is een succesvolle integratie van gehandicaptensport vaak afhankelijk van de inzet van een medewerker en de tijd die deze vrij weet te maken. De inzet varieert sterk per bond en per medewerker. *“Ik heb één dag in de week, op papier [lacht] en het is nu mijn derde dag deze week [...] Maar ja. Soms hebben verenigingen vragen en die moet je dan gewoon beantwoorden is mijn visie, en dan maak je de keuze om wat extra werk te doen.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). Andere respondenten spenderen juist bijna geen tijd aan de gehandicaptensport. Ze laten de tijd die ze investeren afhangen van vragen die uit het land komen. *“[A]ls ik even terugkijk naar 2010, dan heb ik daar misschien over het gehele jaar tien uur aan besteed.”* (medewerker bondsbureau). Voorgaande citaten zijn twee uitersten in de benaderingswijze van medewerkers. Volgens de respondenten zelf is de hoeveelheid tijd die zij investeren van invloed op het succes van de integratie.

Volgens respondenten is hun uiteindelijke doel om de eigen aanjaagfunctie overbodig te maken. Als de verantwoordelijkheid zich volledig verspreidt over het bondsbureau, is de aanjaagfunctie

⁴⁰ Zie ook hoofdstuk 3, figuur 3.1.

⁴¹ Zie ook hoofdstuk 3, tabel 3.6.

overtollig gemaakt. Onder de respondenten zijn de meningen verdeeld over de vraag of gehandicaptensport ooit helemaal in het bondsbureau geïntegreerd zal raken. Sommige bonden zeggen te verwachten dat er altijd een persoon nodig blijft om de doelgroep onder de aandacht te brengen. Andere bonden zien de functie als een tijdelijk project. *“En alles wat een keer goed geïntegreerd is [...] dat laat ik los [...] dan is het voor mij klaar en dat is volgens mij de bedoeling van integratie.”* (medewerker bondsbureau).

Technische commissie of werkgroep

Medewerkers delegeren niet alleen organisatietaken binnen het bondsbureau, maar ook met name uitvoerende taken in het land. Bonden stellen hiervoor veelal een groep samen van vrijwilligers die meewerken aan de uitvoering en ontwikkeling van gehandicaptensport. Deze groepen zijn vaak geformaliseerd in een product- of werkgroep, een (technische) commissie, of een verzameling regiocoördinatoren dan wel districtsconsulenten. *“[W]e hebben een werkgroep opgericht van mensen die al betrokken zijn geweest bij verschillende activiteiten de afgelopen jaren. Mensen die niet echt uit de bond kwamen maar gewoon spontaan zeg maar.”* (medewerker bondsbureau).

In enkele gevallen is een werkgroep tot stand gekomen uit overleg tussen de sportbond en verenigingen die al een aanbod hadden: *“Eigenlijk is de bond aangesloten bij die werkgroep, zij hadden al overleg over die toernooien. Toen hebben wij gezegd: ‘wat zouden we nou extra kunnen doen om jullie te organiseren?’”* (medewerker bondsbureau). Deze werkgroepen organiseren over het algemeen toernooien en/of wedstrijden en vormen het aanspreekpunt voor sporters en/of verenigingen. Een aantal sportbonden heeft de werkgroepleden andere formele taken op uitvoerend niveau gegeven: *“We hebben een werkgroep lid dat geheel Special Olympics voor de rekening neemt [...] Daarnaast hebben we een tweetal dat de verenigingsondersteuning doet.”* (lid commissie gehandicaptensport). Bonden maken bovendien ook gebruik van de ervaringen die werkgroepleden in het veld opdoen. De werkgroep functioneert dan voor de bonden als adviesorgaan of klankbord bij beleidsvorming.

De werkgroepleden voeren hun activiteiten uit op vrijwillige basis. Dit leidt in enkele gevallen tot problemen. Vrijwilligers zijn, aldus de respondenten, soms lastig aan te sturen, met name bij het implementeren van veranderingen. *“[Die vrijwilligers] vonden van de professionals: ‘Daar heb ik niks mee te maken. Ik ben vrijwilliger. Ik ben gekozen en ik bepaal wat er gebeurt.’”* (lid commissie gehandicaptensport). Sportbondmedewerkers benadrukken daarom dat het voor een succesvolle relatie belangrijk is nauw contact te houden met de leden van de werkgroep en hen waar mogelijk te betrekken in de besluitvorming.

Aandacht voor gehandicaptensport binnen bond

Het integreren van gehandicaptensport binnen de infrastructuur van de reguliere sport voelt voor veel mensen nog als nieuw. Sporters met een handicap worden *“nog vaak als ‘anders’ gezien”*, aldus de respondenten. Om de groep te normaliseren, zowel voor sporters en verenigingen als binnen het bondsbureau zelf, is het van belang om de gehandicaptensport structureel onder de aandacht te houden. De respondenten doen dit naar eigen zeggen door het onderdeel gehandicaptensport mee te nemen in verschillende communicatieve uitingen: in webteksten, beleidsplannen, jaarverslagen en nieuwsbrieven, maar ook op congressen en in kaderopleidingen. *“Wat we nu eigenlijk in de basis doen, hoe we het bekender proberen te maken [...] op het moment dat we een voorzittersdag hebben of congres of trainersopleiding, dan*

zit het stukje gehandicaptensport altijd op een manier in het programma. Op die manier maken we het integraal kenbaar." (medewerker bondsbureau).

De eigen website is de plek waar sportbonden veelal aandacht schenken aan de gehandicaptensport⁴², zo blijkt ook uit de interviews. De aanpak verschilt echter. De meeste sportbonden bundelen onder een apart kopje alle informatie over de doelgroep. Een enkele respondent plaatst alleen een bericht als er nieuws is over gehandicaptensport. Veel medewerkers benoemen het plaatsen van nieuwsberichten als een goed middel om acceptatie te creëren. *"Leuke voorbeelden"* zoals topsportsucces of verslagen van een clinic of toernooi nemen zij daarom mee de reguliere nieuwssectie. De redenering is dat mensen graag positieve berichten lezen. Bonden proberen de publiciteit te verzilveren door bij het nieuwssitem te verwijzen naar een contactpersoon, die geïnteresseerden meer informatie kan geven. Dit betreft vaak de eigen persoon of een lid van de werkgroep.

Een andere veelgenoemde manier om positieve aandacht te genereren voor de doelgroep, is het integreren van gehandicaptensport in reguliere toernooien en wedstrijden. *"[M]ensen kijken er wel vreemd tegenaan [...] je moet het gewoon een keer zien en je moet plezier van de sporter een keer zien om te zien dat dit een serieus te nemen tak van sport is."* (medewerker bondsbureau). De reacties zijn vaak positief. Een aantal bonden zet ook (succesvolle) gehandicapte topsporters in om buiten toernooien of wedstrijden de sport te demonstreren. Sommige bonden, die niet beschikken over gehandicapte topsporters, zijn op zoek naar valide topsporters die als ambassadeur kunnen fungeren.

Financiering

Uit eerder onderzoek bleek nog dat gehandicaptensport gevoelig is voor bezuinigingen. De post zou zich lenen voor snelle bezuinigingen, of zou zelfs eenvoudig geschrapt kunnen worden (Janssen en Van de Heuvel, 2006). Deze realiteit bestaat niet meer voor de meeste sportbonden. De gehandicaptensport is 'nu eenmaal een onderdeel van de sportbond' en 'hoort er gewoon bij'. *"[H]et is makkelijker om budgetten vrij te maken, omdat het ook gewoon officieel een verantwoordelijkheid is, en dat was tien jaar geleden voor Organisatorische Integratie nog wat lastig."* (medewerker bondsbureau). De officiële verantwoordelijkheid die het project Organisatorische Integratie de sportbonden heeft gegeven, heeft bonden financieel gecommitteerd aan de gehandicaptensport.

De organisatie van gehandicaptensport werd ten tijde van de interviews met name bekostigd uit subsidies, foundations en de eigen middelen van de sportbond.⁴³ Omdat gehandicapte sporters binnen de meeste sportbonden een kleine doelgroep zijn, brengen zij via contributies weinig middelen binnen. Gehandicaptensport is dan ook een onderdeel dat de sportbond meer geld kost dan het opbrengt. Bonden vangen het tekort veelal op door eigen middelen aan te spreken.

"[N]og steeds een deel eigen vermogen. Nog steeds een gat, een behoorlijk gat in de begroting [...] dus we dichten nog even het gat met eigen vermogen, geen probleem daar heeft het bestuur

⁴² Zie ook hoofdstuk 3, tabel 3.17.

⁴³ Zie ook hoofdstuk 3, figuur 3.9.

ook toestemming voor gegeven. Maar wel met het doel om dat gat zo klein mogelijk te maken.” (lid commissie gehandicaptensport).

Respondenten vragen zich af, of de organisatie van gehandicaptensport in de toekomst wel kostendekkend kan worden. De meningen zijn verdeeld. Een aantal sportbonden meent dat zij gehandicaptensport op termijn kostendekkend kan aanbieden. Eén sportbond stelt dit zelfs als voorwaarde: *“Wij kunnen geen tak van sport overnemen die bij voorbaat al verlies draait. Want dan moeten andere sporttakken dat bijleggen en dat willen we eigenlijk niet.”* (medewerker bondsbureau). De sportbonden die streven naar het kostendekkend organiseren van gehandicaptensport, zijn sportbonden met een (relatief) grote groep gehandicapte sporters. Ook betreft het vaak sportbonden met meer dan 10 fte op het bondsbureau en met een grote achterban (≥ 100.000 leden).

Voor de meeste respondenten is het kostendekkend maken van de gehandicaptensport geen realistisch doel. *“[Gehandicaptensport] is heel belangrijk en het is een gat in de markt, maar dit is niet rendabel te maken door contributie.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Projectsubsidies

Sportbonden zetten projectsubsidies veelal in voor eenmalige investeringen, waarvan zij in de komende jaren de vruchten van kunnen plukken. De eenmalige financiële injecties worden met name besteed aan tastbare producten, zoals flyers, handboeken, trainingsopleidingen en de ontwikkeling van (nieuwe) spelvormen. *“Die ontwikkelkosten hebben we destijds kunnen maken binnen de projecten [...] Nu is het een kwestie om de terugkerende kosten terug zien te krijgen.”* (medewerker bondsbureau).

De meeste subsidies voor gehandicaptensport lopen in de komende jaren af. De subsidies dienden om de gehandicaptensport te integreren, na inzet zou de doelgroep ingepast zijn binnen de sportbond. *“Dat [project] loopt in 2012 af, en als het goed is moeten we zelfstandig kunnen draaien als dat project afloopt.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). Volgens veel sportbonden is dit streven niet realistisch. *“Als NOC*NSF dit hoort, als NOC*NSF dit hoort dan hoop ik gewoon dat we verlenging krijgen, want dit gaat heel moeilijk worden. Dan moet je gewoon je eigen fondsenwerving doen. We moeten sowieso ook een eigen financiële inspanning doen, en het is al moeilijk genoeg om nu al genoeg geld nog binnen te halen.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). Met het einde van de subsidiegelden in zicht, oriënteren sportbonden zich op manieren om nieuwe geldstromen voor de gehandicaptensport binnen te halen. De bonden spreken intussen eigen middelen aan en spreken de hoop uit op de komst van nieuwe subsidies en projecten.

Daarnaast zeggen enkele sportbonden op zoek te (willen) gaan naar sponsors. Met name grote, professionelere sportbonden (≥ 100.000 leden en ≥ 10 fte) zien kansen. Volgens een medewerker van een bondsbureau is het immers *“een sympathiek doel”*. Deze bond heeft dan ook al een sponsor voor de gehandicaptensport aan zich weten te binden. Volgens medewerkers van kleinere bonden is sponsoring voor hen geen optie.⁴⁴ Zij beschouwen zich dan ook afhankelijk

⁴⁴ Zie ook bijlage 3, tabel G.

van de mogelijkheid om nieuwe projecten en/of andere subsidiebronnen te verwerven. Een bijkomend probleem is dat juist een aantal van de medewerkers van deze kleinere, minder professionele bonden (<100.000 leden, <10 fte), zeggen moeite te hebben om subsidies en/of andere samenwerkingsverbanden te vinden. *“Nee, daar hebben we nog weinig naar gekeken. Die mogelijkheden zijn onvoldoende bekeken. [Dat komt] door een tekort aan mankracht. Kijk, als je al die fondsen af wilt gaan, dan heb je gewoon iemand nodig, op vrijwillige basis misschien, die gewoon de fondsen af kan gaan van goh wat zijn de kansen en dan een voorstel schrijven. En die is er niet.”* (medewerker bondsbureau).

Sportbonden met minder dan 10 fte beschikbaar, noemen nog een ander probleem wat betreft projectsubsidies. Zij mogen de ontvangen subsidie slechts beperkt inzetten om medewerkers van te betalen; het leeuwendeel moet geïnvesteerd worden in concrete zaken. Een bondsmedewerker geeft aan deze voorwaarde wel te begrijpen: *“In het verleden is namelijk vaak teveel subsidiegeld ‘in personeel en laptops’ gestoken en te weinig in activiteiten.”* (medewerker bondsbureau). Ondanks het begrip voor de huidige situatie, wordt deze niet als positief ervaren. *“[N]u is het zo dat je soms maar tien procent van het bedrag mag gebruiken om ‘handjes’ te geven. Maar we hebben wel te maken met: ik moet naar die verenigingen toe om het bij die verenigingen onder de aandacht te brengen, ze gaan het niet komen halen. En daar heb ik gewoon mensen voor nodig. Als het om subsidie gaat zou daarin wel wat veranderd mogen worden.”* (medewerker bondsbureau).

De gehandicapte sporter is bij veel sportbonden een vanzelfsprekende doelgroep geworden, waar de bond zich aan heeft gecommitteerd. Respondenten benadrukken echter aan dat in financieel zwaar weer, de sportbond geen geld kan uitgeven wat er niet is. *“Wij doen als sportbond niks met verstandelijk gehandicapte kinderen. Terwijl er wel vraag naar is [...] Er is geen menskracht, het is organisatorisch niet haalbaar [...] We hebben verlies gedraaid [...] dus wij focussen ons op dit moment niet op sport voor kinderen met een downsyndroom.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). ‘Sterkere’ bonden kunnen financiële tegenslagen nog opvangen. Een aantal kleinere sportbonden beaamt in de interviews echter dat een gebrek aan (financiële) slagkracht bij de sportbond een negatieve impact heeft op de organisatie van gehandicaptensport. *“Wij besteden er weinig aandacht aan, en dat is niet omdat we niet willen. Dat heeft met capaciteit te maken.”* (medewerker bondsbureau).

4.3 Het aanbieden van sport aan een ‘nieuwe’ doelgroep

Zoals het ‘Plan van aanpak: Sporters onder sporters’ (Duijf, 2003) stelt, vraagt de integratie van gehandicaptensport om een marktgerichte aanpak. Het creëren van zowel vraag als aanbod is belangrijk. Volgens respondenten is de eerste stap genomen aan de aanbodkant. De bonden concentreerden zich allereerst op de overdracht van bestaande verenigingen of teams en het faciliteren van wedstrijden en/of toernooien. *“Dus het is eigenlijk de eerste stap om te ondersteunen om te zorgen dat die competitie draait. Zorgen dat alles wat liep [...] dat dat netjes doorloopt.”* (medewerker bondsbureau).

Een aantal bonden was voor de officiële overdracht al betrokken bij de organisatie van gehandicaptensport. Alhoewel de sporters (en verenigingen) formeel waren aangesloten bij Gehandicaptensport Nederland, werd er in enkele gevallen al gesport binnen reguliere verenigingen. *“Gewone verenigingen met een tak of één sporter met een handicap waarvoor ze*

bij Gehandicaptensport Nederland waren aangesloten [...] die waren al lid van onze bond.” (medewerker bondsbureau).

Enkele sportbonden waren nog intensiever betrokken bij de organisatie van sport voor mensen met een handicap. *“Dat is het grote voordeel geweest van onze sport, er bestond al ongelofelijk veel binnen onze bond. Er was al een tiental evenementen die georganiseerd werden door de G-commissie. En die sporters die zaten voor een deel bij Gehandicaptensport Nederland, de NebasNSG destijds en voor een deel bij de bond.[...] We hadden de expertise al in huis, we hadden de leraren, de toernooiorganisatoren, een G-commissie, dat hadden we in feite al.”* (medewerker bondsbureau).

De uitkomsten van de webenquête lijken op een punt niet aan te sluiten op die van de interviews. In de webenquête gaven dertien bonden aan een aanbod te hebben overgenomen.⁴⁵ Uit de interviews kwam naar voren dat alle respondenten op één na, een aanbod hebben overgenomen of gaan overnemen. Mogelijk is de discrepantie het gevolg van verloop in werknemers. Slechts een van de veertien geïnterviewde medewerkers heeft het OI-traject zelf in zijn geheel meegemaakt. In werkelijkheid hebben meer dan dertien sportbonden een aanbod overgenomen. De medewerkers ervoeren het als relatief makkelijk om gehandicapte sporters over te nemen die al actief waren binnen bestaande reguliere verenigingen.

Na overdracht kregen enkele sportbonden te maken met verenigingen van louter gehandicapte sporters. Deze sporters en verenigingen moesten door de overdracht lid worden van de reguliere sportbond. Dit ging niet in alle gevallen zonder slag of stoot, omdat een aantal verenigingen niet bereid was zich aan te sluiten bij de reguliere sportbond. *“[A]ls gevolg van Organisatorische Integratie wordt die overgang naar de bond gecreëerd. Dat zien zij niet als een vrijwillige stap, maar als een verplicht van hoger hand opgelegd iets. Dus dan krijg je natuurlijk weerstand: we voelden ons veilig en het is duurder en het is niet hetzelfde [...] Dat hebben we het afgelopen jaar allemaal over ons heen gehad.”* (medewerker bondsbureau).

Een reden die categorale verenigingen aandragen voor hun weerstand, is het bedrag dat ze moeten betalen aan bondsafdracht. De afdracht ligt bij reguliere sportbonden vaak hoger dan voorheen bij Gehandicaptensport Nederland. Daarnaast zijn categorale verenigingen soms omnisportverenigingen. Zij betalen voortaan, in plaats van één afdracht aan Gehandicaptensport Nederland, verschillende afdrachten aan meerdere sportbonden. De omnisportvereniging is dan veel duurder uit dan in de oude situatie. Ook dragen categorale verenigingen vaak aan dat zij bang zijn om ondergesneeuwd te raken in de ‘reguliere massa’.

Sportbonden noemen twee manieren aan om de verenigingen te overtuigen toch lid te worden. De eerste manier was: communiceren dat sporters niet met wedstrijden mee mogen doen als zij zich niet aansluiten. Volgens de respondenten is dit een doeltreffend middel gebleken. Andere respondenten proberen hun spelaanbod aantrekkelijker te maken, zodat verenigingen en sporters de meerwaarde inzien van het lidmaatschap.

⁴⁵ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.4.

Een enkele sportbond heeft het probleem ontlopen door het betalingssysteem van de afdracht dat de bond hanteert. Binnen deze sport betalen sporters individueel afdracht aan de sportbond, in plaats van via de sportvereniging. Elke sporter is zo individueel lid van een bond. De medewerker van deze bond waarschuwt echter dat dit niet dé oplossing is. Een groot nadeel is dat de bond elke sporter apart een factuur moet sturen, wat resulteert in grote hoeveelheden extra werk.

Geïnterviewden die tegenwerking of negatieve emoties ervoeren vertelden dat het belangrijk was gebleken om naar de verenigingen te luisteren en zo ‘de spanning uit de lucht te halen’.

“[W]e hadden een bijeenkomst om alle aangepaste-sportverenigingen te laten zien dat de bond het nu echt heeft overgenomen. Om het gat kleiner te maken [...] dat ze me kunnen benaderen [...] Dus niet: ‘oh, dat is het bondsbureau dat is ver weg’[...] vergeet het verleden en we gaan samen op weg naar een toekomst.” (medewerker bondsbureau).

Om de overgenomen categorale verenigingen nog verder te integreren en hen beter gebruik te laten maken van de reguliere infrastructuur, probeert een van de sportbonden deze verenigingen zich aan te laten sluiten bij reguliere verenigingen. *“We nemen eigenlijk alle [gehandicaptensport]verenigingen [over] die er zijn, die vallen nu onder onze bond en worden nu door ons ondersteund. En nu is [...] de volgende stap kijken of die verenigingen aangesloten kunnen worden bij een reguliere vereniging.”* (medewerker bondsbureau).

Inventarisatie van het aanbod

Hoewel verenigingen volgens de respondenten vaak al aandacht besteedden aan gehandicaptensport, was hier op bondsniveau weinig zicht op. Gehandicaptensport werd vaak lokaal georganiseerd en bleef daarom *“onder de radar”* (medewerker bondsbureau). Nadat de bonden door Organisatorische Integratie officieel verantwoordelijk werden voor gehandicaptensport, bleek echter dat zij het zicht erop misten.

Veel bondsmedewerkers hebben daarom een inventarisatie gemaakt van het bestaande aanbod van gehandicaptensport. *“We zijn begonnen met alles in kaart te brengen.”* (medewerker bondsbureau). Andere respondenten meldden nog bezig te zijn met een inventarisatie, of er een te plannen. *“We gaan nu een onderzoek doen waarin we alle verenigingsbestuurders gaan bevragen of ze een aanbod hebben.”* (medewerker bondsbureau). Aangezien de interviews voornamelijk plaatsvonden in het voorjaar van 2011, bestaat de kans dat de inventarisaties inmiddels gereed zijn.

Eén respondent erkende dat de bond geen zicht had op het aanbod van gehandicaptensport, maar gaf aan hier niet in te willen interveniëren doordat prioriteiten elders zijn gelegd. Sommige sporten hebben de inventarisatie niet alleen gebruikt om de balans op te maken, maar ook om de wensen en behoeften van verenigingen te peilen.

Ondanks het betere beeld dat ontstaan is door de inventarisaties, is het aantal gehandicapte sporters bij de bonden vaak een schatting. De meeste sportbonden registreren gehandicapte sporters namelijk niet als zodanig. *“[W]ij registreren niet iemand die een handicap heeft op dit moment, wij kunnen dat niet in ons ledenbestand zien. Dat mag volgens mij ook niet. Je hebt niet het vinkje allochtoon, of gehandicapt, of zoiets.”* (lid commissie gehandicaptensport). Veel bonden willen de privacy van de sporters garanderen en willen bovendien principieel geen

onderscheid maken. Zij stellen ook de toekomst gehandicapte sporters niet apart te willen registreren. *“We hebben het nooit gedaan en ik denk ook niet dat dat nodig is”* (medewerker bondsbureau).

Desondanks lukt het sommige respondenten wel degelijk een redelijke schatting te maken van (de toe- of afname van) het aantal gehandicapte sporters. Zij baseren zich hierbij op het aantal verenigingen met een aanbod of op de deelname aan toernooien en andere activiteiten. Eén respondent heeft een aparte spelcategorie gemaakt van gehandicaptensport, die leden kunnen aanvinken als zij zich aanmelden voor activiteiten. De bond registreert hierdoor niet de gehandicapte sporters persoonlijk, maar inventariseert wel de deelname aan activiteiten voor sporters met een handicap. *“Wat we wel proberen is dat we binnen ons administratiesysteem wel een spelactiviteit hebben die gehandicaptensport heet, dus je hoopt dan als het daar aangevinkt is dat we ze daar op die manier uit kunnen halen.”* (medewerker bondsbureau).

Eén sportbond registreert sinds kort gehandicapte sporters wel apart en heeft een speciaal lidmaatschap voor deze doelgroep. *“Ik heb sinds een half jaar in het algemeen ledenadministratiesysteem een blokje toe kunnen laten voegen.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). De betreffende bondsmedewerker vertelt dat de bond aldus een beter beeld wil krijgen van de doelgroep, om hierop beleid te formuleren. De sportbond beschikt echter nog niet over volledig accurate cijfers, want alleen nieuwe gehandicapte sporters worden op deze manier geregistreerd. Sporters die al lid waren van de bond voor de verandering, staan niet geadministreerd als gehandicapte sporter.

Het overgenomen aanbod omvatte naast sporters en verenigingen vaak ook een competitie- of wedstrijdstructuur, al was deze meestal erg summier. Vooral voor de doelgroep met een lichamelijke handicap bestond vaak al een competitievorm. Sporters met een verstandelijke handicap speelden voornamelijk op regionaal niveau onderlinge wedstrijden.

Naast het succesvol overnemen van het bestaande aanbod, heeft een meerderheid van de sportbonden zichzelf nog een of meerdere doelen gesteld.⁴⁶ Met name enkele professionelere en grote sportbonden (≥ 10 fte en ≥ 100.000 leden) waren stellig in hun ambities: *“Als wij het gaan doen dan willen we meer.”* (medewerker bondsbureau).

Andere sportbonden kunnen zich vooralsnog niet richten op het verbeteren of uitbreiden van het aanbod. *“[I]k denk dat wij ons eerst moeten concentreren op bestaande gebieden, want wij hebben weinig ervaring en gegevens, ideeën of structuren om het bij andere gebieden te introduceren.”* (medewerker bondsbureau).

Respondenten vertellen dat de sportbonden soms nog kennis over Gehandicaptensport missen bij het overnemen en uitbreiden van een aanbod. Het is een nieuwe doelgroep waar bonden voorheen niet bij betrokken waren. *“Als je kijkt naar de kennis van aangepast sporten, die is normaal gesproken niet in huis.”* (medewerker bondsbureau). Voor veel betrokkenen was de kennis nieuw en moest deze eerst verzameld en gebundeld worden. De meeste respondenten zeggen klaar te zijn met het verzamelen van de informatie, een enkeling is er nog mee bezig.

⁴⁶ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.9.

Betrokkenen geven aan dat zij voor kennis prima terecht kunnen bij met name NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland. Daarnaast wenden de bondsmedewerkers zich tot de eigen werkgroep of technische commissie, die is samengesteld uit mensen die al betrokken waren bij gehandicaptensport.

Te weinig verenigingen

Veel sportbonden die streven naar groei van aanbod of een grotere competitie, geven aan dat zij daartoe reguliere verenigingen willen laten starten met nieuw aanbod. Dit heeft als voordeel dat de competitie wordt versterkt met extra deelnemers, maar ook dat het aantal locaties toeneemt waar gesport kan worden. Veel respondenten ervaren op dit moment een tekort aan verenigingen met een aanbod voor gehandicapte sporters, een knelpunt dat ook in de kwantitatieve data naar voren komt.⁴⁷ Lange reistijden zijn hiervan een bijkomend nadeel, aldus de respondenten. *“Die maximale reistijd moet naar een half uur, want een uur rijden naar een training is best lang. En voor gehandicapten is dat nog lastiger.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Het probleem van de reistijden wordt vooral genoemd door respondenten met een doelgroep van met name (verstandelijk) gehandicapte kinderen. Een aantal respondenten vindt echter dat hier te veel en te vaak de nadruk op wordt gelegd, en verwacht meer van de ouders. *“Waarom hoeft de ouder van een gehandicapt kind zijn kind niet naar de sporthal te brengen? [...] Dat is ook een verantwoordelijkheid van de ouder dat het kind gaat sporten. [...] Een ouder met een gehandicapt kind heeft het echt niet makkelijk, maar je kunt niet alles op vervoer afschuiven.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Respondenten die een tekort aan verenigingen ervaren, vinden dat het land nog te veel ‘witte vlekken’ telt. Een witte vlek is een gebied waar geen verenigingen actief zijn die de betreffende sport voor mensen met een handicap aanbieden. Een aantal sportbonden ziet het verkleinen van de witte vlekken als speerpunt⁴⁸, zodat de sport in het hele land beoefend kan worden. Tot nu toe hebben weinig sportbonden dit doel bereikt, maar zij verwachten dat het een realistisch streven is voor de toekomst. De aanpak die de bonden kiezen, is om eerst te inventariseren waar aanbod ontbreekt, om vervolgens een reguliere vereniging in dit gebied te benaderen om met aanbod te starten. *“Als straks de witte vlekken helemaal helder zijn, waar niks zit, ga ik in goed overleg kijken welke vereniging daarvoor geschikt is.”* (bondscoach en medewerker sportbond).

Nieuwe verenigingen met een aanbod

Een aantal bonden heeft niet alleen in kaart gebracht welke verenigingen al een aanbod hebben, maar ook via een enquête aan reguliere verenigingen gevraagd of, en in welke mate, zij geïnteresseerd zijn om te starten met gehandicaptensport. *“We hebben net dat onderzoek gehad om te inventariseren onder de reguliere verenigingen van: ‘Goh wil je gehandicaptensport opstarten?’ Daar zijn er dertien uitgekomen. Of ze het werkelijk gaan doen is nog wel de vraag hè?”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

⁴⁷ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.20.

⁴⁸ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.9.

De meeste respondenten stellen zich reactief op ten opzichte van nieuwe verenigingen met een aanbod: het initiatief moet van de vereniging komen. De medewerkers benadrukken dat het essentieel is dat een vereniging voor de volle honderd procent achter het besluit staat. *“[H]et moet een hele bewuste keuze zijn. Als je daar zoiets hebt van: ‘Ah, dat wil ik er ook wel bij doen’, dan gaat het niet lukken. Je moet er echt vol voor kiezen, want het kost veel tijd en energie en dat levert niet altijd resultaat op.”* (medewerker bondsbureau).

Sportbonden willen dus graag dat verenigingen zelf enthousiasme en initiatief tonen om gehandicaptensport te gaan aanbieden. Dit betekent niet dat alle sportbonden zich onthouden van het enthousiast maken van verenigingen om een nieuw aanbod van gehandicaptensport op te zetten. Een aantal bonden is – of gaat binnenkort – in de weer om gericht verenigingen te motiveren en aldus *“een draagvlak te creëren in de verenigingen”* (medewerker bondsbureau).

Respondenten noemen verschillende middelen die zij hiervoor (zullen) hanteren, zoals het toesturen van folders of flyers met informatie over (het opstarten van) gehandicaptensport. Een andere vaak genoemde manier is om informatie over gehandicaptensport te integreren in het reguliere contact tussen de sportbond en haar verenigingen, bijvoorbeeld in districtsvergaderingen en via verenigingsconsulenten. *“In de gesprekken die onze accountmanager voert met de verenigingen is dit wel iets wat diegene allemaal meeneemt. Dit is een pakketje wat ze met alle verenigingen bespreken [...] sterker nog: hij heeft als opdracht om het te promoten.”* (medewerker bondsbureau). Enkele bonden melden ten slotte dat zij een promotiefilm hebben gemaakt of hier nog mee bezig zijn.

Sommige bonden zijn succesvol in de promotie van gehandicaptensport, andere hebben juist weinig ‘nieuwe’ verenigingen mogen verwelkomen. *“Ik merk niet binnen de bond dat een vereniging zonder gehandicapte leden opeens aangepast sporten gaat aanbieden.”* (medewerker bondsbureau). Sportbonden die gehandicaptensport actief promoten bij verenigingen, melden meer succes dan bonden die een reactieve houding aannemen. Bondsmedewerkers verklaren het uitblijven van nieuwe verenigingen door angst. De verenigingen vinden het spannend om gehandicaptensport te organiseren en verantwoordelijkheid te nemen voor de doelgroep. Volgens de respondenten komt deze angst grotendeels voort uit onrealistische verwachtingen van moeilijkheden die optreden wanneer gehandicapte sporters de vereniging binnenkomen. De angst komt voort uit onbekendheid. *“Verenigingen zien veel drempels, die er gewoon echt niet zijn.”* (bondcoach en medewerker bondsbureau).

Volgens geïnterviewden kan de angst uit de wereld geholpen worden door de verenigingen de sport te laten zien. Verenigingen ontdekken dan vaak dat hun angst ongegrond is. *“De angst zal misschien altijd wel blijven, maar die moet je proberen weg te nemen. En dat proberen wij dus ook vanuit de bond, door te communiceren en door het te laten zien.”* (medewerker bondsbureau).

Een tweetal respondenten geeft aan dat de sporttak die zij aanbieden met name wordt beoefend in commerciële sportaccommodaties. Het is volgens deze respondenten lastig om commerciële instellingen te overtuigen om gehandicaptensport aan te gaan bieden. *“Ga maar eens in dialoog met een sportschoolleigenaar [...] het is niet commercieel aantrekkelijk.”*

Ondersteuning van (nieuwe) verenigingen met een aanbod

Een meerderheid van de sportbonden biedt haar verenigingen structurele ondersteuning bij de organisatie van gehandicaptensport.⁴⁹ Uit de interviews komt hetzelfde beeld naar voren. Alle sportbonden ondersteunen verenigingen wanneer ze starten met een aanbod voor sporters met een handicap of dit aanbod willen verbeteren.

De ondersteuning wordt via verschillende wegen aangeboden. De meeste bonden hebben een aanspreekpunt of verenigingsondersteuner die dit ‘pakket’ onder zijn of haar hoede heeft. In veel bonden speelt de werkgroep een belangrijke rol in de ondersteuning, met name waar het over handicapspecifieke kennis gaat. Leden van de groep hebben hier immers vaak ervaring mee. *“Het zit hem wat betreft de verenigingsondersteuner met name op organisatorisch niveau en als het echt gaat om inhoudelijke zaken dan kan de G-commissie meer adviseren.”* (medewerker bondsbureau).

Persoonlijk contact

Sportbondmedewerkers beschouwen persoonlijk contact als een belangrijke vorm van ondersteuning. Verenigingen kunnen aanvankelijk onzeker of zelfs angstig zijn over wat zij kunnen verwachten. Volgens een aantal respondenten kan persoonlijk contact deze huiver prima uit de wereld helpen. *“Die vereniging zei: ‘[W]e willen zeker weten dat we niks verkeerd doen, kan jij er dan bij zijn? Kun jij er dan bij zijn om eventuele directe vragen op dat moment te beantwoorden?’”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Volgens de respondenten is persoonlijk contact echter niet alleen belangrijk, maar ook erg arbeidsintensief. Daarom zetten zij voor ondersteuning vaak ook andere verenigingen in, die al gehandicaptensport aanbieden. *“Ik kan dan gewoon zeggen ik ga gewoon een keertje extra of ik stuur eens een andere vereniging ernaartoe. Daar ben ik nu mee bezig, dat ik ervaren verenigingen die al lang draaien ook die kant op ga sturen want ja, dertien is wel erg veel.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Vrijwilligers van verenigingen met ervaring in de gehandicaptensport zijn vaak bereid om andere verenigingen persoonlijk te ondersteunen, omdat deze verenigingen vaak met een aanbod gestart zijn vanuit een ‘passie’. Een voordeel van contact tussen verenigingen onderling, is dat er geen gevoel ontstaat dat de adviezen van bovenaf opgelegd worden. Verenigingen hebben, volgens de respondenten, dezelfde belevingswereld en kunnen daarom goed met elkaar communiceren. *“We koppelen ze heel vaak aan andere verenigingen, dus we laten ze praten van hoe hebben jullie het geïmplementeerd? Zodat de fouten die reeds gemaakt zijn niet opnieuw gemaakt hoeven te worden.”* (medewerker bondsbureau). Ook weten verenigingen elkaar op deze manier makkelijk te vinden voor wedstrijden of gezamenlijke activiteiten.

Bondsmedewerkers achter persoonlijk contact ook nuttig met andere betrokken partijen, zoals instellingen, waar zij mogelijk nieuwe sporters kunnen werven. Door de arbeidsintensiviteit is het echter meestal niet mogelijk om dat structureel te doen. *“Kijk eigenlijk moet ik nog drie dagen langer in dienst zijn, dan kan ik elke week een revalidatiecentrum bezoeken [...] dat helpt*

⁴⁹ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.10.

[...] dan ben je een soort vertegenwoordiger van mijn sport. Dat zou helpen.” (bondcoach en medewerker bondsbureau).

Handboek

Veel medewerkers vertellen dat zij niet alleen ondersteuning aanbieden in de vorm van persoonlijk contact met bondsmedewerkers of verenigingen, maar ook in de vorm van een handboek of informatiepakket. De meerderheid van de respondenten geeft aan nuttige kennis te verzamelen en op deze manier te formaliseren.

“[H]ier staat gewoon alles in, als je hier aan voldoet dan is het goed. Het is: daar moet ik aan denken, daar moet ik aan denken.” (medewerker bondsbureau). Slechts één respondent gaf aan geen handboek of iets dergelijks te gebruiken. Andere sportbonden hebben nog niet alle kennis verzameld en geformaliseerd, maar zijn hier mee bezig. *“Het is de bedoeling dat er een handleiding komt, daar heb ik een concept voor geschreven, waarin alle aspecten [...] staan die voor een vereniging nodig zijn om het aan te bieden.”* (medewerker bondsbureau). De geïnterviewden vertelden de benodigde informatie voornamelijk te verzamelen in de eigen werkgroep, bij andere sportbonden via kennisdelingsbijeenkomsten van NOC*NSF, bij NOC*NSF zelf en Gehandicaptensport Nederland. Een enkele bond meldt vragen te kunnen neerleggen bij de internationale sportkoepel.

Het handboek dient als protocol waarmee verenigingen (redelijk) zelfstandig een aanbod kunnen opzetten. De handleiding omschrijft de te nemen stappen en geeft aan wat de vereniging kan verwachten. Een handboek neemt bovendien een deel over van de werkzaamheden van de verenigingsondersteuner. Niet alle vragen komen direct op zijn of haar bord. Een vereniging kan eerst zelfstandig starten en zich pas bij grote vragen of onduidelijkheden tot de bond wenden. *“Er komt dus een handboek, een soort protocol [...] met de standaardstappen, zodat niet iedereen het wiel weer opnieuw moet uitvinden.”* (bondcoach en medewerker bondsbureau).

Materialen

Naast kennis en informatie levert een aantal sportbonden ook materialen aan startende verenigingen. Dit betreft met name sportbonden waarvan de doelgroep speelt met aangepaste materialen. De bonden bieden de materialen vaak te leen aan, zodat de verenigingen in de toekomst eigen materialen kunnen aanschaffen. *“We hebben nu een materiaaltas, dat hebben wij geregeld via de Johan Cruijff Foundation. Die basisset kan een vereniging lenen van ons, zodat ze het materiaal niet zelf hoeven aan te schaffen.”* (medewerker bondsbureau).

Het uitleenbeleid is niet alleen gericht op verenigingen, maar met name ook op de sporters. Benodigde materialen zijn vaak prijzig. Sporters kunnen met een persoonsgebonden budget bijvoorbeeld een rolstoel kopen. De aankoop van een rolstoel die geschikt is voor een sport, slokt echter het budget voor de komende jaren op. Wanneer de sport vervolgens tegenvalt, kan de sporter niet van sport wisselen. Een andere sport vereist immers een stoel vereist die op een andere manier is aangepast. Het verschaffen van een leentoeistel geeft sporters de kans om kennis te maken met een sport en vervolgens een gegronde keuze te maken. *“Wij zijn wel bezig met oude stoelen en wat stoelen uit China. Om in de regio's mensen al een stoel te kunnen leveren en als ze dan denken: ‘Ik vind het leuk’, dat ze dan een eigen stoel aanvragen.”* (bondcoach en medewerker bondsbureau).

Een aantal bonden biedt behalve materialen ook subsidiemogelijkheden zodat verenigingen meer activiteiten aan kunnen bieden voor de doelgroep. *“We bieden ze gewoon ondersteuning, dus financieel gezien als ze sportstimuleringsactiviteiten opstarten dan heb ik daar een potje subsidie voor.”* (medewerker bondsbureau). Opvallend vertellen veel sportbonden met een subsidiemogelijkheid dat ze erg weinig aanvragen krijgen. Het ‘potje’ raakt vaak niet leeg en een enkeling heeft zelfs helemaal geen aanvragen gehad. Een respondent stelt dat verenigingen denken dat *“ze het toch niet krijgen.”* Deze bondsmedewerker lost dit op door in communicatie continu de subsidiemogelijkheid te benadrukken.

Verdere ontwikkeling van de sport

Een aantal sportbonden wil niet alleen bestaande verenigingen versterken en het aanbod uitbreiden, maar de sport ook op andere manieren verder ontwikkelen. Meerdere respondenten noemen bijvoorbeeld het ontwikkelen van opleidingen voor trainers en/of begeleiders. De meeste sportbonden die deze optie noemen, zijn ten tijde van het interview bezig met de ontwikkeling ervan. Dergelijke opleidingen kennen vaak het karakter van een extra module of nascholing voor al gediplomeerde trainers. *“We willen nu een aparte module opzetten, dat sportleiders 3 ook een module kunnen volgen dat ze ook training aangepast sporten kunnen geven.”* (medewerker bondsbureau).

Enkele respondenten spreken het voornemen uit om het onderdeel gehandicaptensport integraal in de reguliere trainersopleidingen op te nemen, zodat elke nieuw op te leiden trainer er kennis mee maakt.

Bij sporten die zich richten op mensen met een verstandelijke handicap, concentreert de opleiding zich vooral op het omgaan met de doelgroep en minder op de sport zelf. *“Hoe ga je om met zo’n sporter, waar hou je rekening mee? Je moet meer de didactiek aanpassen dan echt de techniek.”* (medewerker bondsbureau).

Eén sportbond geeft aan een opleiding te hebben gefinancierd uit het project *Meedoen alle jeugd door sport*. Dit was mogelijk doordat de koppeling werd gelegd tussen een verstandelijke handicap en probleemjongeren in een sportzorgtraject. Dit project was erg succesvol.

Sterkere competities

Ook op het gebied van competitie en wedstrijden proberen sommige sportbonden het aanbod uit te breiden. Zoals eerder gezegd was dit aanbod, met name voor sporters met een verstandelijke handicap, nog vrij summier: het beperkte zich tot een aantal toernooien of wedstrijddagen per jaar. Bij een aantal sportbonden geldt dit nog steeds. *“[D]e competitie is nog heel minimaal. Er is eigenlijk geen echte competitie. Er zijn individuele activiteiten, maar er is geen landelijke organisatie of wedstrijd.”* (medewerker bondsbureau).

Een aantal sportbonden heeft echter een uitbreiding bewerkstelligd, vaak met betrokkenheid van verenigingen die al een aanbod hadden. *“We hebben een vereniging gehad, een van de voortrekkers van het hele verhaal. Die hadden een team, en die zijn eigenlijk bij andere verenigingen waar zij contact mee hadden gaan lobbyen van: ‘Hé hebben jullie een team [voor mensen met een handicap]? Kunnen wij niet een keer tegen elkaar spelen?’ Zo is er een cyclus ontstaan van allemaal toernooien, dat uiteindelijk uitmondt in het NK.”*

De genoemde benadering komt terug bij meerdere bonden. Incidentele wedstrijden worden structureel gemaakt en uitgebreid met een Nederlands kampioenschap. De term Nederlands kampioenschap krijgt hier overigens een andere invulling dan bij de reguliere sport: de nadruk ligt vaak sterk op het plezier van de sporters. *"Het NK voor verstandelijk gehandicapten is een jaarlijks terugkerend evenement, alhoewel de term NK doet vermoeden dat alleen de beste spelers mogen deelnemen, mogen aan dit NK alle [gehandicapte] sporters van elk niveau meedoen."* (medewerker bondsbureau).

Evenementen

Als het gaat om evenementen voor sporters met een verstandelijke handicap, halen respondenten vaak Special Olympics aan. Deze organisatie zet op regionaal, nationaal en internationaal niveau evenementen op voor sporters met een verstandelijke handicap. Bonden werken hier in meer of mindere mate aan mee, maar dragen geen verantwoordelijkheid. Op regionaal niveau ligt deze vaak bij een vereniging en op nationaal niveau bij de stad die het bid heeft gewonnen en het evenement mag organiseren. Sportbonden geven aan de evenementen te ondersteunen door bijvoorbeeld scheidsrechters of juryleden te leveren. De uitzending van sporters op internationaal niveau ligt vaak in de handen van een of meer verenigingen met een aanbod.

De ontwikkeling van competities en wedstrijdcircuits sporters met een lichamelijke handicap spiegelt zich meer aan de reguliere sport. Competities en wedstrijden worden meestal per district of regio georganiseerd, en uitgevoerd door de werkgroep. *"We hebben vier voorrondes en we hebben één eindronde op het NK [...] en dan kun je Nederlands Kampioen regioteams worden. Iedereen krijgt een medaille, [we] kleden we het leuk aan en die 'kids' hebben het helemaal prachtig."* (medewerker bondsbureau).

Wanneer de doelgroep bestaat uit volwassen sporters, kan het wedstrijdcircuit een serieuzere vorm aannemen. *"Er is nu een wedstrijsaanbod. Dus je hebt een toernooiencircuit, dat wordt dan georganiseerd door een vereniging. En bij zo'n wedstrijd heb je verschillende categorieën. Dan kun je punten verdienen en heb je een ranglijst."* (medewerker bondsbureau).

Een enkele bond geeft aan dat het realiseren van een circuit ten tijde van het interview nog een ontwikkelpunt is: *"Ja de competitie was er al wel, maar dat was vijf keer per jaar. Wij willen dat nu wat meer body geven."* (medewerker bondsbureau).

Sommige bonden, met name bonden met een paralympisch traject, hebben (een gedeelte van) het wedstrijdcircuit geïntegreerd in het reguliere wedstrijdcircuit. *"Er wordt gewoon een blok gehandicapten ingepland, zoals een blok jeugd wordt ingepland."* (manager topsport). En: *"Dus met het nationale circuit [...] daar zijn ook plekken beschikbaar voor de paralympische selectie."* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Nieuwe sport- en spelvormen

Een laatste ontwikkeling die meerdere sportbonden noemen is het creëren van nieuwe sport- en spelvormen. De bonden noemen hiervoor verschillende argumenten. Eén bond wil met name de aantrekkelijkheid van het lidmaatschap vergroten om aldus leden te werven. De ontwikkeling zich in dat geval vooral op het creëren van leuke, nieuwe spelvormen voor de doelgroep verstandelijk gehandicapten. *"Heb je iets nieuws gedaan?", 'Nee, we doen iedere week*

hetzelfde.' Daar willen we dus verandering in brengen, zodat het leuker wordt om bij de vereniging te sporten." (medewerker bondsbureau).

Een ander argument is dat kleine groepen met daarbinnen grote verschillen in de mate van handicap tussen sporters, vragen om sport- en spelvormen op maat. Een sportbond heeft zelf een nieuwe spelvorm geïntroduceerd, waarbij grote verschillen in spelniveau geen probleem zijn. Hierdoor stijgt niet alleen het spelplezier, maar het aantal mogelijke spelmomenten. *"We hebben nu [dit], dat is voor scholen. Je kunt hiermee ongeacht of je valide bent of een handicap hebt, of je nou in een elektrische rolstoel zit, een handbewogen rolstoel zit of een looprekje hebt, met elkaar sporten."* (bondscoach en medewerker bondsbureau). Andere sportbonden zijn nog bezig met de ontwikkeling van nieuwe sport- en spelvormen. Een andere oplossing die bonden noemen om een gelijkopgaande wedstrijd tot stand te brengen, is te zorgen voor een goede mix tussen teams.

4.4 Ledenwerving, het creëren van vraag naar gehandicaptensport.

Het Plan van aanpak *'Sporters onder sporters'* legt de strategie neer om bottom-up sporters te enthousiasmeren voor gehandicaptensport, om aldus vraag te creëren.

Zoals ook blijkt de kwantitatieve data, is een tekort aan sporters voor veel bonden een knelpunt.⁵⁰ Ook in de interviews kaarten meerdere respondenten de kwestie aan. *"Het is natuurlijk altijd een vraag en aanbod spel. Ik zit me nog wel even af te vragen hoever we komen in het benaderen van mogelijke sporters. Hoe gaan we dat voor elkaar krijgen?"* Een tekort aan sporters kan ook ten koste kan gaan van het spelplezier: te weinig sporters leidt tot een (te) groot verschil in niveau. *"[H]et probleem is: kinderen komen bij volwassenen op de training. Nou dan zitten ze met kerels zoals jij en ik."* (bondscoach en medewerker bondsbureau). Vooral sportbonden die een teamsport aanbieden, ervaren dit knelpunt.

Een aantal kleinere bonden, met weinig gehandicapte sporters binnen de bond, denkt dat concurrentie misschien een oorzaak is voor het problematische tekort aan gehandicapte sporters. *"Ik zie nu wel in dat het heel moeilijk wordt, omdat er al zoveel is. Dat andere bonden al verder zijn en dat die het makkelijk kunnen aanbieden en [ik zie] dat wij daar een beetje beperkt in zijn."* (medewerker bondsbureau).

Bonden met een groter aanbod voelen de concurrentie naar eigen zeggen niet. Een enkeling bemerkt de concurrentie wel, maar ervaart deze niet als negatief. Dit lijkt deels te komen doordat de bond het goed voor elkaar heeft op het gebied van gehandicaptensport. *"[M]isschien is die concurrentie er wel, maar ik voel hem niet echt. Als jij je zaakjes gewoon goed organiseert, dan kiezen ze voor jouw sport, toch? [Lacht]."* En: *"Ik zie het niet als concurrentie, op het risico af dat het arrogant klinkt, want ik denk dat wij een leukere sport zijn [lacht]."* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

⁵⁰ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.21.

Volgens de webenquête ervaart meer dan de helft van de sportbonden momenteel nog onvoldoende vraag van sporters⁵¹, terwijl de helft van de sportbonden niet (structureel) nieuwe leden werft. Dit tweede beeld is wellicht vertekend. Een aantal geïnterviewde bondsmedewerkers heeft namelijk verteld nu bezig te zijn met de ontwikkeling van materialen en strategieën voor ledenwerving. Deze middelen zijn ten tijde van het interview echter nog niet gereed. *“Op dit moment zijn er besprekingen gaande van hoe gaan we dat inrichten [...]”* (manager topsport). En: *“[D]ie folders hebben we nog niet [...] het goede aanbod voor die groep is nog niet af [...] dus op het moment dat we echt goed aanbod hebben met die sport en spelmap en [een] goede dvd over instructie aan die doelgroep, dan gaan we ook die instellingen benaderen van ‘laat je patiënt of cliënt een keer bij ons sporten’.”* (medewerker bondsbureau).

Deze nuancering neemt niet weg, dat enkele sportbonden zich niet structureel bezighouden met de werving van leden. Deze bonden verkiezen naar eigen zeggen een meer reactieve houding: zij komen in actie wanneer een geïnteresseerde sporter, school of instelling een aanvraag doet. De mogelijkheid bestaat overigens dat er op regionaal niveau wel sprake is van actieve ledenwerving, maar dat dit op bondsniveau niet bekend is.

‘Vindplaatsen’ van de doelgroep

Wanneer respondenten spreken over het werven van nieuwe sporters, noemen zij verschillende plaatsen waar de doelgroep (mogelijk) gevonden kan worden.

Speciaal onderwijs

Het werven van leden gebeurt met name op scholen in het speciaal onderwijs, omdat daar de doelgroep te vinden is. Een aantal sportbonden bezoekt zelfstandig de scholen om leden te werven, de meeste werken echter samen met andere partijen in sportstimuleringsprojecten. De samenwerking tussen sportorganisaties en het speciaal onderwijs heeft de afgelopen jaren een hoge vlucht genomen en is bij een aantal sportbonden een groot succes. *“[E]n ook op speciaal onderwijs [...] we geven ondertussen op 150 scholen les!”* (medewerker bondsbureau). Respondenten vertellen dat dit succes mede voortkomt uit de betrokkenheid bij sportstimuleringsprojecten.

Uit de kwantitatieve data blijkt dat Special Heroes⁵² een sportstimuleringsprogramma is wat de meeste bonden kennen.⁵³ In interviews tonen alle respondenten die betrokken zijn bij Special Heroes zich enthousiast. De sportbonden zijn positief, omdat de regiostructuur waarmee Special Heroes werkt hen veel werk uit handen neemt. *“[H]et voordeel daarvan is dat wij het bij de regionaal projectleiders van Special Heroes kunnen neerleggen [...] die brengen het over aan de instructeurs, kennen eigenlijk alle verenigingen, die leggen zelf de link en kunnen zelf gaan zorgen dat ze gaan samenwerken. Dan is het voor een sportbond ook veel makkelijker om het uit te zetten.”* (medewerker bondsbureau). Een ander voordeel dat de bonden noemen, is dat

⁵¹ Zie hoofdstuk 3, tabel 3.21.

⁵² Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma voor leerlingen in het speciaal onderwijs. Special Heroes wil leerlingen in het speciaal onderwijs laten ervaren hoe leuk sport en bewegen kan zijn. De school vormt de spil in de aanpak. De kennismakingsactiviteiten starten binnen de sport, in samenwerking met sportverenigingen. Het uiteindelijke doel is dat de leerlingen in hun vrije tijd bij een sportvereniging gaan sporten (zie ook Van Lindert & Van den Dool, 2011).

⁵³ Zie hoofdstuk 3, figuur 3.11.

Special Heroes de scholen kent: “[Z]ij weten waar de scholen zitten en aan wat voor kinderen daar les wordt gegeven. Dan kunnen wij zeggen: ‘Wij hebben daar een vereniging in de buurt’.” (medewerker bondsbureau).

Een andere partij waarmee meerdere respondenten de afgelopen jaren samenwerkten, is de Johan Cruijff Foundation. Over de samenwerking met deze organisatie zijn betrokkenen eveneens positief, niet zozeer omdat samenwerking de bonden werk scheelt, maar vanwege de financiële impulsen, die veel mogelijk maken. *“Het Cruijff project wat we drie jaar lang op 103 scholen hebben, [gedaan] is een enorme impuls geweest [...] het contact met de scholen hebben we zelf gemaakt, alleen zij hebben het gefinancierd. We hebben het helemaal zelf uitgevoerd, maar wel op een hele plezierige manier samengewerkt.”* (medewerker bondsbureau).

Zorginstellingen

Voor de doelgroep verstandelijk gehandicapten noemen respondenten naast het onderwijs ook zorginstellingen als vindplaats voor nieuwe sporters. Volgens de geïnterviewden zijn deze instellingen vaak een dankbare partij om te bezoeken: *“Zorginstellingen zijn heel enthousiast over onze sport in de zorg.”* (medewerker bondsbureau).

Toch kunnen, aldus een respondent, zorginstellingen de sport nog serieuzer nemen. Vaak geven instellingen in zorgtrajecten de voorkeur aan meer erkende behandelaars, als fysiotherapeuten en psychologen. Dit uit zich met name bij de toewijzing van middelen. *“[A]ls dan voor 80 à 100 euro per uur een fysiotherapeut of psycholoog ingezet wordt, dan is die 25 euro die een sportleraar vraagt al te veel [...] Dus er is nog een wereld te winnen voor de georganiseerde sport om een brug naar de professionele behandelaar, om die in ieder geval te verkleinen [...] maar wat al die zorginstellingen wel aangeven is dat sport een hele goede bijdrage levert aan de behandeltrajecten.”* (medewerker bondsbureau). Om de kloof te verkleinen is volgens dezelfde respondent meer 'evidence-based' materiaal nodig dat het belang aantoonde van sport in de zorg.

Revalidatiecentra

Enkele respondenten noemen ook revalidatiecentra als vindplaats voor nieuwe sporters. Meerdere geïnterviewden spreken de wens uit om met revalidatiecentra samen te werken. Enkele sportbonden geven echter aan dat zij het overzicht missen. Zij zoeken naar een manier om revalidatiecentra gecoördineerd te benaderen. *“Wat ik graag zou willen is meer met revalidatiecentra doen. Zijn daar overkoepelende organisaties van bijvoorbeeld of hebben die onderling ook een contactcentrum of zoiets?”* (medewerker bondsbureau).

Andere respondenten hebben wel een ingang gevonden voor samenwerking met revalidatiecentra, mede gefaciliteerd door NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland. *“Bij de revalidatiecentra moet bekend zijn wat je doet en hoe je het doet. Dus er zijn informatiemarkten tussen revalidatiecentra en dat werkt wel heel goed.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

De kwaliteit van dit initiatief wordt positief beoordeeld. Vanaf 2011 financiert VWS de uitrol van het vierjarige sportstimuleringsprogramma (met de effectief gebleken methodiek) Revalidatie, Sport en Bewegen. Deel van het streven is om bonden aan te laten sluiten op de

wens van (voormalige) revalidanten. Informatie over het programma kan echter beter gecommuniceerd worden naar de sportbonden, zo blijkt uit het ontbreken van de kennis erover bij een aantal bondsmedewerkers.

Regulier onderwijs

Ten slotte noemen veel bonden het regulier onderwijs als vindplaats voor de doelgroep. Het gaat hier om kinderen met een handicap die met een 'rugzakje' naar het regulier onderwijs gaan. Vooral sportbonden met een (paralympisch) sportprogramma interesseren zich voor hen, omdat kinderen in het reguliere onderwijs cognitief sterk zijn en hierdoor goed trainbaar voor de topsport.

Respondenten zien hier echter nog weinig mogelijkheden te zien. Met name paralympische sportbonden zouden graag gehandicapte kinderen, die het reguliere onderwijs bezoeken via ambulante begeleiders, gericht willen benaderen. Geen enkele sportbond heeft hier vooralsnog een weg voor gevonden. *"Ja, ik kan niet de gemeente Haarlem een briefje sturen van: 'Doe mij even een lijstje met alle kinderen met een handicap op het reguliere onderwijs', dat mag niet van de privacy wetgeving."* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Niet iedereen profiteert

De werving van nieuwe leden op de genoemde vindplaatsen geschiedt in veel gevallen in samenwerking met externe partijen. Dit geeft vaak een positieve impuls. Niet alle sportbonden hebben geprofiteerd van de mogelijkheden tot samenwerking. De meest genoemde reden hiervoor is dat het overzicht ontbreekt. *"Nu ik dus ermee bezig ben kom ik daar wat meer in en zie je ook hoe divers alles is binnen de gehandicaptensport, en hoe wijd vertakt. Iedereen heeft er wat mee te maken. Er is te veel verspreiding, iedereen heeft er wat mee te maken."* (medewerker bondsbureau). En: *"[W]aar ik tegen aanloop, is het feit dat je zo veel diversiteit aan informatie hebt, dat je eigenlijk soms door de bomen het bos niet meer ziet."* (lid commissie gehandicaptensport). Een aantal respondenten denkt dat de kennis van projecten en andere samenwerkingsmogelijkheden vergroot kan worden door deze te centraliseren en bovendien een duidelijk aanspreekpunt aan te wijzen.

Gehanteerde middelen voor ledenwerving.

Sportbonden hebben verschillende middelen paraat om potentiële gehandicapte sporters te enthousiasmeren om lid te worden van de bond. Een populair middel is het aanbieden van clinics, hetgeen met name gebeurt op scholen voor speciaal onderwijs. Clinics worden in het algemeen verzorgd door ambassadeurs: topatleten uit de gehandicapten- en reguliere sport. *"Zij zijn de besten. Wij willen hen ook graag inzetten in de regio's, zij kunnen dat ook laten zien [...] en zijn ook heel enthousiast, ze willen zelf ook heel graag dat het breder wordt, dat er meer sporters komen."* (medewerker bondsbureau).

Clinics worden vaak georganiseerd in samenwerking met andere partijen. *"We hebben nog met de Esther Vergeer Foundation contact, die biedt clinics aan op Mytylscholen in Nederland, heel veel gemeenten bieden clinics aan op scholen in het speciaal onderwijs en die ondersteunen dan met een speciaal lespakket."* (bondscoach en medewerker bondsbureau). De Johan Cruyff Foundation ondersteunt veel clinics, en ook is Special Heroes voor veel clinics verantwoordelijk. De sportbond probeert in deze gevallen een link te leggen met een vereniging

in de buurt, om geïnteresseerde potentiële sporters de gelegenheid te geven buitenschools te sporten en desgewenst lid te worden.

Ook buiten instellingen en scholen worden clinics gehouden. “[W]e laten dan bij evenementen een demonstratiewedstrijd zien en hebben daar een informatieronde voor zorginstellingen of scholen die geïnteresseerd zijn. Die nodigen we uit en laten ze gewoon zien wat de mogelijkheden zijn.” (medewerker bondsbureau).

Respondenten die ervaring hebben met clinics, vertellen dat er vaak positief op wordt gereageerd. Een mogelijke verklaring is dat mensen enthousiast raken “wanneer echt de sport wordt getoond.” (medewerker bondsbureau). Twee nadelen van clinics als wervingsmiddel, is volgens betrokkenen dat deze vaak lastig te organiseren zijn en dat het moeilijk is de link met verenigingen te leggen: “[V]aak zijn die clinics overdag en heel vaak hebben die vrijwilligers alleen maar ‘s avonds tijd.” (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Een wervingsmiddel dat de meeste respondenten noemen, is promotiemateriaal. Vaak is de productie van promotiemateriaal als eenmalige investering gefinancierd via projectsubsidie. Enkele respondenten vertellen dat zij de kosten hebben gedrukt door reguliere materialen waar nodig aan te passen en aldus geschikt te maken voor een andere doelgroep. “We hebben een kennismakingsmap die wij voor de lagere school inzetten, maar die kan ook prima gebruikt worden [...] dus wij hebben ons normale ondersteuningsaanbod specifiek ingezet voor de doelgroep gehandicapten.” (medewerker bondsbureau).

4.5 De benadering van sporters met een handicap

In de benadering van sporters met een handicap bestaat een verschil tussen de doelgroep met een verstandelijke handicap en de doelgroep met een lichamelijke handicap. De doelgroep waarvoor een sporttak geschikt is, of waar een sportbond zich met name op richt, is van invloed op de manier waarop een sportbond de gehandicaptensport benadert.

Sporters met een verstandelijke handicap

Het is volgens respondenten lastig dat er steeds meer differentiatie komt binnen de groep gehandicapte sporters. Met name de groep die volgens de respondenten bestaat uit verstandelijke gehandicapte kinderen wordt steeds gedifferentieerder: ze “komen tegenwoordig allemaal met een labeltje een vereniging binnen.” (bondscoach en medewerker bondsbureau). De respondenten doelen hiermee met name op ‘nieuwere’ differentiaties zoals autisme, ADHD en andere gedragsproblemen of -stoornissen.

De onderzoeker is zich bewust dat deze differentiaties niet binnen de classificatie verstandelijke handicap vallen. Dat neemt echter niet weg dat sportbonden zich geconfronteerd zien met sporters met een andere achtergrond, die moeilijk te plaatsen zijn in bestaande categorieën en/of doelgroepen. Trainers en/of leraren weten volgens de bond (nog) niet goed hoe zij hiermee om moeten gaan. “Het is niet makkelijk als je steeds meer doorverwezen kinderen krijgt en je aanpak moet veranderen, dat zijn vragen waar steeds meer leraren mee stoeien.” (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Sportbonden kiezen er bij dit vraagstuk voor om zich te concentreren op het aanbieden van de sport zelf, en niet teveel nadruk te leggen op de achtergrond van een sporter. Door het geringe aantal sporters is het immers niet mogelijk om bij de indeling van groepen sporters een uitgebreide differentiëring te hanteren. *“We gaan niet voor die doelgroep autistische kinderen weer een nieuw beleid bedenken, we kijken niet naar de handicap maar we kijken naar: die persoon wil sporten, wat moeten we dan regelen en waar moeten we dan rekening mee houden?”* (medewerker bondsbureau).

Bij de organisatie van sport voor mensen met een verstandelijke handicap leggen bijna alle bonden dan ook de nadruk op ‘plezier’ en het ‘creëren van spelmomenten’. Zoals eerder geconstateerd beperken de wedstrijdkalender voor verstandelijk gehandicapte sporters zich tot enkele toernooien per jaar, toernooien die gekenmerkt worden door *“een festivalsfeer”*. Een echte competitie is volgens betrokken sportbondmedewerkers niet haalbaar, maar misschien ook niet wenselijk: *“[T]e veel strakke structuur is te veel belasting en gaat ten koste van ontspanning en het plezier.”* (lid commissie gehandicapten sport)

Een respondent merkt op dat om dezelfde reden de kwaliteit van de trainingen van groot belang is. *“Je traint vele malen meer dan je speelt, dus de training moet leuk zijn [...] Dus daar ligt nog een succesfactor, opgeleide trainers. Je hebt een trainer nodig die veel meer proces- dan resultaatgeoriënteerd is.”* (medewerker bondsbureau). Als idee om de trainingen te verbeteren, stellen de respondenten voor om nieuwe spel- en trainingsvarianten te bedenken die specifiek voor deze doelgroep het plezier verhogen.

Sporters met een lichamelijke handicap

De sport voor mensen met een lichamelijke handicap kent vaak een andere benadering van wedstrijden en/of competities, omdat sportbonden hiervoor een ‘echt’ wedstrijdscircuit kennen. Hierbij is classificatie van belang, om eerlijke wedstrijden te kunnen houden. Bij deze doelgroep gaan de bonden veel meer uit van zelfstandigheid van de sporter, waardoor zij ‘harder’ met deze sporters om kunnen gaan.

De bonden gebruiken dan ook vaak een zelfde benadering als in de reguliere sport, met een mogelijkheid tot de beoefening van topsport. *“[E]r is geen mentale beperking, dat is makkelijker trainbaar dus kun je op internationaal niveau meer bereiken.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau). Dit geldt met name voor sportbonden die een paralympisch traject hebben.

Toch kennen enkele sportbonden zonder paralympisch traject wel een of meerdere internationale toernooien, waarbij de bond verantwoordelijk is voor de uitzending. *“We zijn aanvankelijk begonnen met het topsportgedeelte, omdat het EK eraan kwam. Toen is er een bondscoach aangesteld, ook om het talentontwikkelingsprogramma op te zetten. Maar dat staat niet, het probleem ligt daar ook wel bij dat het geen paralympische sport is.”* (medewerker bondsbureau).

Paralympisch

Voor paralympische trajecten stelt NOC*NSF middelen beschikbaar. Hierdoor hebben de meeste bonden met een paralympisch traject betaalde medewerkers in dienst voor de organisatie van topsport voor mensen met een handicap. Het is zelfs niet ongebruikelijk dat paralympische sportbonden over meer dan één fte beschikken voor de topsport, terwijl dit bij de breedtesport uitzonderlijk is.⁵⁴

De middelen voor topsport mogen volledig in training, uitzending en kader gestoken worden, en dat gebeurt dan ook. Het is niet ongewoon voor een paralympische bond om over meerdere bondscoaches en medische begeleiders te beschikken. Sommige sportbonden geven zelfs aan dat de gehele gehandicapten sport in de bewuste sporttak afhankelijk is van deze middelen. *“Het feit dat de sport paralympisch is, is de enige reden dat het nog enig bestaansrecht heeft.”* (manager topsport). En: *“[D]aar is zelfs mijn topsportfunctie van afhankelijk. Van de subsidie van NOC*NSF. En als die ophoudt dan houdt de breedtesport waarschijnlijk ook op. Gok ik.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Bonden nemen paralympische trajecten zeer serieus en topsport is daarom vaak goed geïntegreerd. De integratie van de topsport heeft in het OI-proces als eerste aandacht gekregen, omdat de verwachting was dat de topsport de breedtesport zou meezuigen. De begeleiding van topsporters is evenals bij de reguliere topsport vaak professioneel. Sommige paralympische sporters trainen samen met of op dezelfde locatie als Olympische sporters. Wedstrijden voor paralympische sporters worden vaak geïntegreerd in reguliere wedstrijden.

Stappen kunnen volgens de respondenten nog gemaakt worden in de talentherkenning en -ontwikkeling. Nog slechts weinig sporters komen in aanmerking voor topsport. *“Heel klein, in de breedte heb je het echt over twintig à dertig mensen. En het niveau om mee te kunnen doen aan het WK, dan heb je het over twee mensen ofzo die daarvoor in aanmerking komen. Dus dat is echt een hele kleine groep.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Om de groep potentiële paralympische topsporters uit te breiden, organiseert NOC*NSF in samenwerking met de sportbonden ‘paralympische talentdagen’. Hier zijn de betrokken bonden erg tevreden over. Een wens die meerdere sportbonden uitspreken, is om meer gehandicapte sporters te kunnen werven in het reguliere onderwijs. *“De doelgroep op de normale scholen [...] die is het lastigst te vinden [...] terwijl dat wel de doelgroep is waarmee je ook naar de topsport zou kunnen.”* (bondscoach en medewerker topsport). Sportbonden denken deze (toekomstige) sporters te kunnen vinden door contacten met ambulante begeleiders te leggen. Hierin zou één partij een coördinerende rol moeten gaan vervullen: *“[W]ant de gehandicapten sport is een klein wereldje en je moet voorkomen dat al die bonden bij de ambulante begeleiders komen.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Een probleem waar sportbonden tegenaan lopen bij talentherkenning is dat soms blijkt dat een gevonden talent een andere, niet-paralympische, sport beoefent. *“Ja, als die jongen twee jaar eerder was begonnen dan had hij bij mij door kunnen stromen. En nu is hij niet goed genoeg [...]”*

⁵⁴ Zie hoofdstuk 3, figuur 3.2.

die had ik eerder bij die andere sport vandaan moeten plukken.” (bondscoach en medewerker bondsbureau). De respondent erkent natuurlijk de keuzevrijheid van de sporter, maar voegt eraan toe dat het zonde is wanneer paralympische mogelijkheden hierdoor onbenut blijven.

Sommige bonden pleiten dan ook voor (nog) meer samenwerking in de talentherkenning en -ontwikkeling. *“Dan zou je ook gewoon grotere stukken van die talentwerving en -ontwikkeling samen kunnen pakken [...] We zijn er mee bezig, maar zo ver zijn we nog niet.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

Terugkijkend op de integratie constateert een bondscoach dat het niveau van de topsporters sinds de overdracht een enorme vlucht heeft genomen. De respondent durft geen causaal verband te leggen, omdat dezelfde ontwikkeling zich ook onder de vlag van Gehandicaptensport Nederland had kunnen voordoen. *“Maar, het is de afgelopen jaren zo veel professioneler geworden. Waren we eerst amateurs, nu zijn we echt topsporters.”* (bondscoach en medewerker bondsbureau).

5. Terugblik op integratie

Het project Organisatorische Integratie liep in 2010 ten einde, het werk van de sportbonden gaat door. Het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport acht na tien jaar de tijd rijp om middels onderzoek in beeld te brengen hoe ver sportbonden zijn gevorderd met de integratie van de gehandicaptensport binnen de bestaande kaders van de sportbonden. Tevens wil zij weten wat volgens de bonden goed gaat in dit proces, welke knelpunten bonden tegenkomen en welke wensen er leven bij bonden ten aanzien van ondersteuning.

Om bovenstaande doelstelling te bereiken, zijn twee deelonderzoeken uitgevoerd. Allereerst is een webenquête uitgezet onder 69 bij NOC*NSF aangesloten sportbonden. Daarnaast zijn face-to-face-interviews afgenomen met medewerkers van veertien sportbonden die betrokken waren bij het project Organisatorische Integratie. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode van juli 2010 tot en met september 2011 en is uitgevoerd door trainee Raoul Notté onder supervisie en in nauwe samenwerking met onderzoekers van het W.J.H. Mulier Instituut.

5.1 Resultaten webenquête

De webenquête is door 51 sportbonden ingevuld, een respons van 74 procent. 43 sportbonden geven aan dat zij een aanbod voor sporters met een handicap hebben, acht bonden hebben dat niet. Twee van de bonden zonder aanbod hebben wel deelgenomen aan het project Organisatorische Integratie, maar zijn er niet in geslaagd een aanbod te behouden of te creëren.⁵⁵

Draagvlak en ambities

De uitkomsten uit de webenquête maken duidelijk dat er voor de organisatie van gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden inmiddels veel draagvlak bestaat. 27 bonden (66%) geven aan organisatiebreed draagvlak te ervaren voor het organiseren van sport voor mensen met een handicap. Dit geldt vooral voor de grootste bonden (vanaf 100.000 leden) (85%), voor bonden met meer dan 10 fte (84%) en voor bonden die voor 2000 al aanbod voor gehandicaptensport organiseerden (76%).

Het draagvlak voor gehandicaptensport komt ook tot uitdrukking in de motivatie van bonden om hierin te investeren. Een op de drie bonden acht dit een kwestie van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de bond en/of stelt dat gehandicapten simpelweg tot de doelgroep van de bond behoren. Andere motieven zijn de mogelijkheid tot groei (5%), een behoefte van

⁵⁵ Onder de bonden met een aanbod zijn er twee die specifiek zijn opgericht voor een gehandicapte doelgroep. Beide bonden zijn bij de analyse buiten beschouwing gelaten. De beschreven resultaten hebben dan ook betrekking op in totaal 41 reguliere sportbonden die gehandicaptensport hebben geïntroduceerd en over een aanbod beschikken. 23 van deze sportbonden bieden een individuele sport aan. Semi-individuele sporten en teamsporten zijn met elk negen bonden evenredig verdeeld (22%). Twee derde (28) van de bonden heeft minder dan 100.000 leden, een derde (13) heeft meer dan 100.000 leden. De sportbonden hebben gemiddeld bijna 23 fte aan betaalde medewerkers, met een minimum van 0 fte tot een maximum van 260 fte. Negentien sportbonden in het onderzoek (iets minder dan de helft) hebben vanaf 10 fte aan betaalde krachten. Zestien sportbonden (39%) organiseren een paralympische sport. De helft van de sportbonden (21) geeft te kennen dat zij al over een aanbod voor gehandicapte sporters beschikte ruim voor het jaar 2000, waarin het project Organisatorische Integratie officieel van start ging.

verenigingen (7%) of het feit dat Gehandicaptensport Nederland zich hiervoor inspent (10%). De laatste drie motieven worden vooral genoemd door bonden die na 2000 met een aanbod zijn gestart.

Sportbonden willen met de gehandicaptensport uiteenlopende doelstellingen bereiken. Tot de meeste gehoorde doelen behoren een toename van verenigingen (56%), een toename van sporters (54%) en het kunnen aanbieden van sport aan alle mogelijke doelgroepen (51%). Zeven bonden (17%) hebben zichzelf geen expliciet doel gesteld. Dit betreft met name de kleinere en niet-paralympische bonden.

Driekwart van de bonden (76%) heeft voor zichzelf ambities geformuleerd voor de komende twee jaar, overwegend op het terrein van groei in leden en verenigingen. Ook hier geldt dat het vooral de kleinere en niet-paralympische bonden betreft, die geen expliciete ambities hebben geformuleerd.

Uitvoering en organisatie

De organisatie van de gehandicaptensport is op verschillende manieren bij bonden ingebed. De helft van de sportbonden (54%) heeft één persoon in de organisatie verantwoordelijk gemaakt voor de organisatie van gehandicaptensport. Twaalf sportbonden (29%) maken gebruik van een aparte afdeling of commissie en nog eens twaalf bonden (29%) hebben op bestuursniveau minimaal één persoon belast met de taak. Bij een minderheid van de bonden (17%) is de verantwoordelijkheid voor gehandicaptensport daadwerkelijk verspreid (geïntegreerd) over alle afdelingen of commissies. Een minderheid van de bonden (12%) besteedt binnen de organisatie geen extra aandacht aan gehandicaptensport. Dit zijn allemaal bonden met minder dan 3 fte en minder dan 25.000 leden.

Sportbonden hebben niet veel fte beschikbaar voor de organisatie van breedtesport voor mensen met een handicap. Elf sportbonden (27%) hebben hiervoor geen betaalde krachten in dienst en zijn puur afhankelijk van vrijwilligerswerk, de meeste sportbonden (52%) hebben tussen 0,1 en 0,5 fte beschikbaar. Voor de organisatie van topsport hebben 24 sportbonden (59%) geen betaalde krachten in dienst, maar vijf (paralympische) sportbonden (12%) hebben meer dan 1 fte beschikbaar voor hun topsporttraject.

Wat betreft financiering is de meest voorkomende situatie (56%) dat sportbonden de gehandicaptensport uit de eigen bondsmiddelen financieren. Daarnaast ontvangen veel bonden (39%) subsidie via NOC*NSF van het Ministerie van VWS.

Knelpunten en ervaringen

Het organiseren van gehandicaptensport gaat niet vanzelf. Een op de drie bonden geeft aan dat dit lastiger bleek dan verwacht, tegen een op de vijf bonden die zegt het minder lastig te hebben gevonden dan vooraf gedacht. Bijna een derde van de bonden (31%) ziet binnen de verenigingen voldoende animo om met een aanbod te starten, maar een bijna even groot

percentage (27%) geeft aan dat deze animo ontbreekt.⁵⁶ Met name bonden die na 2008 zijn gestart, kunnen soms niet aan alle ondersteuningsvragen van verenigingen voldoen (40%).

Volgens zestien sportbonden (39%) verschilt het aanbieden van gehandicaptensport organisatorisch wezenlijk van het aanbieden van reguliere sport. Dit geldt vooral voor paralympische sporten. Vijftien sportbonden (37%) zien juist veel overeenkomsten met de organisatie van de reguliere sporttak.

Het merendeel van de sportbonden (85%) ervaart een of meer knelpunten bij de organisatie van gehandicaptensport. De meest genoemde problemen zijn dat er 'onvoldoende sporters' zijn of dat er te weinig begeleiding beschikbaar is. Ook onbekendheid en te weinig mankracht zijn knelpunten die geregeld worden genoemd.

Met name de vraag naar gehandicaptensport wordt op het moment van onderzoek nog niet effectief genoeg gestimuleerd. 25 sportbonden (61%) ervaren onvoldoende vraag naar gehandicaptensport. Dit geldt met name voor de bonden die na 2008 zijn gestart (90%). Ruim de helft van de bonden (54%) is niet actief op zoek naar nieuwe leden. Vooral bonden met minder dan 10 fte en minder dan 100.000 leden werven niet actief. De meeste bonden (66%) geven aan dat er in hun ogen inmiddels voldoende aanbod is van sport voor mensen met een handicap.⁵⁷

Ondersteuning

Bijna de helft van de sportbonden (46%) loopt bij de organisatie van gehandicaptensport tegen vragen aan. Dit betreft vooral de grotere, actievere bonden. NOC*NSF en daarna Gehandicaptensport Nederland⁵⁸ zijn de belangrijkste partijen waar bonden terecht kunnen met vragen.

Twee op de drie sportbonden (63%) geven echter aan in de afgelopen twee jaar geen ondersteuning te hebben gevraagd en/of ontvangen voor de organisatie van sport voor mensen met een handicap. Bonden met minder dan 10 fte en bonden zonder paralympisch traject zijn in deze groep ondervertegenwoordigd. Bonden die wel ondersteuning ontvingen, kregen dit met name op het gebied van informatie over gehandicaptensport en bij het informeren en/of ondersteunen van verenigingen.

Driekwart van de sportbonden (76%) verwacht ook de aankomende twee jaar ondersteuning nodig te hebben. Zij denken deze ondersteuning met name te kunnen gebruiken op het gebied van kennisuitwisseling, het informeren en/of ondersteunen van verenigingen en het werven van nieuwe sporters.

⁵⁶ Uit interviews kwam naar voren dat de oorzaak van deze problematiek met name ligt in een negatief verwachtingspatroon en angst die voortkomt uit onbekendheid met de doelgroep.

⁵⁷ Hiermee is door bonden aangegeven dat sporters met een handicap terecht kunnen bij (een vereniging van) de bond voor de beoefening van de bewuste tak van sport.

⁵⁸ Bij de overdracht is afgesproken dat vragen in eerste instantie via accountmanagement bij NOC*NSF terechtkomen. Indien nodig worden vragen vervolgens doorgespeeld naar Gehandicaptensport Nederland.

5.1 Resultaten kwalitatief onderzoek

Om tot een kwalitatieve verdieping te komen van de data uit de webenquête, zijn veertien interviews gehouden met medewerkers van sportbonden die het project Organisatorische Integratie hebben doorlopen. Deze veertien interviews zijn afgenomen in de periode van december 2010 tot en met april 2011 en geven inzicht in de ervaringen en stand van zaken op dat moment.

Inbedding in het bondsbureau

Uit de webenquête kwam naar voren dat veel sportbonden één persoon in de organisatie verantwoordelijk hebben gemaakt voor de organisatie van gehandicaptensport. De betreffende persoon bekleedt deze functie over het algemeen op projectbasis en fungeert binnen de organisatie als 'spin' en aanjager. Hij (of zij) coördineert de verdeling van verantwoordelijkheden over de organisatie. Een aantal bonden heeft intussen volledige integratie van gehandicaptensport bereikt. Zij hebben de verantwoordelijkheid daadwerkelijk verdeeld over alle bestaande afdelingen van de organisatie. Bonden die nog niet zo ver zijn, verschillen in de visie die zij op de toekomst hebben. Sommige bonden zijn van mening dat volledige integratie een kwestie van tijd is, andere stellen dat de aanjaagfunctie in de toekomst noodzakelijk zal blijven.

Snelheid en succes van het integratieproces lijkt sterk afhankelijk van de capaciteit van een sportbond. Daarnaast speelt de gedrevenheid van de verantwoordelijke medewerker een duidelijke rol. Vaak blijken er meer uren benodigd voor de gehandicaptensport dan de medewerker contractueel beschikbaar heeft. Medewerkers die bereid (en in staat) zijn extra werk te verrichten, zien dit vaak beloond met meer succes in het integratieproces.

Tevredenheid van bonden over de integratie van gehandicaptensport

Bonden kijken over het algemeen positief terug op de integratie van gehandicaptensport. Sommige bonden twijfelen over de meerwaarde die zij de gehandicapte sporters kunnen geven, omdat de bond financieel en qua mankracht onvoldoende te bieden heeft. De meeste respondenten zien de gehandicaptensport inmiddels als een volwaardig onderdeel van de sportbond. De bonden zullen naar eigen zeggen dan ook verantwoordelijkheid blijven nemen voor 'hun' gehandicapte sporters. Veel geïnterviewden benadrukken het plezier en enthousiasme van de sporters, dat zij als 'hartverwarmend' en 'aanstekelijk' ervaren. Ook zien de bonden de doelgroep als uiterst loyaal. Sportbonden vinden het bovendien prettig dat zij nu daadwerkelijk 'iedereen' die hun sport wil uitoefenen, daartoe gelegenheid kunnen bieden.

Overnemen aanbod geslaagd

De eerste stap van de integratie betrof het overnemen van bestaande verenigingen, competities en topsporttrajecten. Deze topsporttrajecten zouden een aanjaagfunctie vervullen ten opzichte van de breedtesport. De meeste bonden hebben inmiddels succesvol de bestaande teams, verenigingen en competities overgenomen. Een aantal bonden is hierin echter nog niet geslaagd, omdat sommige categorale verenigingen weigeren lid te worden van de bond. Uitsluiting van deelname aan de competitie is daarbij voor de doelgroep lichamelijk gehandicapten een effectief middel gebleken om de verenigingen over te halen lid te worden van de sportbond. De doelgroep verstandelijk gehandicapten blijkt, vanwege de nadruk op spelplezier, minder gevoelig voor deze maatregel. Hier moet worden gezocht naar andere manieren om de sporters

en verenigingen te overtuigen. Betrokken bonden spreken het voornemen uit om hun aanbod nog beter aan te laten sluiten op de wensen van de doelgroep.

Toename verenigingen wens, maar moeilijk

Een grote groep sportbonden heeft de wens om het aantal verenigingen te laten toenemen. Het verkleinen van ‘witte vlekken’, gebieden waar de betreffende sport niet beschikbaar is voor gehandicapte sporters, is een speerpunt. Dit is niet gemakkelijk. Reguliere sportverenigingen hebben soms drempelvrees om een aanbod te creëren voor gehandicapte sporters. Deze huiver komt voort uit een gebrek aan kennis, hetgeen resulteert in een negatief verwachtingspatroon. Continue communicatie is volgens de bonden nodig om verenigingen over de drempel te krijgen. Persoonlijk contact met deze verenigingen is daarin de sleutel tot succes, aldus de bonden. Helaas missen met name bonden met weinig fte hiervoor de benodigde mankracht. Sportbonden waarvan verenigingen voor accommodaties afhankelijk zijn van commerciële partijen, ervaren dat de gehandicaptensport vanuit economisch oogpunt dikwijls niet aantrekkelijk is voor bijvoorbeeld sportschoolhouders.

Vraag naar sport voor mensen met een handicap

Sportbonden ervaren vaak onvoldoende vraag naar gehandicaptensport, en wensen ondersteuning bij het werven van sporters. Het blijkt dikwijls lastig om in een regio voldoende mensen met een vergelijkbare handicap en identieke sportwens te lokaliseren en aan te trekken. In kleine en versnipperde groepen sporters bestaan vaak grote niveauverschillen, hetgeen ten koste kan gaan van het spelplezier. Onvoldoende sporters is het grootste en meest genoemde knelpunt van de bonden, het werven van nieuwe sporters hun belangrijkste doelstelling.

Sportstimuleringsprogramma's belangrijk voor ledenwerving

Sportstimuleringsprogramma's zijn mede bedoeld om bonden te ondersteunen bij de werving van nieuwe leden. Over het sportstimuleringsprogramma Special Heroes⁵⁹ zijn de bonden zeer enthousiast. De sportbonden zijn ook positief over de Johan Cruijff Foundation, die hen helpt contact te leggen met de doelgroep, door materialen te leveren en/of in financiële zin bij te dragen.

In samenwerking met Special Heroes bieden de bonden sport aan op veel scholen in het speciaal onderwijs. Waar mogelijk worden verenigingen in de regio hierbij betrokken, zodat zij nieuwe leden kunnen werven.

In de toekomst willen bonden andere ‘vindplaatsen’ van de doelgroep op een soortgelijke manier benaderen, om de vraag verder te vergroten. Bonden met een paralympisch programma noemen als mogelijke vindplaats vooral het reguliere onderwijs. Het cognitieve niveau van de kinderen die daar les krijgen, biedt mogelijkheden voor de topsport. Een gecentraliseerde benadering van ambulante begeleiders is een veel gehoorde wens. Mogelijk kan Special Heroes hierin bemiddelen.

⁵⁹ Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma voor leerlingen in het speciaal onderwijs, zie Van Lindert & Van den Dool, 2011.

Ook revalidatiecentra zijn vindplaatsen waar bonden structureel leden willen werven. Inmiddels is in de *Beleidsbrief Sport: 'Sport en bewegen in Olympisch perspectief'* (Ministerie van VWS, 2011) vastgelegd dat het ministerie in de komende vier jaar sportloketten gaat inrichten bij revalidatiecentra.⁶⁰ Deze interventie sluit nauw aan bij de wensen van de sportbonden.

Niet alle sportbonden zijn overigens op de hoogte van bestaande (en toekomstige) mogelijkheden tot ondersteuning bij ledenwerving. Met name bonden met minder dan 10 fte melden dat zij onvoldoende gebruik kunnen maken van de geboden opties, door gebrek aan mankracht en/of tijd.

Financiering van sport voor mensen met een handicap

De meeste sportbonden denken dat sport voor een gehandicapte doelgroep ook in de toekomst niet rendabel zal zijn. Zij verwachten afhankelijk te blijven van nieuwe overheidsprojecten en daarnaast eigen middelen te moeten inzetten. Het laatste is voor grotere sportbonden minder problematisch dan voor kleinere. Weinig sportbonden slagen er in om (succesvol) sponsors te werven voor hun gehandicaptensport-activiteiten. De wijze van financiering is een belangrijke vraag voor de toekomst. Slechts weinig verenigingen maken gebruik van de subsidiemogelijkheden die de bonden hen aanbieden.

Topsport

Binnen sportbonden die een topsporttraject overnamen, kreeg de topsport de eerste prioriteit. Het betrof met name paralympische trajecten. Alle betrokken sportbonden waren succesvol in de overname, gestimuleerd door beschikbare middelen vanuit de Top10-ambitie (NOC*NSF, 2007). Praktisch alle sportbonden die zich richten op topsport hebben hiermee professionele begeleiding gefinancierd voor paralympische ploegen. Bondscoaches constateren dat de topsport in de afgelopen jaren steeds professioneler is geworden.

De verwachting was dat de topsport een aanjaagfunctie zou vervullen voor de breedtesport. In werkelijkheid bleek dit deels het geval: de topsport droeg eraan bij de gehandicaptensport positieve aandacht te geven en te normaliseren.

5.2 Stand van zaken en de toekomst

Tien jaar na de start van het proces van Organisatorische Integratie blijkt dat het draagvlak om gehandicaptensport aan te bieden binnen de reguliere sport, aanmerkelijk is gegroeid. Ten tijde van het onderzoek hadden praktisch alle sportbonden officieel de overdracht ondertekend. Op een enkeling na committeerden alle sportbonden zich aan de organisatie van gehandicaptensport.

Een aantal jaar geleden bestond nog in belangrijke mate het gevoel dat de gehandicaptensport 'erbij werd gedaan' (Janssens & Van den Heuvel, 2006). Die situatie is nu veranderd. De

⁶⁰ Het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport rolt hiertoe vanaf najaar 2011 het meerjarenprogramma *Revalidatie, Sport en Bewegen* uit.

bonden rekenen gehandicaptensport tot hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en zien gehandicapte sporters als een vanzelfsprekende doelgroep. De meeste sportbonden hebben de teams, verenigingen en competities overgenomen die bestonden in hun sporttak. Bonden zijn vaak ambitieus en willen het bestaande aanbod uitbreiden. Ze oriënteren zich op het bestaande aanbod en kijken waar verbetering en groei mogelijk zijn. Kennis over de gehandicaptensport wordt verzameld en geformaliseerd in handboeken en/of protocollen. Daarnaast ontwikkelen de bonden de gehandicaptensport door opleidingen op te zetten. Door aldus informatie te verzamelen en vast te leggen, pakken de bonden zelf het knelpunt 'onvoldoende kennis' aan.

Dat de gehandicaptensport veel meer geïntegreerd is geraakt in het doen en denken van bonden, wil niet zeggen dat de tijd rijp is om het proces 'zijn gang te laten gaan'. Bonden ervaren in de dagelijkse praktijk de nodige knelpunten in het realiseren van sport voor gehandicapten en zoeken naar de beste manieren om daarmee om te gaan.

Belangrijke vervolgstappen zijn het identificeren van de precieze vraag naar gehandicaptensport en het vergroten van deze vraag. De bonden boeken hierin vooruitgang met behulp van sportstimuleringsprogramma's zoals Special Heroes. Het is aan te bevelen om met soortgelijke programma's andere 'vindplaatsen', zoals revalidatiecentra en het reguliere onderwijs, beter te benutten. Ook de aansluiting op de verstandelijk gehandicaptenzorg verdient aandacht.

Het aantal fte en het aantal leden waarover een sportbond beschikt, bepaalt vaak de capaciteit en daarmee ook het succes van de integratie. Veel bonden moeten echter schipperen met de schaarse tijd en drijven wat betreft de inzet voor gehandicaptensport op de passie en betrokkenheid van een enkel individu of een klein groepje medewerkers. Zeker kleinere en niet-paralympische bonden hebben vaak al moeite om een aanbod in de lucht te houden en komen er nauwelijks aan toe om daar meer structureel en gefundeerd vorm aan te geven.

De financiële toekomst is onzeker. Het einde van projectsubsidies is in zicht, maar de bonden hebben onvoldoende alternatieven gevonden voor financiering in de toekomst. Eerder onderzoek concludeerde dat gehandicaptensport een post is die bij bezuinigingen makkelijk ingekrompen of zelfs geschrapt zou worden (Janssens & Van den Heuvel, 2006). Inmiddels hebben de sportbonden door Organisatorische Integratie de formele verantwoordelijkheid voor de gehandicaptensport overgenomen. Gehandicapte sporters zijn een doelgroep geworden, zoals bijvoorbeeld 'jeugd' en 'senioren' dat ook zijn. Sportbonden zijn nu zoekend naar geschikte vormen en wegen om te investeren in gehandicaptensport, en naar passende proposities voor sponsors om hen daarin bij te staan.

De wens om de sport voor mensen met een handicap binnen de reguliere sport te integreren is aanwezig. De bonden doen hun best om de goede bedoelingen structureel in daden om te zetten. De aangesloten verenigingen krijgen zo vanaf bondsniveau een belangrijke impuls om op lokaal niveau aanbod te realiseren.

Veel sportbonden hebben nog vragen, zeker degene die actief met de doelgroep aan de gang willen.

De bonden willen ook in de toekomst nog kunnen terugvallen op deskundig advies van onder andere NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland.⁶¹ Van belang is dan ook dat er ondersteuning voor de bonden beschikbaar blijft. Dat geldt zeker – hoewel niet uitsluitend – voor de kleinere en niet-paralympische bonden die nu vaak moeite hebben om meer te doen dan wat de waan van de dag van hen vraagt.⁶² Belangrijke aspecten in een mogelijk ondersteuningspakket zijn:

- Het verzamelen van kennis over de doelgroep (omvang, wensen) en het aanreiken van kennis, tools en methodieken aan bonden, verenigingen en andere aanbieders om de doelgroep beter te kunnen bedienen;
- Het stimuleren van regionale samenwerking tussen de vele betrokken organisaties, waaronder de betrokken verenigingen. Dit mede met het oog op de te bedienen, veelal bovengemeentelijke markten, zodat een voor de doelgroep werkbare en zichtbare regionale infrastructuur wordt gerealiseerd;
- Het opstarten van of het zoeken van aansluiting bij programma's om nieuwe sporters te werven en te behouden en bonden daarin bij te staan, vergelijkbaar met het succesvolle Special Heroes. Het betreft niet alleen het uitrollen van soortgelijke projecten bij andere 'vindplaatsen'. Ook het realiseren van betere verbindingen tussen toeleidingsprogramma's en het bestaande aanbod plus het kwalitatief versterken van het aanbod is van belang;
- Het zeker stellen van structurele geldstromen voor gehandicaptensport en het helpen formuleren van adequate sponsorproposities, bijvoorbeeld aan de hand van een gedegen maatschappelijke kosten-batenanalyse.

⁶¹ De naam Gehandicaptensport Nederland is hier overgenomen omdat de benaming Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport pas in september 2011 wordt geïntroduceerd.

⁶² Gezien de omvang van de doelgroep en de diversiteit binnen de doelgroep is het geen verstandige strategie om na te streven dat alle bonden in dezelfde mate inzet plegen op projecten rondom breedtesport voor gehandicaptensport. Dat zou teveel versnippering in de hand werken. Enige focus is gewenst om aldus voldoende massa te kunnen creëren.

Literatuur

Collins, F. M., Kay, T (2003). *Sport and social exclusion*, Routledge Taylor & Francis Group: London.

Duijf, M. J. W., Loendersloot, V., Meeuwssen, S (2003). *Plan van aanpak sporters onder sporters: in het kader van het project integratie sport en beperking*, NebasNsg: Bunnik / NOC*NSF: Arnhem.

Janssens, J., van den Heuvel (2006). *Organisatorische integratie: Evaluatie beleid 2001-2006*, M., W.J.H. Mulier Instituut: Den Bosch.

Klerk, M.M.Y., de (red.) (2007). *Meedoen met beperkingen*. Rapportage Gehandicapten 2007. Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag.

Van Lindert, C., De Jong, M., Van den Dool, R. (2008). *(On)beperkt Sportief: monitor sportdeelname van mensen met een handicap 2008*, W.J.H. Mulier Instituut: Den Bosch / Arko Sports Media: Nieuwegein.

Van Lindert, C., Van den Dool, R (2011). *Monitor Special Heroes in cluster 3: Startsituatie van deelnemende cluster 3 scholen en hun leerlingen*, W.J.H. Mulier Instituut: Den Bosch / Arko Sports Media: Nieuwegein.

Maria, M., De Klerk, Y (2007). *Meedoen met Beperkingen: rapportage gehandicapten 2007*, Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2011), *Beleidsbrief Sport: 'Sport en Bewegen in Olympisch perspectief.'*, Kamerstuk: Kamerbrief, 19 mei 2011.

Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie (2007), *Sportagenda 2012*, Vastgesteld tijdens Algemene Vergadering 20 november 2007.

Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie (2010), *Ledental NOC*NSF over 2009*, NOC*NSF Unit Sportontwikkeling: Arnhem.

Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie (2009), *Olympisch Plan 2028: Heel Nederland naar Olympisch niveau, plan van aanpak op hoofdlijnen*, NOCNSF Program office Olympisch Plan 20208: Arnhem.

Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie (2011), *Verhogen sportparticipatie onder mensen met een handicap*, Verkregen op vrijdag 26 augustus 2011 van <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=5527>.

Stokvis, R (2010). *De sportwereld: een inleiding*, Arko Sports Media: Nieuwegein.
Woittiez I. & F. Crone (2005). *Zorg voor verstandelijk gehandicapten; ontwikkelingen in de vraag*. Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag.

Bijlagen

Bijlage 1. Bonden in project Organisatorische Integratie

(in willekeurige volgorde)

1. Nederlands Handboog Bond (NHB)
2. Koninklijke Nederlandse Roei Bond (KNRB)
3. Atletiek Unie (AU)
4. Nederlandse Volleybal Bond (NeVoBo)
5. Nederlands Handbal Verbond (NHV)
6. Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie (KNKF)
7. Judo Bond Nederland (JBN)
8. Koninklijke Nederlandse Wielren Unie (KNWU)
9. Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV)
10. Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU)
11. Nederlandse Tafeltennis Bond (NTTB)
12. Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB)
13. Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB)
14. Nederlandse Kruisboog Bond (NKB)
15. Nederlandse Waterski en Wakeboard Bond (NWWB)
16. Koninklijke Nederlandse Kegelbond (KNKB)
17. Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijders Bond (KNSB)
18. Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB)
19. Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond (KNHS)
20. Koninklijke Nederlandse Schaak Bond (KNSB)
21. Nederlandse Triatlon Bond (NTB)
22. Nederlandse Darts Bond (NDB)
23. Nederlandse Toer Fiets Unie (NTFU)
24. Koninklijke Nederlandse Dambond (KNDB)
25. Koninklijke Nederlandse Biljartbond (KNBB)
26. Nederlandse Basketball Bond (NBB)
27. Nederlandse Kano Bond (NKB)
28. Nederlandse Ski Vereniging (NSkiV)
29. Koninklijke Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (KNBLO)
30. Algemene Nederlandse Sjoelbond (ANS)
31. Badminton Nederland
32. Nederlandse Algemene Danssport Bond (NADB)
33. Nederlandse Jeu de Boules Bond (NJBB)
34. Nederlandse Bowling Federatie (NBF)
35. Koninklijke Nederlandse Schutters Associatie (KNSA)
36. Koninklijke Nederlandse Algemene Schermassociatie (KNAS)
37. Aikido Nederland
38. Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging (NKBV)
39. Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB)
40. Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond (KNBSB)
41. Nederlandse Bridge Bond (NBB)
42. Koninklijk Nederlands Watersportverbond (KNWV)
43. Koninklijke Nederlandse Zwem Bond (KNZB)
44. Nederlandse Curling Bond (NCB)

Bijlage 2. Sportbonden in webenquête Integratie van gehandicaptensport

(in alfabetische volgorde)

De volgende bij NOC*NSF aangesloten sportbonden zijn aangeschreven.

1. Aikido Nederland
2. Atletiekunie (AU)
3. Koninklijke Nederlandse Autosport Federatie (KNAF)
4. Badminton Nederland
5. Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie (KNKF)
6. Nederlandse Basketball Bond (NBB)
7. Nederlandse Beugel Bond (NBB)
8. Koninklijke Nederlandse Biljart Bond (KNBB)
9. Bob en Slee Bond Nederland (BSBN)
10. Gehandicaptensport Nederland
11. Nederlandse Boks Bond (NBB)
12. Nederlandse Bowling Federatie (NBF)
13. Nederlandse Indoor & Outdoor Bowls Bond (NIOBB)
14. Nederlandse Bridge Bond (NBB)
15. Koninklijke Nederlandse Cricket Bond (KNCB)
16. Nederlandse Curling Bond (NCB)
17. Koninklijke Nederlandse Dam Bond (KNDB)
18. Nederlandse Algemene Danssport Bond (NADB)
19. Nederlandse Dart Bond (NDB)
20. Koninklijke Nederlandse Doven Sport Bond (KNDSB)
21. Nederlandse Toer Fiets Unie (NTFU)
22. Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie (KNKF)
23. Nederlandse Floorball en Unihockey Bond (NEFUB)
24. American Football Bond Nederland (AFBN)
25. Nederlandse Frisbee Bond (NFB)
26. Nederlandse Go Bond (NGoB)
27. Nederlandse Golf Federatie (NGF)
28. Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU)
29. Nederlands Handbal Verbond (NHV)
30. Nederlandse Handboog Bond (NHB)
31. Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB)
32. Nederlandse IJshockey Bond (NIJB)
33. Nederlandse Jeu de Boules Bond (NJBB)
34. Judo Bond Nederland (JBN)
35. Nederlandse Kano Bond (NKB)
36. Karate-Do Bond Nederland (KBN)
37. Koninklijke Nederlandse Kegel Bond (KNKB)
38. Koninklijke Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging (Koninklijke NKBV)
39. Nederlandse Klootschieters Bond (NKB)
40. Koninklijke Nederlandsche Kolfbond (KNKB)
41. Koninklijk Nederlands Korfbal verbond (KNKV)
42. Nederlandse Kruisboog Bond (NKB)
43. Nederlandse Midget Golf Bond (NMGB)

44. Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB)
45. Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS)
46. Nederlandse Racquetball Associatie (NRA)
47. Koninklijke Nederlandse Roeibond (KNRB)
48. Nederlandse Roller sports en Bandy Bond (NRBB)
49. Nederlandse Rugby Bond (NRB)
50. Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijders Bond (KNSB)
51. Koninklijke Nederlandsche Schaak Bond (KNSB)
52. Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond (KNAS)
53. Koninklijke Nederlandse Schutters Associatie (KNSA)
54. Algemene Nederlandse Sjoelbond (ANS)
55. Nederlandse Ski Vereniging (NSKiV)
56. Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond (KNBSB)
57. Squash Bond Nederland (SBN)
58. Taekwondo Bond Nederland (TBN)
59. Nederlandse Tafeltennisbond (NTTB)
60. Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB)
61. Nederlandse Triatlon Bond (NTB)
62. Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB)
63. Nederlandse Volleybal Bond (NeVoBo)
64. Koninklijke Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding- Wandelsportorganisatie Nederland (KNBLO-NL)
65. Nederlandse Waterski & Wakeboard Bond (NWWB)
66. Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie (KNWU)
67. Koninklijk Nederlands Watersport Verbond (KNWV)
68. Koninklijke Nederlandse Vereniging voor Luchtvaart (KNVvL)
69. Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB)

De volgende bonden konden niet worden aangeschreven.

1. Koninklijke Nederlandse Kaats Bond (KNKB)
2. Koninklijke Nederlandse Motorrijders Vereniging (KNMV)
3. Koninklijke Nederlandsche Motorboot Club (KNMC)
4. Federatie Oosterse Gevechtsporten (FOG)
5. Reddingsbrigades Nederland
6. Nederlandse Vijfkampbond

Bijlage 3. Tabellen

Tabel A. Was OI reden voor het starten met sport voor mensen met een handicap (in procenten)?

	Organisatorische Integratie	
	Meegedaan n=26	Niet meegedaan n=15
Aanbod ontstaan voor 2000	46	60
Aanbod ontstaan na 2000	54	40

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel B. Wat is er gebeurd met overgedragen aanbod, naar fte, aard van sport en ledental (in procenten)

	Totaal n=13	Bondsbureau		Individueel n=6	Sport Semi-Individueel n=4	Team n=3	Ledental	
		< 10 fte n=3	≥ 10 fte n=10				<100.000 n=7	≥ 100.000 n=6
Toegenomen	38	0	50	66	0	33	14	67
Behouden	46	33	50	17	75	67	57	33
Gekrompen	15	67	0	17	25	0	29	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel C. Wat is er gebeurd met overgedragen aanbod, naar paralympisch traject, sterrenprofiel NOC*NSF en start van aanbod (in procenten)

	Totaal n=13	Paralympisch		Start aanbod		
		Ja n=6	Nee n=7	pre 2000 n=5	2000-2008 n=5	post 2008 n=3
Toegenomen	38	50	29	20	40	66
Behouden	46	33	57	60	40	34
Gekrompen	15	17	14	20	20	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel D. Draagvlak voor de organisatie van gehandicaptensport, naar startdatum (in procenten)

	Totaal n=41	Start aanbod		
		pre 2000 n=21	2001-2008 n=10	post 2008 n=10
Eens	66	76	60	50
Neutraal	32	24	40	40
Oneens	2	0	0	10

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel E. Inbedding organisatie gehandicaptensport naar fte en ledental (in procenten)

	Totaal	Bonds-bureau		Ledental		
		< 10 fte	10 fte	< 25.000	25k - 100k	≥100.000
		n=22	n=19	n=18	n=10	n=13
Eén persoon verantwoordelijk	54	41	68	39	60	69
Over alle afdelingen/commissies verdeeld	17	18	16	22	10	15
Binnen bestaande afdelingen één medewerker verantwoordelijk	10	5	16	6	10	15
Aparte afdeling/commissie	29	23	37	22	30	38
Op bestuursniveau heeft één persoon aandachtspunt	29	23	37	17	50	31
Geen extra aandacht	12	23	0	28	0	0
Op regionaal niveau georganiseerd	10	9	11	6	10	15

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel F. Percentage bonden dat afgelopen 2 jaar ondersteuning heeft ontvangen naar paralympisch traject (in procenten)

	Totaal	Paralympisch	
		Ja	Nee
	n=41	n=16	n=25
Wel ondersteuning	37	63	20
Geen ondersteuning	63	38	80*

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel G. Financieringsbronnen gehandicaptensport naar fte, ledental en paralympisch traject (meerdere antwoorden waren mogelijk, in procenten)

	Totaal	Bonds-bureau		Ledental		Paralympisch	
		< 10 fte	≥ 10 fte	< 100.000	≥ 100.000	Ja	Nee
	n=41	n=22	n=19	n=13	n=28	n=16	n=25
Fonds Gehandicaptensport	20	0	42	11	38	25	16
Johan Cruijff Foundation	27	9	47	21	38	50	12
Subsidie VWS (via het NOC*NSF)	39	18	63	32	54	75	16
Eigen middelen bond	56	55	58	54	62	75	44
Sponsoring	12	0	26	0	38	25	4
Geen financieringsbronnen	27	41	11	36	8	0	44

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel H. Structureel werven van nieuwe sporters naar ervaren knelpunt onvoldoende sporters (in procenten)

	Onvoldoende sporters	
	Nee n=27	Ja n=14
Werft niet actief	52	57
Werft wel actief	48	43

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel I. Bekendheid met sportstimuleringsprojecten naar fte en paralympisch traject (in procenten, meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Totaal n=41	Bonds bureau		Paralympisch	
		< 10 fte n=22	≥ 10 fte n=19	Ja n=16	Nee n=25
Special Heroes	54	23	89*	88*	32
Zo kan het ook	10	14	5	13	8
Club extra	7	0	16	13	4
Sportzorg	2	0	5	6	0
Lokale sportstimuleringsprojecten	24	5	47*	38	16
Anders, namelijk	7	0	16	19	0
Geen enkele bekend	46	77*	11	13	68*

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Tabel J. Aangeboden vormen van verenigingsondersteuning naar ledental en fte (in procenten, meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Totaal n=41	Ledental			Bonds bureau	
		< 25.000 n=18	25k - 100k n=10	≥100.000 n=13	< 10 fte n=22	≥ 10 fte n=19
Aanspreekpunt per district of regio	44	22*	50	69**	18	74*
Handleiding voor het opzetten van een aanbod	29	6*	30	62**	5	58*
Scholing voor trainers en/of begeleiders	49	22*	70**	69**	27	74*
Startpakket en/of startsubsidie	20	6*	10	46**	5	37*
Brochures en/of folders ter informatie	39	11*	60**	62**	14	68*
Kennisuitwisselingmogelijkheden met betrokkenen	32	6*	40**	62**	5	63*
Clinics voor speciale doelgroepen	41	17*	50**	69**	18	68*
Inventariseert actief vragen en behoeften bij verenigingen	39	17*	40	69**	23	58*
Legt contacten in de omgeving van verenigingen	29	11*	50**	38	18	42
Geen specifieke verenigingsondersteuning	24	50**	10*	0*	45	0

Bron: Webenquête sportbonden, Mulier Instituut, 2011

Bijlage 4. Vragenlijst webenquête Integratie van gehandicaptensport

Sportbond Algemeen

1. Hoeveel leden heeft uw sportbond?

Wanneer u niet zeker bent van het precieze aantal, volstaat een schatting.

Mijn sportbond heeft ☐☐☐☐☐☐ leden.

2. Kunt u aangeven hoe groot uw bondsbureau is door het aantal beschikbare fte aan te geven?

Een FTE (fulltime-equivalent) staat gelijk aan een volledige werkweek. Uw antwoord kan tot 1 decimaal nauwkeurig worden aangeven. Wanneer u niet zeker bent van het precieze aantal, volstaat een schatting.

Het bondsbureau van mijn bond heeft ☐☐☐, ☐☐ fte beschikbaar.

3. Hoeveel sterren heeft uw bond toegewezen gekregen door het NOC*NSF in uw sterrenprofiel?

- ☐ 1 ster
- ☐ 2 sterren
- ☐ 3 sterren
- ☐ De bond zit in zijn beoordeling vooralsnog tussen 1 en 2 sterren.

4. Wordt een tak van sport, door uw bond georganiseerd, Paralympisch beoefend?

- ☐ Ja, de bond is zelf verantwoordelijk voor de ontwikkeling hiervan.
- ☐ Ja, Gehandicaptensport Nederland is verantwoordelijk voor de ontwikkeling hiervan.
- ☐ Nee

Stand van zaken sport voor mensen met een handicap

5. Is er binnen uw sportbond een aanbod voor sporters met een handicap?

Met aanbod wordt bedoeld dat sporters met een handicap bij uw bond terecht kunnen voor de beoefening van de bewuste tak van sport.

- ☐ Ja
- ☐ Nee

6. Waarom heeft uw bond geen aanbod voor sporters met een handicap?

- ☐ Er is geen vraag naar
- ☐ De bond heeft onvoldoende middelen
- ☐ De bond ziet sporters met een handicap niet als haar doelgroep
- ☐ De bond heeft een aanbod voor sporters met een handicap gehad maar dit was geen succes
- ☐ De bond heeft op dit moment andere prioriteiten
- ☐ Onvoldoende draagvlak
- ☐ Kennis ontbreekt
- ☐ Anders, namelijk

7. Is uw bond van plan de komende twee jaar te starten met een aanbod voor sporters met een handicap?

- ☐ Ja
☐ Nee

8. Wat is de belangrijkste motivatie voor uw bond om in de komende twee jaar sport voor mensen met een handicap te zullen organiseren?

- ☐ Het is een mogelijkheid tot groei voor de sportbond
☐ Vanuit verenigingen bestaat de behoefte om met een aanbod te starten.
☐ De wens vanuit Gehandicaptensport Nederland (voorheen NebasNsg) om de sportbondfunctie over te dragen.
☐ De bond ziet dit als zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid.
☐ Een bestuurslid/medewerker heeft zich hiervoor sterk gemaakt.
☐ Het is een subsidiebron die kan worden gebruikt om de bond te versterken.
☐ Sporters met een handicap behoren tot de doelgroep van de bond.
☐ Anders, namelijk

9. Op welke van de onderstaande terreinen verwacht uw bond in de komende twee jaar ondersteuning nodig te hebben in het kader van het gaan organiseren van sport voor mensen met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Creëren van draagvlak onder verenigingen
☐ Informatie over sport voor mensen met een handicap
☐ Hulp bij subsidieaanvraag
☐ Opzetten werkplan
☐ Opzetten competitiestructuur
☐ Aanpassing spelregels
☐ Informeren en ondersteunen verenigingen
☐ Kader ondersteuning
☐ Opleiden van trainers/begeleiders
☐ Werven van sporters
☐ Talentontwikkeling en/of topsport
☐ Communicatie en marketing
☐ Kennisuitwisseling met netwerk betrokkenen (zowel binnen als buiten sport)
☐ Anders, namelijk
☐ De bond verwacht geen ondersteuning nodig te hebben.

10. Waarom is uw bond niet van plan de komende twee jaar te starten met een aanbod voor sporters met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Er is geen vraag naar
☐ De bond heeft onvoldoende middelen
☐ De bond ziet sporters met een handicap niet als haar doelgroep
☐ Onvoldoende draagvlak
☐ Anders, namelijk

11. Heeft uw sportbond deelgenomen aan het traject Organisatorische Integratie van het NOC*NSF/Gehandicaptensport Nederland?

- ☐ Ja
☐ Nee

12. Heeft uw bond in het traject Organisatorische Integratie een bestaand aanbod (zoals aangesloten verenigingen/sporters/competitie) overgenomen van Gehandicaptensport Nederland?

- ☐ Ja
☐ Nee

13. Hoe is de situatie van de sport voor mensen met een handicap binnen uw sportbond in vergelijking met de situatie ten tijde van de overdracht vanuit Gehandicaptensport Nederland?

- ☐ Het aanbod voor bestaande overgedragen doelgroepen is toegenomen.
☐ Er is een nieuw aanbod ontstaan voor doelgroepen waar nog geen aanbod voor was.
☐ Het aanbod voor bestaande doelgroepen is toegenomen én er is aanbod ontstaan voor nieuwe doelgroepen
☐ Het door Gehandicaptensport Nederland overgedragen aanbod is behouden.
☐ Het door Gehandicaptensport Nederland overgedragen aanbod is gekrompen.

14. Is uw bond van plan het bestaande aanbod voor sporters met een handicap de komende twee jaar uit te breiden?

- ☐ Ja
☐ Nee

Organisatie van sport voor mensen met een handicap

15. Sinds welk jaar heeft uw sportbond een aanbod voor sporters met een handicap?

Vult u, in de hokjes hieronder, het viercijferige jaartal in, bijvoorbeeld: 2001.

De sportbond heeft sinds een aanbod voor sporters met een handicap.

16. Kunt u aangeven hoeveel middelen en menskracht uw sportbond (dit boekjaar) beschikbaar heeft voor de organisatie van sport voor mensen met een handicap?

Wanneer u niet over exacte cijfers beschikt, geef dan een reële schatting.

Voor de sport voor mensen met een handicap heeft de sportbond , fte en € tot haar beschikking voor de breedtesport.

Voor de sport voor mensen met een handicap heeft de sportbond , fte en € tot haar beschikking voor de topsport.

<Deze vraag hoeft niet volledig ingevuld te zijn om door te gaan in de vragenlijst>

De volgende drie vragen zijn in de vorm van een stelling. Kruist u het hokje aan dat correspondeert met hoe u vanuit de realiteit van uw bond over deze stelling denkt. Het middelste vakje neutraal kunt u aanvinken wanneer u het noch eens, noch oneens bent met deze stelling.

	Volledig eens	Grotendeels eens	Neutraal	Grotendeels oneens	Volledig oneens	Weet niet/ Geen mening
17. Ik ervaar binnen mijn bond een organisatiebreed draagvlak voor het organiseren van sport voor mensen met een handicap.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Het organiseren van sport voor mensen met een handicap blijkt lastiger dan gedacht.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. Het organiseren van sport voor mensen met een handicap is gelijk aan het organiseren van reguliere sport.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Wat is de belangrijkste motivatie voor uw bond om sport voor mensen met een handicap te organiseren?

- ☐ Het is een mogelijkheid tot groei voor de sportbond
- ☐ Vanuit verenigingen bestaat de behoefte om met een aanbod te starten.
- ☐ De wens vanuit Gehandicaptensport Nederland (voorheen NebasNsg) om de sportbondfunctie over te dragen.
- ☐ De bond ziet dit als zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid.
- ☐ Een bestuurslid/medewerker heeft zich hiervoor sterk gemaakt.
- ☐ Het is een subsidiebron die kan worden gebruikt om de bond te versterken.
- ☐ Sporters met een handicap behoren tot de doelgroep van de bond.
- ☐ Anders, namelijk

21. Hoe is de organisatie van sport voor mensen met een handicap binnen uw bond ingebed?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Er is één persoon binnen het bureau verantwoordelijk voor de sport voor mensen met een handicap.
- ☐ De verantwoordelijkheid voor sport voor mensen met een beperking is over alle reguliere afdelingen/commissies binnen het bondsbureau verdeeld
- ☐ Binnen bestaande afdelingen binnen het bondsbureau heeft telkens één medewerker de extra verantwoordelijkheid voor sporters met een handicap bovenop zijn bestaande taken gekregen.
- ☐ De bond heeft een aparte afdeling/commissie binnen het bondsbureau voor sporters met een handicap.
- ☐ Op bestuursniveau heeft een persoon (of meerderen) sport voor mensen met een handicap als aandachtspunt.
- ☐ Anders, namelijk

22. Welk doel heeft uw bond zichzelf gesteld met betrekking tot sport voor mensen met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Een toename van het aantal sporters met een handicap.
- ☐ Een toename van het aantal verenigingen met een aanbod voor sporters met een handicap.
- ☐ Het overnemen van de sportbondfunctie van Gehandicaptensport Nederland.
- ☐ Landelijke dekking breedtesport.
- ☐ Het behalen van (internationaal) topsport succes.
- ☐ Het aanbieden van sport aan alle mogelijke doelgroep(en)
- ☐ Bestaand aanbod behouden/niet laten krimpen.
- ☐ De organisatie heeft zichzelf geen doelen gesteld met betrekking tot de organisatie van sport voor mensen met een handicap.
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen enkele van de genoemde activiteiten

23. Mijn sportbond houdt zich momenteel structureel bezig met de volgende activiteiten op het gebied van sport voor mensen met een handicap.

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Opzetten en begeleiden van competities/wedstrijden voor sporters met een handicap.
- ☐ Ondersteuning geven aan verenigingen die met een aanbod willen starten of al een aanbod hebben.
- ☐ Specifieke kaderondersteuning.
- ☐ Talentontwikkeling en/of topsportprogramma's voor sporters met een handicap.
- ☐ Opleidingen/modules toegespitst op sporters met een handicap.
- ☐ Het werven van nieuwe leden met een handicap.
- ☐ Anders, namelijk

24. Ben uw bond de afgelopen twee jaar in het kader van het organiseren van sport voor mensen met een handicap ondersteuning ontvangen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

25. Op welke van de onderstaande terreinen heeft uw bond de afgelopen twee jaar ondersteuning ontvangen in het kader van het organiseren van sport voor mensen met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Creëren van draagvlak
- ☐ Informatie over sporters met een handicap
- ☐ Hulp bij subsidieaanvraag
- ☐ Opzetten werkplan
- ☐ Opzetten competitiestructuur
- ☐ Aanpassing spelregels
- ☐ Informeren en ondersteunen verenigingen
- ☐ Kader ondersteuning
- ☐ Opleiden van trainers/begeleiders
- ☐ Werven van sporters
- ☐ Talentontwikkeling en/of topsport
- ☐ Communicatie en marketing
- ☐ Anders, namelijk

26. Van welke partijen ben uw bond de afgelopen twee jaar ondersteuning ontvangen in het kader van het organiseren van sport voor mensen met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ NOC*NSF
- ☐ Gehandicaptensport Nederland
- ☐ Overheden
- ☐ Provinciale sportraden
- ☐ Sportservice punten
- ☐ Zorginstellingen
- ☐ Scholen
- ☐ Andere sportbonden
- ☐ Anders, namelijk

In welke mate bent u het eens met de volgende stelling?

	Volledig eens	Grotendeels eens	Neutraal	Grotendeels oneens	Volledig oneens
27. De ondersteuning die de bond van < antwoord vraag 26> heeft ontvangen was naar tevredenheid.	☐	☐	☐	☐	☐

28. Kunt u aangeven hoe intensief de ondersteuning was door het aantal dagdelen aan te geven dat uw bond de afgelopen twee jaar in totaal aan ondersteuning heeft ontvangen in het kader van het organiseren van sport voor mensen met een handicap?

Met één dagdeel wordt vier uur bedoeld. Wanneer u niet over precieze cijfers beschikt volstaat een schatting.

De bond heeft ☐☐☐ dagdelen aan ondersteuning ontvangen.

<Deze vraag hoeft niet volledig ingevuld te zijn om door te gaan in de vragenlijst>

29. Op welke van de onderstaande terreinen verwacht uw bond in de komende twee jaar in het kader van het organiseren van sport voor mensen met een handicap ondersteuning nodig te hebben?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Creëren van draagvlak onder verenigingen
- ☐ Informatie over sporters met een handicap
- ☐ Hulp bij subsidieaanvraag
- ☐ Opzetten werkplan
- ☐ Opzetten competitiestructuur
- ☐ Aanpassing spelregels
- ☐ Informeren en ondersteunen verenigingen
- ☐ Kader ondersteuning
- ☐ Opleiden van trainers/begeleiders
- ☐ Werven van sporters
- ☐ Talentontwikkeling en/of topsport
- ☐ Communicatie en marketing
- ☐ Kennisuitwisseling met netwerk betrokkenen (zowel binnen als buiten sport)
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ De bond verwacht geen ondersteuning meer nodig te hebben.

30. Loopt uw bond bij de organisatie en ontwikkeling van sport voor mensen met een handicap tegen vragen aan?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

31. Waar kan uw bond met deze vragen terecht?*Meer antwoorden mogelijk.*

- ☐ Gehandicaptensport Nederland
- ☐ NOC*NSF
- ☐ Zorginstellingen
- ☐ Scholen
- ☐ De bond heeft een intern aanspreekpunt voor vragen
- ☐ Provinciale sportraden
- ☐ Gemeentelijke sportservice punten
- ☐ Andere sportbonden
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Ik weet niet waar ik met vragen terecht kan.

32. Met welke partners werkt uw bond samen bij het organiseren van sport voor mensen met een handicap?*Meer antwoorden mogelijk.*

- ☐ Gehandicaptensport Nederland
- ☐ NOC*NSF
- ☐ Zorginstellingen
- ☐ Scholen
- ☐ Provinciale sportraden
- ☐ Gemeentelijke sportservice punten
- ☐ Esther Vergeer Foundation
- ☐ Johan Cruijff Foundation
- ☐ Andere sportbonden
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen samenwerkingspartners

33. Welke financieringsbronnen gebruikt uw bond voor sport voor mensen met een handicap?*Meer antwoorden mogelijk.*

- ☐ Fonds Gehandicaptensport
- ☐ Johan Cruijff Foundation
- ☐ Dirk Kuyt Foundation
- ☐ Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind (NSGK)
- ☐ Subsidie VWS (via het NOC*NSF)
- ☐ Jantje Beton
- ☐ Stichting de Nees
- ☐ Oranjefonds
- ☐ Johanna KinderFonds
- ☐ Revalidatiefonds
- ☐ VSBfonds
- ☐ Skanfonds
- ☐ Eigen middelen bond
- ☐ Sponsoring
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen

34. Welke knelpunten ervaart uw bond op dit moment ten aanzien van het organiseren van sport voor mensen met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Verenigingen weigeren lid te worden van de reguliere bond.
- ☐ Lidmaatschap omnisportverenigingen
- ☐ Onvoldoende sporters
- ☐ Verloop medewerkers met verantwoordelijkheid sport voor mensen met een handicap.
- ☐ Sport voor mensen met een handicap intern onder de aandacht weten te houden
- ☐ De bond is niet sterk genoeg ook sport voor mensen met een handicap te organiseren.
- ☐ Accommodaties zijn onvoldoende aangepast.
- ☐ Materialen zijn onvoldoende aangepast.
- ☐ Te weinig begeleiding beschikbaar
- ☐ Het ontbreekt aan deskundigheid
- ☐ Wensen en behoeften doelgroep zijn onbekend
- ☐ Reguliere verenigingen staan niet open voor sporters met een handicap.
- ☐ Financiën
- ☐ Spelregels zijn onvoldoende aangepast.
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen knelpunten

35. Welke ambities heeft uw sportbond voor de komende twee jaar geformuleerd op het gebied van sport voor mensen met een handicap?

- ☐ Meer leden
- ☐ Meer verenigingen
- ☐ Meer topsporters
- ☐ Behouden van huidig aanbod
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ De bond heeft geen ambities op het gebied van sport voor mensen met een handicap

Vraag naar- en aanbod van sport voor mensen met een handicap

In welke mate is uw bond het eens met de volgende stellingen?

	<i>Volledig eens</i>	<i>Grotendeels eens</i>	<i>Neutraal</i>	<i>Grotendeels oneens</i>	<i>Volledig oneens</i>
36. Vanuit de reguliere sportverenigingen is er voldoende animo om een aanbod te creëren voor sporters met een handicap.	☐	☐	☐	☐	☐
37. Mijn sportbond is <u>actief</u> op zoek naar nieuwe leden met een handicap.	☐	☐	☐	☐	☐

38. Kunt u aangeven hoeveel verenigingen en sporters met een handicap zijn aangesloten bij uw sportbond (per categorie) door onderstaande tabel in te vullen?

Vult u per categorie in hoeveel personen of verenigingen bij uw bond zijn aangesloten. Wanneer u niet zeker bent van het precieze aantal, volstaat een schatting. Zijn er geen sporters binnen deze doelgroep of geen verenigingen met een aanbod, vul dan een 0 in alstublieft.

	Doelgroep verstandelijk gehandicapten	Doelgroep lichamelijk (motorisch & zintuiglijk) gehandicapten
Aantal verenigingen met een aanbod voor sporters met een handicap		
Aantal sporters met een handicap		
Aantal sporters met een handicap in een topsportprogramma.		

<Deze vraag hoeft niet volledig ingevuld te zijn om door te gaan met de vragenlijst>

39. Van wat voor verenigingen zijn sporters met een handicap binnen uw bond lid?

Geef per categorie aan welk deel van de sporters in deze vorm sport. Wanneer u het precieze percentage niet weet, volstaat een schatting.

Van alle sporters met een handicap..

is % lid van een reguliere vereniging, in aparte groepen voor sporters met een handicap.

is % lid van een reguliere vereniging, in dezelfde groepen als sporters zonder een handicap.

is % lid van een categorale vereniging specifiek voor sporters met een handicap.
100 %

40. Met welke sportstimuleringsprojecten is uw bond bekend?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Special Heroes
- ☐ Zo kan het ook
- ☐ Club extra
- ☐ Sportzorg
- ☐ Lokale sportstimuleringsprojecten
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen enkele

41. Bij welke sportstimuleringsprojecten is uw bond betrokken?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Special Heroes
- ☐ Zo kan het ook
- ☐ Club extra
- ☐ Sportzorg
- ☐ Lokale sportstimuleringsprojecten
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Geen enkele

42. Waar krijgt sport voor mensen met een handicap van uw bond structureel aandacht?

Meer antwoorden mogelijk.

- ☐ Op de website
- ☐ In het bondsblad
- ☐ In het beleid
- ☐ In de topsport en/of talentontwikkeling
- ☐ In trainerscursussen
- ☐ In kaderondersteuning
- ☐ Anders, namelijk.
- ☐ De bond besteedt geen structurele aandacht aan sport voor mensen met een handicap.

43. Op welke manier ondersteunt uw bond verenigingen specifiek op het gebied van sport voor mensen met een handicap?

Meer antwoorden mogelijk.

De bond..

- ☐ Biedt verenigingen een aanspreekpunt per district of regio.
- ☐ Heeft een handleiding en/of stappenplan voor het opzetten van een aanbod.
- ☐ Organiseert scholing voor trainers en/of begeleiders
- ☐ Biedt verenigingen een startpakket en/of startsubsidie (met materialen en/of middelen)
- ☐ Biedt brochures en/of folders ter informatie aan.
- ☐ Organiseert mogelijkheden tot kennisuitwisseling met betrokken partijen.
- ☐ Organiseert clinics voor speciale doelgroepen
- ☐ Inventariseert actief de vragen en behoeften bij verenigingen
- ☐ Legt contacten in de omgeving van verenigingen (bijv. voor ledenwerving).
- ☐ Anders, namelijk
- ☐ Heeft geen specifieke verenigingsondersteuning gericht op sport voor mensen met een handicap.

In welke mate is uw bond het eens met deze stelling?

	Volledig eens	Grotendeels eens	Neutraal	Grotendeels oneens	Volledig oneens
44. Mijn sportbond is in staat aan alle ondersteuningsvragen van verenigingen op het gebied van sport voor mensen met een handicap te voldoen.	☐	☐	☐	☐	☐

45. Is er op dit moment voldoende vraag en aanbod naar sport voor mensen met een handicap binnen uw sportbond?

- ☐ Voldoende vraag / Voldoende aanbod
- ☐ Voldoende vraag / Onvoldoende aanbod
- ☐ Onvoldoende vraag / Voldoende aanbod
- ☐ Onvoldoende vraag / Onvoldoende aanbod

Monitor Integratie van Gehandicaptensport binnen reguliere sportbonden

Onderzoek naar de ervaringen van sportbonden bij de integratie van de sport voor mensen met een handicap

Raoul Notté - Janine van Kalmthout - Caroline van Lindert

Sport en bewegen is goed voor iedereen! Sporten maakt fit voor het leven. Dit geldt ook, en in het bijzonder, voor mensen met een handicap. Toch sporten zij aanzienlijk minder in vergelijking met hun niet-gehandicapte medemens. Dat moet veranderen, vindt het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport.

Tijdens de Paralympische Spelen van 2000 in Sidney hebben, op initiatief van de toenmalige staatssecretaris van VWS, de besturen van NEBAS en NSG (later Gehandicaptensport Nederland) en NOC*NSF een intentieverklaring ondertekend die tot intensivering van hun samenwerking moest leiden. Afsproken werd dat beide organisaties het als een gezamenlijke verantwoordelijkheid zagen om de sport voor mensen met een handicap zoveel mogelijk vanuit de reguliere kaders binnen de georganiseerde sport te organiseren. Daarmee werd een begin gemaakt met de overdracht van de sportbondfunctie van Gehandicaptensport Nederland naar de reguliere sportbonden. Inmiddels zijn er tien jaren verstreken en heeft een groot aantal sportbonden de formele verantwoordelijkheid voor de organisatie van sport voor mensen met een handicap overgenomen.

In die tien jaar heeft de gehandicaptensport niet stil gestaan. Hoewel uit onderzoek blijkt dat sportdeelname van mensen met een handicap de laatste jaren is toegenomen, blijft de sportdeelname van mensen met een handicap nog steeds achter bij de rest van de Nederlandse bevolking. Het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport werkt eraan om, samen met NOC*NSF en de sportbonden, deze achterstandssituatie te slechten. De ambitie is de achterstand in sportdeelname in een periode van tien jaar in te lopen.

Als mensen met een handicap eenmaal sporten, dan doen zij dit op frequente basis en zijn zij ook graag lid van een reguliere sportvereniging, al dan niet in aparte teams of afdelingen. Toch blijken mensen met een handicap niet altijd de weg te vinden naar de sportvereniging. Er is een belangrijke rol voor de sportbonden en hun aangesloten verenigingen weggelegd om de sport toegankelijk te maken voor deze doelgroep. Hoe ver de sportbonden nu zijn met het proces van integratie van mensen met een handicap in de reguliere sport en hoe zij dit ervaren is onderwerp van onderzoek geweest. De resultaten van het onderzoek zijn in dit rapport in beeld gebracht. In dit rapport komt ook aan de orde welke knelpunten bonden ervaren bij de organisatie van sport voor mensen met een handicap en wat hun behoefte is aan ondersteuning vanuit het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport en NOC*NSF.

Het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport voert ook toeleidingsprogramma's uit binnen de sector zorg (Zo kan 't ook! en Revalidatie, Sport en Bewegen) en binnen de sector onderwijs (Special Heroes).

